

РЕЛІГІЙНА ПАНОРАМА

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

3₍₁₀₁₎

2009

- ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ПРОРОК УКРАЇНИ
- ПАТРІАРХ ФІЛАРЕТ НЕ ПРИЙНЯВ ЗАДУМ ПАТРІАРХА ВАРФОЛОМІЯ
- ЗА ЯКІ ЗАСЛУГИ ПЕРЕД УКРАЇНОЮ НАГОРОДЖЕНО МИТРОПОЛИТА ІРИНЕЯ?
- КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ВІДРОДИЛА ПРАКТИКУ ІНДУЛЬГЕНЦІЙ
- УКРАЇНСЬКІ ХАРИЗМАТИ МІСІОНЕРЯТЬ В АФРИЦІ
- ШАНУЙМО РІДНУ МОВУ
- ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БУТТЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ
- ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОРЕКТНІСТЬ В ОЦІНКАХ КОНФЕСІЙ
- ПРОГРАМИ КАНДЕКЗАМЕНУ З РЕЛІГІЄЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН
- ВИДРУКИ ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА 1996-2008 РОКІВ
- ОЦІНКА ПРОЕКТУ ЗАКОНУ НАРДЕПА Г.МОСКАЛЯ
- «ЗАКЛИК ДО ВСІХ» АБО СЯ ІІ 2А ІІ

СТОРІНКА КОНФЕСІЇ:

ДУХОВНЕ УПРАВЛІННЯ МУСУЛЬМАН УКРАЇНИ «УММА»

УКРАЇНЬКА МОВА В РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

Дорогий Читачу! В останніх числах часопису я надто гостро зреагував на те ігнорування Конституцією визначеної державної мови України, до якого вдаються у Московсько-Православній Церкві, протестантських і неохристиянських конфесіях, в іудейських, мусульманських і неоорієнталістських спільнотах. Всі вони в такий спосіб залишаються вірними продовжувачами національної політики Комуністичної партії Радянського Союзу із денационалізації українців, постають славними ленінцями, співпрацівниками КПУ Петра Симоненка і прогресивної соціалістки Наталії Вітренко у справах з повернення України в якийсь новий Союз із колишнім її колонізатором. В такий спосіб вони сприяють регіоналізації країни, розвитку сепаратистських настроїв, виховують зневагу до української культури, бо ж її душа – мова. Це є виявом їх нехтування Апостолом нації Тарасом Шевченком, який поставив своїм Кобзарем на сторожі українства рідне Слово. Це є виявом національного бездушдя, бо ж, як влучно писав Сидір Воробкевич: "Мово рідна, слово рідне, //хто вас забуває, //той у грудях не серденько, //тільки камінь має". Дмитро Павличко з докором таким русифікаторам українців пише: "Ти зрієш мови рідної. Нема // Тепер у тебе роду, ні народу. //Чужинця шану ждатимеш дарма - // В твій слід він кине сміх-погорду". Із усіх українофобних християнських служителів звучать різні "обгуртування" своїх дій, але **всі вони зрештою - це й антихристиянські.**

Християнство – світова релігія. Як таке, воно є наднаціональним, бо ж для нього немає ні еліна, ні іудея, ні варвара, ні скита (Колос.3:11). Чи означає це, що воно негативне у своїх ставленнях щодо національних чинників? Ні, вчення Ісуса переросло ранні його вузько-національні рамки і стало світовим. Цим самим було висловлене негативне ставлення до націоналізму, який возвеличує один народ над іншим, веде до винародовлення інших, й утверджено націоналізм, побудований на прагненнях кожного народу до самостійності. Сходження Духу Святого на Апостолів, від чого вони «говорять новими мовами», призвело до того, що організація Христових громад набула національного характеру. Тому на Трійцю в Церквах співають: «Мовами різними народів знових Ти, Христе, Своєю учнів, аби ними проповідувати Тебе, Безсмертне Слово Боже». Як свідчить Одкровення Івана, Христос своїм благослов'ям нас «випував Богові кров'ю Своєю з кожного племені і мови, і люду, і народності» (Одрк. 5: 9). Саме в цьому контексті нового звучання набрали слова, що немає ні еліна, ні іудея, ні скита. **Вони вже утверджували не наднаціональність вчення Христа, а рівність кожного народу на його осягнення і форму цього осягнення, право кожного народу залишатися самим собою.** Апостол Павло вже пише, що «коли хто про своїх ... не дбає, той віри відцурався, він гірший, ніж невірний» (1 Тим. 5:8). Апостоли в своїх Посланнях закликають вже не до любові у Христі до його Церкви, а "перед лицем Церков", підкреслюючи цим їх багатоманіття і водночас рівність, можливість різних етнічних шляхів до Вічного. Сам Ісус, як це засвідчує Новий Завіт, при його вдумливому прочитанні, знав декілька мов і слідував заповідній традиції спілкуватися з кожним народом «мовою його, щоб кожна людина була паном у домі своєму і говорила про це мовою свого народу» (Ест. 1:22).

Той факт, що Старий Завіт був свого часу перекладений грецькою мовою (Септуагінта), засвідчує неправомірність сакралізації якоїсь із мов. Це говорить лише про те, що в I – III століттях в літургійній практиці християн вже була двомовність. Поява перекладу Святого Письма латинською мовою (Вульгата) і перехід до вжитку її в літургійній практиці підтверджувало ще раз рівність мов. Відомий християнський богослов Оріген зауважував: «Греки у молитві вживають слів грецьких, римляни – римських. Кожний народ молиться й по силі славить Бога рідною своєю говіркою; Господь вислуховує прохання на всіх мовах».

В перші віки християнства ще не існувало якихось канонічно визнаних сакральних мов. Це засвідчує хоч би той факт, що із заснуванням в 381 р. Вірменської Церкви без якогось супротиву цьому мовою її обрядового вжитку стала вірменська. З проголошенням навіть в 601 р. автокефалії Грузинської Церкви вона стала вільно грузиномовною. З життя Феодосія Метафраста дізнаємося, що ще в 381 році мійзійські слов'яни (Мізія – нинішня Сербія і Болгарія) вели відправу своєю мовою. Іван Золотоуст вдоволений був тим, що «скити, фракійці, сармати, маври, індійці й інші, що живуть на кінці світу, філософствують, переклавши кожний мовою своєю Слово Боже».

Аргументом Костянтину і Мефодію за утвердження рідної мови в богослужінні служило: 1) прикладі народів, які мали вже свій національний християнський обряд (вірмени, перси, абхазці, грузини, судги з Криму, готи, хозари та ін.); 2) думки ствердні щодо цього із Святого Письма (Ів. 1:12; 17:20-21; Мт. 28:18-20; І Кор. 14: 5-40; Филип. 2:11 та ін.); 3) докази здорового глузду, побудовані на логічних аргументах: «та чи ж Бог не посилав дощу рівно на всіх? Чи може сонце також не сяє усім? (Мт. 5:45), і чи не однаково дивимо ми всі повітрям? І як ви не стидаетесь признавати тільки три мови названі лише у Євангелії від Луки (23:38), наказуючи всім іншим мовам та племенам бути сліпими й глухими? Скажіть мені, – запитує Костянтин, – чи ви хочете зробити Бога німичним, що він не може цих (слів) янських книг – Авт.) дати, або заздрим, ніби він не бажає те зробити?».

Останнім часом на сторінках релігійних видань в Україні все частіше порушується питання онаціоналення богослужіння, зокрема літургійної практики християнських конфесій. При цьому вжиток рідної мови в богослужіннях розглядається як важливий чинник національно-духовного відродження.

Зрозуміло, що найпотаменіші свої переживання і бажання, виголосені в молитві, віруюча людина прагне виразити своєю рідною мовою. Коли під час богослужіння звучить чужа або ж звична, але не зрозуміла їй мова, то за цих умов вона відчуває себе дещо приниженою, упослідженою. Бог для неї тоді, оскільки він не розмовляє зі своїми

Головний редактор:
А. Колодний

Редколегія:
Л. Филипович
О. Педавня
П. Павленко

Засновник:
Українська Асоціація
релігієзнавців
(Центр релігійної інформації
та свободи)

Свідоцтво КВ № 4407 від
20.07.2000 р.
Державного Комітету
інформаційної політики,
телебачення і радіомовлення
України

Адреса редакції:

01001, Київ-1,
Трьохзвятигельська 4,
к. 323.
Тел.(044) 279-04-18,
Факс: 279-48-12.
e-mail: uar-press@online.ua

Передплатний індекс:
21953

Каталог видань
Журнали України

ЗМІСТ

Релігійне життя України	2
Суспільне буття релігії і Церкви	2
Православ'я	7
Світ і греко- і римо-католицизму	9
Життя протестантів	10
Харизмати України	10
Мусульмани в Україні	11
Національні релігії	12
Нові релігійні течії України	12
Релігія в сучасному світі	14
Релігія і світ	14
Католицизм	17
Протестантизм	17
Православ'я	18
Мусульманський світ	19
Будизм	20
Індуїзм	20
Інші релігійні традиції	21
Нові релігійні течії	21
Містика	21
Свобода совісті	22
Актуальна тема	41
Заклик до всіх або СА II 2а II	41
Шануймо рідні мову	42
Наш календар	44
Шевченко – пророк України	44
Наша довідка	55
Програми екзаменів кандмінімуму із спеціальності 09.00.11 – релігієзнавство	55
Програми додаткового кандекзамену для тих, хто не має базової релігієзнавчої освіти	59
Новини релігійної та релігієзнавчої літератури ...	70
Наукова продукція відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України	71
Сторінка конфесії	78
Духовне управління мусульман України «УММА»	78

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНИ

СУСПІЛЬНЕ БУТТЯ РЕЛІГІЇ І ЦЕРКВИ

Директором Департаменту у справах державно-конфесійних відносин та забезпечення свободи совісті Держкомнацрелігії України призначено кандидата філософських наук Юрія Решетнікова. Ю.Решетніков має богословську і вищу юридичну освіту. Кандидатську дисертацію захистив у Відділенні релігієзнавства ІФ НАНУ. Працював проректором Київського християнського університету, на державній службі в Секретаріаті Президента України, у Держкомрелігії, помічником –консультантом народного депутата. З 2007-2008 років заступник голови ХДС та виконавчий секретар Східноєвропейського бюро християнсько-демократичних партій. Брав участь в розробці низки законопроектів з питань правового забезпечення свободи буття релігії в українському соціумі. Ю.Решетніков має біля 40 наукових публікацій з питань державно-конфесійних відносин та забезпечення свободи совісті, брав участь у понад 30 наукових релігієзнавчих конференціях.

Комітет з питань культури і духовності Верховної Ради України не підтримав законопроект щодо надання релігійним організаціям права на утворення загальноосвітніх навчальних закладів. Незважаючи на те, що цей закон, проект якого внесли народні депутати В.Стретович і В.Марушенко ще в липні 2008 року, нібито схвально оцінили Яворівський, Косів, ряд запрошених осіб на засідання Комітету, але проти нього виступили П.Мовчан і Я.Федорук, вбачаючи в ньому закладені можливості для активізації діяльності, як вони сказали, «деструктивних релігійних організацій».

Київському храму Софії скоро тисяча років. Цифра року її побудови 1011 (яка з'явилася замість 1037) знайдена на одній із фресок собору графіті. Але працівників Софійського заповідника хвилює стан будівель. В стінах монастирської бурси є тріщини, в які можна просунути долоню. Помережений тріщинами весь мур довкола храму. **Дзвіниця в такому стані, що вона може завалитися в будь-який момент,** бо ж підземні води під нею із-за будівництв навколо комплексу піднялися на метр 35 сантиметрів. 76-метрова вежа скоро буде плавати у воді і, зрозуміло, рухне. Нахил Софійської вежі добре проглядається, коли на неї дивитися від Михайлівського монастиря. Потрібно негайно припинити те, що будується, і не передбачати нові будівництва. А вже нібито передбачене знесення двохповерхового будиночку, з балкону якого виступав М.Грушевський, і будівництво на майдані фін тес-центру з басейном на 200 кубометрів води.

Під загрозою зруйнування в Києві Андріївська церква із-за нестійкого стану пагорба, на якому вона стоїть. У півтораметрових стінах з'явилися наскрізь 3-4 см тріщини. Все це спровоковано тими будівництвами, які ведуться навколо святині, надбудовами поруч над старими будинками. Забудовуючи щось нове біля Андріївки, цим самим призводять до того, що храм втрачає свою домінуючу роль у панорамі.

Серед явно українофобсько налаштованих священників з Греко-Католицької Церкви подеколи звучать ворожі заяви щодо того чи іншого діяча нашого національно-визвольного руху, а то й щодо цілих національно-визвольних рухів, до українського козацтва. Цим відзначаються видруки о. Блажейовського. Такий же

батюшка-ченець Мелетій Батіг засів в барському монастирі і звідти свій зловний голос щодо Коліївщини видрукував в часописі «Нова Зоря». Цей чернець певно не читав шевченкові «Гайдамаки», а відтак прагне поставити себе вище Українського Пророка у своїх базіканнях. Союзником цього чорноризця постають ті з середовища іудейської спільноти, які оплакують своїх, що загинули в Умані при боротьбі українців із своїми визискувачами. Що вересня приїздять їх згадати. Дивись, вони навіть протестують (і їм в цьому однодумцем може бути й чернець Мелетій) проти того, щоб в Умані спорудили пам'ятник Гонті і Залізняка. Дехто в подібний спосіб добирається вже й до Богдана Хмельницького, бо ж, дивись, він боровся з католиками. З католиками, але не з католицизмом. Це треба відрізнити. Якщо католицизм використовувався як засіб поневолення поляками українців, то що, зважаючи на їх релігійність, не треба було їх винищувати як колонізаторів, боротися з ними? Я так гостро про це пишу, бо мої предки (а я з Черкащини) були гайдамаками. В моєму селі нас по-вуличному так і називали «гайдамаки». В моїй Смілі біля батьківської хати гайдамацьке кладовище. Там певне лежать і мої предки, мої односельчани. Відомо, що російські колонізатори зіспівалися з польськими й потопили в крові Коліївщину. То ж крокодилячі сльози течуть з очей пана Батога при зневажливих його виступах проти визволителів українського народу. Аргументовану оцінку цих антиукраїнських сентенцій ченця дав професор Володимир Грабовецький в сьомому числі газети «Нова Зоря». Радив би сидіти о. Мелетію в келії і замолювати той гріх, який він скоїв щодо українців своїм видрукованим опусом. Як тільки Греко-Католицька Церква може терпіти серед своїх людей подібних суджень. Правда, це нетерпіння буде до тих пір, поки ця Церква є **Греко-Католицькою**. Якщо ж вона стане просто «католицькою», а серед її, назву так, «мислячої еліти» нині гуляє пропозиція загубити це «греко-» (бо ж нібито вона нічого власне грецького не має), то тоді прокльони на адресу борців національно-визвольних рухів звучатимуть ще гучніше і відкритіше, без оглядки на істинне українство (А. Колодний).

Держкомнацрелігії України розробив «Пам'ятку для іноземних священнослужителів, для тих, хто їх запрошує та займається їх перебуванням в Україні». Вона оприлюднена на офіційному сайті установи. Редакція РП, зважаючи на те, що не всі користуються послугами Інтернету, вирішило видрукувати її на сторінках цього числа часопису.

Спільно з Міжнародним проектом дослідження соціуму (ISSR) **Київський міжнародний інститут соціології провів дослідження релігійності українців.** Виявилось, що молодь в Україні більше вірить в Бога, ніж старше покоління. Частіше всього в опитаних віком до 50 років відсутня релігійність (11%), менше невіруючих (7%) серед людей віком до 30-ти років. Це пояснюється тим, що перші свого часу мали атеїстичну освіту в школі чи вузі 73% українців визнали себе віруючими. З них кожний п'ятий не вірив у Бога раніше, а повірив лише тепер. Щотижня або декілька разів на тиждень відвідують храм 21% опитаних, переважно в дні великих свят – 40%.

Олександр Довженко колись писав: «Бог на світі є. Але ім'я йому - випадок». Його Величність Випадок одних виносить з глибин до Сонця, а інших накриває хмарою забуття. Ющенко став «Гарантом» завдяки Юлії Тимошенко. Це – випадок. А потім став «мочити» її, бо ж вбачив в ній потенційного свого конкурента. Те, що нині творить «гарант» з нашою державою, тяжко нормального людиною усвідомити й зрозуміти. І все це робиться заради другого терміну, щоб ще п'ять років їздити по всьому світу, транжирити сотні мільйонів державних коштів з нолевою ефективністю,

займатися насамперед не сьогоднішнім, а пам'яттю. Ось що творить Випадок, коли він стає Богом (День. -№43).

Під час виборів до Тернопільської обласної ради **Партії регіонів на відміну від попередніх виборів (3%) дісталосся майже 10% голосів виборців** цієї, скажемо нині так, найбільш національно награної спільноти. У своїй зневазі до когось із національно-демократичного табору вони й за Путіна проголосували б. То ж добра не жди від емоційми затмареного розуму. Місцеві спостерігачі вважають, що відсотки ПР дала агітація ченців із Почаївської Лаври (УПЦ МП). При незначній явці виборців взагалі (51%), агітатори від Московського Патріархату, враховуючи це, постаоралися дати високий відсоток електорату ПР (Сьогодні. – 17 березня).

«Якщо у вічності є дух, який не втрачає сили, щоб вести з Господом розмову про Україну і про нас, то я вірю, що цей дух є Шевченко. Не ідол. Не божество. Не ікона. Наш вічний, праведний дух. Його день – це наше народження. Ми здатні цінити його день без фальші, з природною людською повагою, за якою – повага до себе». Це слова В.Ющенка, сказані ним при відзначенні 195-ї річниці від дня народження Тараса Шевченка в Київській опері 9 березня 2009 року.

Під збиральниками грошей на церкву, монастир, сестринство, інших пожертвувачів останнім часом орудують все більше і більше явних аферистів. Вони ходять по квартирах і, підсовуючи якісь папірці-засвідчення, випрошують гроші на якусь церковну установу (купівлю землі, будівництво, ремонт, оплату комунальних послуг та на відзначення подій з історії. Православні Церкви України застерігають громадян не попадатися на вудочку шахраїв. Як зауважив прес-секретар УПЦ КП єпископ Євстратій, для жертв при храмах існують спеціальні ящики. Різні «документи», навіть на бланках якоїсь церковної установи, є фальшивими.

6 березня в будівлі Церковного Центру Святого Апостола Павла в Одесі відбулося відзначення Всесвітнього Жіночого Дня Молитви. Рух цей започаткували ще в 1896 році католицькі сестри-монашки. Щорічно цей День, а це перша п'ятиниця березня, присвячено певній країні. В цьому році нею була Папуа-Нова Гвінея. Більше ста жінок із різних конфесій – лютерани, баптисти, п'ятидесятники, назаряни, харизмати, представники УАРС, «Доброго Самарянина», Євангельського Альянсу та ін.. – молилися за нагальні потреби цієї країни. Благословив присутніх єпископ РКЦ Броніслав Бернацький.

Як кучмівська влада, так і нинішня працює на Церкву Московсько-Православну. Про це слушно заявив у своїй статті «Вибір: можливість або привід?» (Голос Православ'я. - №5) єпископ Євстратій. «Згідно з офіційною статистикою в переважній більшості областей на храм, переданий громаді Київського Патріархату, припадає 5-7 храмів, переданих УПЦ МП». Тому заяви митрополита Володимира (Сабодана), що держава дивиться на те, «як би не образити філаретівців або автокефалістів», безпідставні. Митрополит обурюється з того, що керовану ним Церкву називають москальською. «Нас шпинають, як хочуть, і таким чином кривдять значну частину населення і громадян України», - зазначає митрополит. А між тим є об'єктивні показники того, що «УПЦ – це Російська Церква в Україні. В основних принципових моментах своєї діяльності вона повинна підкорятися рішенням, сформульованим у Москві. Докази тому – події на зборах у Лаврі 17 січня цього року і на Помісному соборі. Пропозиції, сформульовані митрополитом Володимиром, були провалені на лаврських зборах за вказівкою Москви». При цьому спрацювала директива Патріаршого Місцєблостителя (тоді ще) Кирила: «Всі повинні пам'ятати, що ми

єдина Російська Православна Церква». Затверджений Московським Помісним собором разом із Статутом РПЦ Статут УПЦ «робить УПЦ МП, часто навіть поза волею її керівництва, інструментом у руках РПЦ і Росії. Не можна заперечувати того, - наголошує владика Євстратій, - що в УПЦ МП є багато патріотів України. Але як структура ця Церква була і залишається Російською. І такою вона залишиться до того часу, поки не стане автокефальною». Між тим «Московський Патріархат був і залишається одним із інструментів державної політики Росії, а ця політика, на жаль, ворожа стосовно незалежності України. Тому дуже важко, а то й неможливо, бути щирим патріотом України і водночас повністю підкорятися священноначалію РПЦ. «Не можете служити двом господарям», - сказав Христос». То ж митрополиту не варто плакатися з того, що його Церкву «шпинають» за її антиукраїнськість. Скоріше варто запропонувати Москві перепроводити «блискучого одесита» на вакатну єпархію на Чукотці і попросити й іншим владикам-антиукраїнцям малоросам із УПЦ МП підшукати місце праці на російських теренах. Вони ж бо попали в Україну під час реалізації сталінської політики: кадри з України направляти десь до російського Сибіру, а під російські кадри вивільнити посадові місця на Україні. Туди б варто перебазувати й владик-малоросів. Певно що тоді далеко легше б працювалося Предстоятелю УПЦ, бо ж не було б тих, хто нині робить керовану ним Церкву в одну із найбільших легально діючих інституцій, що працює проти українського національного відродження. Засудження керівництвом УПЦ МП так званого «політичного православ'я» фактично залишилося пустишкою, бо ж хрестоходівці продовжують марширувати Україною і Києвом з тими ж гаслами (наприклад, 15 березня по столиці), газети біляцерковних московсько-православних спільнот виходять з тими ж антиукраїнськими статтями (див., зокрема, «Мир», «Спасите наши души», «Новороссийский курьер», «Начало» та ін..).

Рука руку миє. **Один із священнослужителів УПЦ МП Степан Б.** (прізвище його ВВ в №32 не назвала) **обікрав Покровський кафедральний собор у Джанкої.** Батьошка стирив ікони Спаса Нерукотворного, Рівноапостольного Володимира і Божої Матері Тверської. Злодія перехопили аж на Арм'янському посту ДАІ. Вартість краді оцінюється в 300 тис. грн. І що цікаво, то це те, що заяву про викрадення до міліції відкликали туг же церковні служби, посилаючись на те, що злодій матиме нібито за скоєне Боже покарання. В «Оводі» Л.Войнич є такі слова: «Захисник вбивць – сам вбивця». Замінімо слово «вбивця» на слово «злодій». Бо в даному випадку Степан Б. діяв як вбивця щодо викрадених ікон.

Харизма Юлії Тимошенко в Галичині занепадає із-за того примітиву бачення українського національного відродження і вибудови незалежної України, який виявляють галичани у баченні цих процесів. Українське відродження – це насамперед такий стан економіки, який нікого не заставить думати, що краще жилося в Союзі, в радянсько-комуністичній імперії, а не визнання УПА воюючою стороною, вшанування жертв Голодомору і т.п. На все свій час. Нині, коли в країні останнє зустрічає велике несприйняття ще багатьох «вчорашніх», кроки Президента, які всіляко вихваляє і водночас засуджує Юрій Шухевич від імені якоїсь там галицької спільноти, призводять до розколу України, породжують сепаратистські рухи, ще більше злять недругів українців. Тому дії прем'єра, оцінені Шухевичем словами «жоден ваш виступ за кордоном не стосувався цієї теми», є виважені і заслуговують всілякого схвалення. Мовчанка – це вдалий дипломатичний хід. А що Тимошенко, дивись, не йде на зустріч із Шухевичем, то певно вона не бачить потреби в цьому, у

даремному витрачанні так дорогого для неї часу, бо ж хто він є, окрім того, що син Головнокомандуючого УПА. До того ж, зустрічатися можна з культурними людьми. А тут: «проковтнула звинувачення», «на кожному кроці бреше» і т.п. (Експрес. – 13-14 березня).

Незважаючи на те, що по радіо і телебаченню звучать заяви, що **економічна ситуація в Україні є найгіршою в Європі**, українці (29,63% опитаних) з оптимізмом дивляться в майбутнє, із надією (32,41%). З ваганнями, зі страхом і з жахом дивляться відповідно 10,19%, 11,11% і 15,743%.

Християнська Церква постійно принижує людську гідність концепцією гріха. При цьому вона не рахується з тим, що, згідно із новозавітним вченням, прощення своїх гріхів віруюча людина може одержати лише від Господа-Бога. В Церкві цю Божу функцію перебирають на себе священнослужителі і закликають майже якщо не до щоденних, то до щотижневих сповідей. Чомусь сповідь проголошується навіть як «християнський обов'язок». Раннє християнство не знало такого обряду. Він є пізнішою вигадкою. Зрозуміло, що за побажаннями принаймні щомісячних сповідань приховується прагнення до збільшення надходжень до церковної каси. Тут приходять на пам'ять питання Григорія Сковороди, висловлені ним за день до смерті: «А що той, хто приймає сповідь, не є грішним? То ж як може один грішний приймати сповідь у другого?» (Експрес. - №32).

Центр «Українське демократичне коло» на замовлення Інституту політики провів дослідження думок українців щодо статусу Православної Церкви. 39% опитаних висловилися за існування в країні єдиної помісної православної Церкви, підпорядкованої Київському Патріархату, 24% дотримуються думки, що УПЦ має залишатися частиною Російської Православної Церкви. 35% опитаних не визначилися у своїй відповіді.

За які такі заслуги перед Україною нагороджено владика Іриней? «Що ж стосується України, то за тими «українськими» формами Православ'я, які сьогодні нав'язуються українському населенню, приховується не що інше, як віра в українську державу (призначенням якої є розвал Російської православної цивілізації), - пише православна газета «Мир» (№9). Це навіть не віра в якогось свого «незалежного бога», і навіть не віра у свій народ, тому що в історії народу, який називається тепер «українським», його існування під такою назвою, до того ж в рамках цієї держави, - це лише епізод, до того ж прикрий, що нагадає хворобу. Віра в українську державу ще примітивніша: це віра всього лише в установу, що керує населенням, вигідну за своєю формою певному прошарку цього населення, представників якої характеризує жадоба, обмеженість, примітивна хитрість і схильність до зради...Походження «українославія», як і майже все інше в українстві, є штучним». Враховуючи це часопис «Спасите наши души!» (№1) виголошує заклик до «русских сил борются с украинством, навязываемым населению Украины как враждебной идеологией, отрицающей русскость». Все це лише окремі фрагменти із писаного в православних засобах масової інформації, що виходять в Дніпропетровській єпархії УПЦ МП, окормлюваній митрополитом Іринеем. В одному із чисел газети «Мир» навіть звучить заклик не визнавати Ющенка за Президента і піднятися на боротьбу з «помаранчевими» **І ось дізнаємося, що Президент країни з нагоди Дня Соборності України нагороджує митрополита Іриней орденом «За заслуги» 1-го ступеня.** В чому В.Ющенко вбачив ці заслуги у владика в контексті утвердження Соборності України, виборювання її

незалежності, то невідомо. Характерно, що митрополит Іриней тепер є повним кавалером ордена «За заслуги». Відтак в Україні відтепер заслугою вважається боротьба з українством, за повернення до якоїсь Святої Русі чи Союзу Східнослов'янських народів, які обстоюють благословенні чи з мовчазної згоди пана Іриней видруковувати в Дніпропетровську такі українофобські ЗМІ як «Мир», «Начало» чи «Спасите наши души!». Запитаймо, скільки нагород мають ті, хто започатковував Товариство української мови чи Рух, хто, власне, працював на постанови і утвердження незалежності України, хто організував Майдан, хто є українцем, а не малоросом, як Дніпропетровський владика. Переконали, що серед них не густо «повних кавалерів-заслужників», якщо взагалі такі серед них є. А тут на тобі – батюшці без України в серці на груди чіпляють орден «За заслуги». Скажу «чіпляють», бо ж не знаю, як сам Іриней це сприймає, бо ж може, маючи людську совість, його коробить ця нав'язана зверху йому «нагорода». Мав коротку зустріч з владикою на одній з «наукових» конференцій, коли її учасників зустрічали гімном «Боже, Царя храни!» і кожному роздали брошурку, в якій Україна проголошувалася «окраиной» якоїсь «Русской государственности». Душа українця не витерпіла ці знущання над незалежністю і самобутністю України, відразу ж на першій перерві залишив цей «науковий форум» і поїхав на сповідь в музей Яворницького. Поїхав за свій кошт на таксі, бо ж совість не дозволяла їздити за кошт не однодумців, неукраїнців (А.Колодний).

ПРАВОСЛАВ'Я

Предстоятель УПЦ КП Філарет в одному із своїх останніх інтерв'ю оприлюднив хід переговорів з Константинополем про долю Українського Православ'я. Константинопольський Патріархат погоджувався прийняти у свою юрисдикцію УПЦ КП за умови, що Церква знижує свій статус з Патріархату до Митрополії. При цьому Патріарх Філарет мав зректися патріаршества, але при цьому йому не було гарантовано посаду предстоятеля Київської митрополії. На київський престол з Києва в Константинополь пропонувалося три кандидатури, а вже з них Синод Константинопольського Патріархату мав визначити митрополита. Ще одне. Хоч йшла мова про надання Київській Церкві автокефалії, тобто Томосу, Константинополь не погоджувався назвати дату цього надання. Переговори з цих питань велися в Константинополі, куди разом з В. Балогою їздив Патріарх Філарет. До Києва для ведення переговорів з цих питань приїздили митрополит Галльський Емануїл та генеральний секретар Синоду Константинопольського Патріархату архимандрит Елпідифор. «Коли я прочитав їх умови, - зауважує Патріарх Філарет, - то сказав – ні. Ми можемо вийти на умовах Київської митрополії ХУІІ століття, коли вона була у складі Константинопольського Патріархату, але у всьому була незалежна. Тоді єпископи й козацтво самі обирали митрополита, самі ставили його і повідомляли про це Константинопольського Патріарха, а той потім надсилав грамоту, що згодний на це. Я ставив такі умови: протягом 2009 року ми повинні увійти до Константинопольського патріархату і в цей же рік вийти як визнана автокефальна церква. Нам кажуть – ви входьте, а потім отримаєте. Ми питаємо: коли? Відповідь: може за рік, може за п'ять, а може і за десять».

Патріарх УПЦ КП Філарет оптимістично оцінює ситуацію в Московсько-Православній Церкві України: «В Московському Патріархаті починається внутрішня боротьба між єпископами, прихильними до української ідеї і російськими шовіністами. І це ми побачили на останньому зібранні делегатів Помісного Собору. Там справді зіштовхнулися прихильники українства і російські шовіністи. Переможе українська національна ідея, бо серед того єпископату більшість прихильників цієї ідеї. Тут ми не можемо не згадати рішення цієї Церкви про Голодомор як геноцид. З цього приводу вони витримали велику критику з боку Москви, - але витримали. І це є свідченням того, що в них українська свідомість починає боротьбу» (Голос Православ'я. - №3).

Відвідавши виставку «Тисяча років Помісної Української Церкви: від митрополита Київського Михаїла до Патріарха Філарета», останній заявив: «Я думаю, що ця виставка покладе початок заснуванню християнського музею історії Української Православної Церкви. Необхідність такого музею обумовлюється тим, що ми хочемо бачити свою історію такою, якою вона була насправді. Без музеїв ми не можемо відродити нашу українську свідомість».

Глава УПЦ МП митрополит Володимир (Сабодан) розглядає використання зображень святих на гральних автоматах блонзірством. У своєму зверненні до мера Києва він від імені православних киян закликав припинити використовувати зокрема зображення архієпископа Михаїла. «Такі діяння, - наголошує Предстоятель Церкви, - ображають релігійні почуття віруючих і викликають праведний гнів Божий».

Виступаючи на урочистостях з нагоди його 80-річчя, Патріарх Філарет зокрема сказав: «Ми не повинні боятися та ставити питання: буде Україна, чи не буде. Вона буде! Ми не стали на коліна і не станемо. Бо ми - українці і нічого не хочемо: ні чужих земель, ні чужої слави, ні чужої культури. Ми хочемо мати свою владу, свою державу, свою Церкву, свою мову, свій український народ». Чи може сказати подібні слова Предстоятель УПЦ МП митрополит Володимир (Сабодан) у своїй Церкві? Явно, що ні. То ж його заяви ображеного з приводу того, що керовану ним Церкву називають «москальською», «шпинають» безпідставні. Правда, владики сам – українець, а ось навколо нього фактично всі митрополити УПЦ МП є росами, белоросами (Августин львівський), малоросами або, як тут би сказали росіяни, хохлами.

Ось як оцінив нового Патріарха Московського Кирила прес-секретар УПЦ КП Євстратій: «До України ставиться скептично, Церкву Київського Патріархату взагалі не визнає. Останнім часом він взагалі постійно говорить про Москву – «третій Рим», про єдиний простір історичної Русі, про «триєдину святу Русь» тощо. До кінця не можна зрозуміти, чи це просто риторика, яка покликана відповідати настроям російської влади, чи ж це його справжні настрої та переконання. Власне, та ситуація з розділенням Української Православної Церкви, яка склалася в Україні зараз, є значною мірою наслідком діяльності митрополита Кирила. Він – її своєрідний архітектор. Щодо цього він не є лібералом та прихильником України. Але загалом, якщо порівняти патріарха Алексея II з Л. Брежнєвим, то Кирил – М.Горбачов – людина, що має досить енергії та бажання щось змінити, але при цьому залишається вірною старим ідеологічним принципам» (Голос Православ'я. - №4).

Синод УПЦ МП ухвалив рішення, згідно якого відтепер жодна хресна хода всеукраїнського масштабу або така, що організовується єпархіями, парафіями,

монастирями, сестринствами тощо, «не може проходити під політичними гаслами або бути присвяченою подіям політичного життя. Засуджено політичне спрямування діяльності Союзу православних братств України та деяких інших громадських організацій, а також розповсюдження та пропагування цими спілками ідей і літургійних обрядів, які суперечать правилам і вченню Православної Церкви. Хотілося, щоб такі ухвали Синоду не залишалися лише на папері і не відправлялися тут же у церковний архів. Бо ж он дивись після засудження «політичного православ'я» вже «проснувся» заядлий антиукраїнець Кауров і базікає те, що й горланів на різних зібраннях до засудження.

Активісти російського молодіжного руху «Местные» придумали з чітсь подачі версію про гоніння в Україні на УПЦ МП і влаштували біля посольства України в Москві акцію протесту. Під гаслом «Ющенко, руки прочь от православных храмов!» російські юнці висловлювали невдоволення тим, що, дивись, в деяких православних парафіях України відбулася зміна Московської юрисдикції на Київську. При цьому «місцеві» чомусь забули запрошення Путіна їхати до Росії невдоволених незалежним буттям України і розбудовою на її теренах своєї незалежної від Московсько-Православного колонізатора Церкви. Запрошували б вони всіх антиукраїнських ієреїв та архієреїв їхати на вакансії, запропоновані Путіним, і не пленталися в Україні в час розбудови її незалежності.

СВІТ ГРЕКО- І РИМО-КАТОЛИЦИЗМУ

Комісія у справах мігрантів Української Греко-Католицької Церкви провела 10 березня Круглий стіл, присвячений проблемам українських заробітчан. Відомо, що саме завдяки діяльності цієї Церкви українські люди за кордоном почувують себе комфортніше. Нині таких там нараховується біля 1,5 мільйони. У зв'язку з економічною кризою постало питання повернення їх на Батьківщину. Проблемаю є те, що й в Україні є понад 2 млн безробітних. То ж приїзд їх до рідної землі нічого доброго заробітчанами не принесе. В Круглому столі взяв участь глава УГКЦ кардинал Любомир Гузар і єпископ РКЦУ Станіслав Ширококорядюк.

Як це не дивно, священник УГКЦ Мирон Кушак із селі Княжполь молиться за те, щоб відпустили на волю кримінального злочинця Ігоря Зварича, який для нього – «безвинний мученик», «легендарний суддя». Можна припустити, що отець під час сповіді злочинця в його рідному селі відпустив Зваричу гріхи.

Самозванці-єпископи із Підгірців утворили Синод єпископів УГКЦ. Цей самопроголошений «Синод» звернувся до Верховної Ради із звинуваченням кардинала Гузара в ересях і чаклунстві. В посланні самозванців говориться, що нібито владики ставлять під сумнів Божественність Ісуса Христа, дівочість Богородиці, вічність пекла, пропагує окультизм, синкретизм, реінкарнацію, схвалює гомосексуалізм та ін.. Читаєш цю дурню якогось «Синоду єпископів» і ставиш питання: на кого вона розрахована? Хто ще може сприймати цих самозванців як греко-католицьких владик? Якщо вони ще існують після відлучення їх від УГКЦ на українських теренах, то хто їх фінансує із позаукраїнських теренів і з якою метою? Всім відомо, куди ведуть фінансові сліди цих чужинців, бо ж три із них – закордонці.

ЖИТТЯ ПРОТЕСТАНТІВ

2009 рік буде для Всеукраїнського об'єднання євангельських християн-баптистів роком другого етапу програми «Благовість-125». Проектом передбачається засвідчити Божу любов мешканцям 77 райцентрів України. Для цього підготовлено близько 80 місіонерів, створено стільки ж євангелізаційних команд. Мета заходу: «Нині день спасіння», - говорить Господь, і ми мусимо докласти всіх зусиль, аби донести цю Добру Вістку до гинучого у гріхаха людства» (Євангельська нива. - 2008. - №4).

Українські свідки Єгови, які об'єднані у понад півтора тисячі громад по всій країні, готуються до Господньої вечері, яка офіційно називається Спомин смерті Ісуса Христа. Цей Спомин започаткував сам Спаситель під час останньої вечері із своїми учнями, запропонувавши при цьому використовувати вино і прісний хліб (Лк 22:19). Свідки Єгови відповідно до Ісусового наказу щороку відзначають її. Вони вважають цю її найважливішою в історії людства. Господня вечеря відбулася 14 нісана за біблійним календарем. Цього року вона відбудеться у четвер 9 квітня (І.Вішко).

Кількість Свідків Єгови в Україні протягом 2008 року збільшилася на 2% і становить нині біля 144 тисяч. Біля 15 тисяч послідовників віросповідання працювало піонерами. Проведено біля 32 мільйонів годин бесід. Охрещено в 2008 році 6606 осіб. Кількість громад Свідків в Україні на початок 2009 року, згідно довідника «Щорічник Свідків Єгови – 2009», становить 1552.

ХАРИЗМАТИ УКРАЇНИ

Мер Кисва Леонід Черновецький подеколи відвідує богослужіння Церкви «Посольство Боже». Ось як описує одну його присутність на богослужінні Церкви «Газета по-киевски»: «На сцену виходить Аделаджа. Напоминає, що власть нужно уважать – она от Бога. Он предупреждает, что на мэра и «Посольство Божье» сейчас гонения. Плохие люди хотят захватить власть в Киеве и запретить их церковь. В этот момент на сцену медленно взбирается мужчина в чёрном джинсовом костюме и тёмных очках. «Я хотел бы поприветствовать, - восклицает Аделаджа, - нашего любимого мэра всей Украины Леонида Черновецкого!». «Мэр всей Украины» захотел спеть... Поёт мэр не ахти – не попадает в такт, забывает или перевирает слова, при этом бродит по сцене, громко топая. В репертуаре был «Белый танец» Софии Ротару и «Тебе последняя любовь» Михаила Шуфтинского. Восторг публики был неподдельным. Допев, Черновецкий пригласил паству по Киевсовет, чтобы бороться с «коррупционерами и взяточниками, а заодно предложил сброситься на новый храм. «Я отдам всё, что имею!»- заявил мэр, потрясая коробкой для денег. Засунул руку в карман... Ничего не вытащив, он коробку передал в зал. Прихожане стали опускать в неё гривни... «Я буду зарабатывать миллион долларов в день на исполнении песен, - сообщил Черновецкий. – Ведь кто поёт лучше меня? Никто, только Бог». «Бог сегодня пел вместе с тобой, - мягко подсказал Аделаджа. И, подумав, добавил, - и ангелы тоже пели». Поддерживала Леонида Михайловича и супруга его Алина. Сначала плясала под песни мужа, затем коленопреклонно молилась. Вскоре мэр уехал, а Алина Айвазова разразилась речью «в защиту мужа от политических преследований».

По справі банку «Кінгз Кепітал» Сандей Аделаджа проходить поки що як свідок, хоч раніше його й відносили до підозрюваних. Приводом для останнього для правових органів служило те, що Сандей нібито закликав парафіян «Посольства Божого» нести свої кошти для збереження саме в КК. Сам пастор говорить, що він лише розповідав людям про вигідність грамотних фінансових вкладів, не називаючи при цьому конкретних банків (Сегодня. – 19 лютого). Але 17 березня вже прозвучало офіційне звинувачення Сандея у злочині – вимаганні від парафіян своєї Церкви вкладати кошти в банк КК. Це названо «мошенництвом в особливо крупних размерах». Відтак із-за його агітації люди втратили кошти в розмірі десь 70 млн грн.. За це пастору загрожує 12 років ув'язнення.

Українським місіонерам із харизматичних церков легше працювати серед африканців, ніж їх західним колегам. «Двері місії до інших народів світу для українських місіонерів вже відкриті! Явно було видно, що від місіонерів Заходу таке слово не було б прийняте. Тому що представники західного світу несли багато болю тутешнім людям. Коли я свідчив про історично-духовний шлях України і євангельських християн України, я зустрічав повне розуміння і прийняття. Свідчення про сотні років боротьби за свою незалежність, про мільйонні жертви українців у визвольних рухах з вини репресій, голодомору. Про те, як християнство України відстоювало свою віру в таборах, тюрмах і засланнях, скільки полягло за віру Христову, це їх вражало і породжувало велику симпатію до нас». Йшла мова й про те, як ми вчилися жити вірою, а не гуманітарним забезпеченням із Заходу. Про те, як ми вчилися і вчили своїх прихожан працювати, бути активними громадянами, не залишатись осторонь гострих соціальних проблем нашої країни. Як ми вчилися і вчили бути патріотами своєї держави і бути вірними синами не тільки Бога, але й своєї землі, свого народу. Про наші молитви за пробудження, Україну і світ. І що це принесло свої плоди і результати... Сьогодні ми виходимо до світу з Євангелієм Ісуса Христа». Ці слова належать Володимирі Ільчуку – віце-президенту Об'єднання НХХЦУ (ПЄ), ст. пастору Церкви Повного Євангелія «Осанна» міста Рівного (Камень Краеугольный. - №2).

МУСУЛЬМАНИ В УКРАЇНІ

Мусульманська спільнота України виступила проти назви «Мекка» нічного клубу в Києві. Міська влада врахувала застереження мусульман і переконала володарів клубу переназвати його. Вимога мусульманської спільноти ґрунтувалася на Законі України «Про свободу совісті і релігійні організації».

Організація «Ісламська конференція» занепокоєна зростанням кількості випадків вандалізму, що проявляються в Криму щодо місць поклоніння мусульман і мусульманських поховань. Особливо часто так звані слов'янські екстремісти руйнують могили і пам'ятники на кримськотатарських кладовищах. Зрозуміло, що такі діяння православнорієнтованих екстремістів несуть загрозу міжконфесійному миру на півострові. Організація закликає владу дати належну оцінку актам вандалізму, знаходити й карати злочинців.

Інна Тамрах – одна із українок, яка повернулася в Україну як евакуйована із сектора Гази, що зазнав звірств ізраїльських військових.. Працюючи в організації «Лікарі без кордонів», вона розповідає, що з початком бомбардувань вона побігла в

лікарню. «В лікарні хаос. Ніхто просто не думав, що ось так може початися війна... В лікарні було надто багато трупів, як і по всіх госпіталях в Газі. Постраждалих приймали просто так, бо ж ми не були підготовлені до таких масових вбивств... Багатьох людей шукали і не знайшли: вони знаходилися на своїх постах і просто пропадали без вісті. Три тижні, з ранку до вечора, постійні бомбардування. Тиші не було. В Палестині взагалі ставлять до смерті без паніки. Адже рано чи пізно всі ми повернемося до Аллаха». Незважаючи на таке загрознає життя в Палестині, Інна все одно хоче повернутися туди. «Коли повернулася сюди, в Україну, - говорить вона, - ще раз переконалася, що мусульманам краще виховувати своїх дітей в мусульманській країні, щоб вони не бачили, наприклад, алкоголіків і оголених жінок» (Арраид. -№2).

НАЦІОНАЛЬНІ РЕЛІГІЇ

Українські буряти відзначили буддистський Новий рік за монгольським місячним календарем. Нечисельна громада бурятів (а їх в Україні біля тисячі, а в Києві – до сотні) збиралася в культурному центрі Леся Курбаса. Хоч Юрій Єхануров і є бурятом, але за віросповіданням він є православним. Незважаючи на це, міністр оборони одержав спеціальний шарфик, переданий в Київ настоятелем Ачинського дацану – головної обителі монахів-буддистів в Бурятській Автономії. Оскільки в Україні немає бурятських лам, то їх роль виконали спеціально запрошені із Донецька і Луганська буддистські монахи.

Професор Костянтин Єфетов в газеті «Къырым Къарайлар» (№2 за 2009рік) видрукував статтю з історії кримських караїмів. В ній він зокрема, ґрунтуючись на антропологічних дослідженнях, наголошує на тюркському походженні караїмів, на належності їх до тюркської групи алтайської сім'ї народів. «Будь-які інші версії походження кримських караїмів, які мають замовний характер і циркулюють все ще в літературі, - наголошує професор, - сформовані на довільному витлумаченні питань історії і релігії, є безпідставними, а часто й взагалі спеціально сфальсифіковані. Заперечення тюркського походження караїмів всупереч достовірним висновкам антропології нагадує спробу віднести представників негроїдної раси з явно вираженими антропологічними ознаками цієї раси, наприклад, до французів, тільки на підставі того, що він проживає в Парижі, сповідує католицизм і користується латинським алфавітом».

НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ УКРАЇНИ

Президент Одеського округу Української Київської місії Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів Олександр Трусов вважає, що стати хорошим місіонером можуть допомогти такі принципи: наявність небайдужого серця; молитва з проханням відзняти обраних; приклад коєних добрих справ; унаочнене свідчення наближеним або під час домашнього сімейного вечора, або ж на якомусь приходському заході.

Ідеї анастасіївців втілюються то в одній області, то в іншій. Археолог із світовим ім'ям Микола Тарасенко нібито ще в 1991 році почув заклик Бога усамітнитися і

продовжити в такий спосіб решту років свого життя. Тарасенко поселився у вибудованій ним землянці в районі т.зв. «донської Швейцарії», де наявні гранітні каньйони степних річок Кам'янки, Міуса і Кальміуса. Це – стик трьох областей: Донецької, Ростовської та Луганської. Тут кришталево чисте повітря, настояєне на різноотрав'ї. Археолог живе із своєю сім'єю в землянці, а водночас вибудовує своїми руками унікальний храм. Останній, стіни якого вже вибудовані, розміщений на бескиді незвичайної краси. Будувати святиню допомагають добровільці із сусідніх сіл. Після певного часу участі в будівельних роботах біля землянки відбувається бесіда з питань життя і вічності, величі людського духу. Тарасенко відкрив в Нікарагуа першу стоянку давніх племен часів палеоліту. Його залишали тут завідуючим кафедрою університету, але, як він заявляє, голос звисока спонукав його приїхати на рідну землю в село Зелений Гай й продовжити життя так, як він живе нині, збудувати храм. Тарасенко сподівається, що в наступному навколо храму розміститься монастир. «До нас нині їдуть люди різних конфесій і віросповідань – православні, мусульмани, католики, протестанти, - говорить Микола Іванович. – Всі їх ми приймаємо. І так має бути в цьому світі». На питання, як живе сім'я в таких умовах, Тарасенко відповідає: «Живемо молитвами, і Господь допомагає. Гріх скаржитися. В балці маємо невеличкий огорок. Всі овочі у нас свої... Люди приносять рис, гречку й інші крупи. М'ясо, рибу і яйця принципово не вживаємо. Я вже 30 років не вживав м'ясні блюда – і все нормально. В балці росте глід, шипшина, дикі яблуні і груші, багато лісних ягід, трави, коріння рослин. Все йде в їжу і використовується як ліки при захворюваннях». Щодня до Тарасенків приходять гості. Кожного вони зустрічають гостинно і радісно. Микола Іванович вважає, що «свій добробут кожна людина має вибудовувати сама. Ми тут будемо не тільки храм, а й самих себе» (Факты. – 6 березня).

За принципами анастасіївців проживає недалеко від села Стрибіж на Житомирщині сім'я Сирикових. Перебралися вони в це екопоселення шість років тому. Сирикові вважають, що цінності, заради яких так багато людей «спалюють себе на роботі», тільки руйнують нас. Сім'я нині має в лісній глибинці будинок, погріб, літню кухню, сіновал, огорок, пасіку, власне озеро, будється теплиця... Сирикові вживають лише місцеві продукти, бо ж заморські для слов'янського здоров'я не підходять. Вони заявляють: «Ми вирішили поєднатися з природою. Тепер у нас відпала необхідність постійно думати, як прогостувати себе. Земля дає нам все необхідне. На вегетаріанській дієті виріс їх син». Екопоселенці не бояться морозів. Вони ходять босоніж і носять одяг із природного волокна. Сирикові - художники, але свої картини вони не продають, бо ж не хочуть працювати заради грошей, розпилитися назовні. Вікторія Сирикова говорить: «Треба більше думати про те, чого хочеш. Ми мріяли про таке життя, малювали своє помешкання. Слід не боятися створювати образи того світу, в якому ти хочеш бути. Адже якщо постійно думати про проблеми, то нічого, окрім проблем, тебе не чекає» (Сегодня. – 6 березня). Приклад анастасіївців надихнув ще декого з киян. Один з них живе в дарницькому лісі у виготовленому ним будиночку на старому дубі, а другий - в загнаному на прибережне відлюддя Дніпра вагончику.

РЕЛІГІЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

РЕЛІГІЯ І СВІТ

Нещодавно проведене опитування росіян в 140 населених пунктах 42 областей, країв і республік Росії засвідчило, що 73% опитаних віднесли себе до православних. 6% назвали себе мусульманами, 3% заявило про свою позаконфесійність, 11% назвалися невіруючими. Для 39% опитаних релігія – це національна традиція, віра предків. 26% вбачають в релігії виразника моральних норм. Кожний п'ятий з опитаних вбачає в релігії вияв світової культури й історії. Для 17% релігія є засобом особистого спасіння, спілкування з Богом. Для кожного десятого релігія постає як виконання певних обрядових дійств. 7% опитаних назвали релігію передсудом. На першому місці серед смертних гріхів у росіян постало вбивство (43%). Потім йдуть злочинство (28%), перелюб (14%). Кожний десятий назвав смертним гріхом брехню й лжесвідчення. 8% - віддали першість заздості, 5% - гордині, 3% - алкоголізму, блуду, гніву, зраді та ін. Потім пішли аборт, алчність, скупість, богохульство, лінощі (Наука и религия. -2009. - №1).

«Добрідень, Вас вітає Господь-Бог! Нині я недоступний, тому залиште своє повідомлення після сигналу». Таке може почути кожний в Голландії, передзвонивши по телефону 06.4424.4901. Все це придумав відомий актор Йохан Ван дер Донг, як він сказав, для того, щоб дати людям шанс виговоритися і поділитися своїми проблемами у сподіванні бути почутими Богом.

Президент Росії Д.Медведев слушно зауважив, виступаючи на засіданні президії Державної Ради і Ради при Президенті із взаємодії з релігійними об'єднаннями, що інформація ЗМІ може бути благом, а може приносити й шкоду». При цьому Президент наголосив на тому, що інформації багатьох каналів телебачення викликають нарікання з точки зору якості матеріалу й інформації, яка ними передається. Це, безсумнівно, зауважив Д.Медведев, «привід для того, щоб уважно поглянути на законодавство у цій сфері і духовні орієнтири, які існують в сучасному світі, на нашу духовну культуру, яка певною мірою знаходиться в пригніченому стані». Президент наголосив на тому, що ці питання вимагають вдумливого ставлення з боку держави, громадянського суспільства і релігійних об'єднань». Ці слова політичного предстоятеля РФ актуальні і для України, де інформаційним простором володіють неукраїнці, які, захопивши також і фінансову сферу, через ЗМІ прагнуть денационалізувати Україну, випхнути українців на заробітчанаство в зарубіжжя.

Покійний Патріарх Олексій II не раз використовував образ «політичної вдови», застерігаючи церкву від спокуси вступати у шлюб з тим чи іншим державним режимом, бо ж жодний з них не є вічним. «Статус державної церкви приніс нам багато бід і страждань, - говорив він.- Церква має бути відокремлена, але дійсно відокремлена від держави. Вона повинна мати право оцінювати всі події, які відбуваються в країні, з позицій духовності».

«Релігійна освіта в приватних школах – нічого поганого в цьому не бачу, - зауважує головний рабин Росії Берл Лазар. - Певні знання про наші традиційні релігії в державній школі – я вважаю, це зовсім непогано: саме для того, щоб виховати молодь в душі терпимості і поваги до іншої віри, щоб показати, що різні

релігії ґрунтуються на одних і тих же позитивних цінностях. Важливим є тільки одне: щоб в державних школах не вчили одній релігії більше, ніж іншій. Тому що в цьому випадку результат буде протилежний. Практично в будь-якому класі – і ще точніше в кожній школі – є представники різних народів і конфесій. Якщо всіх їх почнуть навчати релігії більшості – у представників більшості почне складатися зневажливе ставлення до меншості. А у представників інших релігій так само з неминучістю виникне відчуття відчуження – в тому числі й відчуження від держави, яка нав'язує їм чужу культуру, іншу духовність. Якщо в Москві чи Санкт-Петербурзі ввести в державних школах православ'я, то рано чи пізно в Казані і Грозному введуть іслам, в Елісті – буддизм. Зрештою, блага мета – привити молоді релігійну духовність – приведе до того, що росіяни розбіжаться по так званім «національним квартирам». А це вже загроза цілісності держави». (Религия и право. – 2008. - №4). Почув би ці мудрі слова рабина релігійно- і релігієзнавчонеосвічений Президент України.

Реагуючи на те, що не всі християни визнають Холокост, ізраїльський комік Ліор Шляйн в одній із програм телеканалу виявив свій намір заперечити християнство. Зокрема, він висловив сумнів у тому, як це може дівчина, народивши дитину, бути невинною і як це можна народити дитя без участі в цьому чоловіка.. Під сумнів Шляйн взяв версію про ходіння Ісуса по воді. Хоч прем'єр-міністр Ізраїлю Ехуд Ольмерт і засудив телепередачу, але сам факт викликав невдоволення у Ватикані. Тут сатиру на адресу християнства назвали «вульгарним і образливим виявом нетерпимості». «Неприпустимо, щоб подібне відбувалося в Ізраїлі, де знаходяться святині християнства».- заявили в Апостольській столиці.

Опитування фірми «Геллап» у 145 країнах світу засвідчило, що список держав-атеїстів світу очолюють п'ять країн ЄС. Найбільше атеїстів в Естонії. Лише для 14% естонців релігія щось означає в їх житті. За Естонією йдуть Швеція, Данія, Норвегія та Чехія. Замикає десятку Білорусь. В Європі кількість атеїстів зростає. Найбільш релігійними виявилися Італія, Португалія, Польща, Румунія та Греція. Надто релігійними виявилися ще Єгипет, Бангладеш і Шрі-Ланка. В цих країнах у 99% опитаних релігія має позитив у житті. 98% дали Індонезія, Конго, Сьєра-Леоне, Сенегал, Марокко, Арабські Емірати. Атеїзм домінує в країнах високого рівня соціального здоров'я. Тут небагато виявів злочинності, бідності, мало й неписьменності. В таких країнах високий рівень освіти громадян, гендерна рівність, порівняно належний дохід на душу населення. Як слушно зазначає доктор філософських наук Єльського університету Рован Шон, «чим краще люди живуть, то тим меншою є у них потреба звертатися до вищих сил за допомогою» (Експрес. – 17-18 лютого).

Зростання злочинності в Литві спричинило до того, що добровільними помічниками поліції тут стали священнослужителі. Отці із католицьких і православних храмів Клайпеди вже одержали номерні жетони й бронжилети. Старший комісар поліції міста Микола Анісімов сказав: «Вони без будь-яких застережень прийняли нашу пропозицію стати добровільними помічниками поліції».

Католицька Церква є найбільшою у США. В 2008 році вона нараховувала більше 67 млн своїх послідовників. Проте, незважаючи на це, вона втратила в минулому році десь біля 400 тисяч своїх парафіян. Південна баптистська конференція втратила 40 тисяч своїх послідовників. Зате кількість Свідків Єгови зросла на 2%, мормонів – на 1,6%, п'ятидесятників – на 1%.

Верховний суд Чехії після багаторічної судової тяганини ухвалив, що кафедральний собор святого Віта у Празі є власністю держави. З 1992 року католицька Церква прагнула повернути у свою власність цю перлину архітектури. Але в цьому їй не допомогло навіть втручання Папи Бенедикта XVI. Верховний суд обґрунтував свою відмову тим, що немає такого закону, який би дозволяв конфісковане передавати Церкві. Рішення суду підтримали Президент і прем'єр-міністр країни. Церква має намір звернутися ще до Конституційного суду.

Під час перебування в Італії Дм. Медведєв одержав символічні ключі від подвір'я Російської Православної Церкви. Комплекс розташований у місті Барі недалеко від католицького храму, в якому знаходять мощі особливо шанованого в РПЦ Миколи Чудотворця. Храм було збудовано на пожертви віруючих з повеління Миколи II для російських паломників, а в 1937 році проданий Італії і тривалий час використовувався як готель. Церемонія передачі храму мала відбутися в грудні 2008 року, але смерть Олексія II спонукала перенести дату цього заходу.

Новостворена в Білорусі нова опозиційна партія буде носити назву Білоруська християнська демократія. Партійним знаком на з'їзді нової політичної сили стала Віфлеємська Зірка на фоні національного прапора Білорусі. Учасники з'їзду заявили, що партія буде діяти незалежно від того, чи буде вона зареєстрована.

За повідомленням Союзу Біблійних Асоціацій, **Біблія повністю перекладена на 451 мову світу, а частково – 2479 мовами.** Протягом 2008 року додається 13 повних перекладів та 25 часткових. Таким чином, на сьогодні Біблія є найбільш перекладеною книгою у світі. Як зазначає Союз Біблійних Асоціацій, 95 відсотків населення Землі має можливість читати Святе Письмо у зрозумілій для себе мові.

Заповідь «Не вбий» із Мойсєєвого Декалогу стосується відносин між євреями, а не щодо відносин останніх до інших. Це засвідчує той факт, що ізраїльська армія пішла із Гази, залишивши після себе понад 1300 загиблих, з яких 410 – діти, а 240 – жінки, 5300 поранених. Як пише газета «Аррайд» (№2), «впав занадто і весь світ наочно переконався у звірствах ізраїльського режиму, який нехтує загальнолюдськими цінностями і законами Всевишнього». Більше 90 неурядових організацій подали в суд в Гаазі позов, звинувачуючи Ізраїль в злочинах проти людськості. Сподівання на те, що в такий спосіб можна буде ліквідувати владу ХАМАС не виправдалися. «ХАМАС зміцнив свої позиції як в ісламському світі, так і в палестинському товаристві... Мусульмани як один в різних країнах піднялися на демонстрації, протестуючи проти ізраїльської агресії, що засвідчило: дух єдності мусульман живий і ніколи не вмирав... Палестинці, розплачуючись численними жертвами за свою слабкість і минулі помилки ісламського світу, постають для всіх мусульман прикладом мужності, відваги, стійкості і терпіння».

Духовні лідери мусульман і християн Палестини заявили про необхідність єднання в боротьбі з ізраїльськими планами з іудаїзації Єрусалиму. Один із впливових християнських діячів Палестини архімандрит Аттала Хана зазначив, що сіоністська агресія в Газі зробила мішенню своїх вояків весь палестинський народ, незалежно від його політичної чи релігійної належності.

Ізраїльська агресія в секторі Газа спровокувала небувалі вияви ворожості щодо євреїв у США і в усьому світі. Так вважає глава Антидифамаційної ліги США Авраам Фоксман. «Ізраїльська військова операція, - за його словами, - обернулася ненавистю до євреїв від Австрії до Зімбабве, а зірка Давида стала прирівнюватися до нацистської свастики» (Аррайд. - №2).

КАТОЛИЦИЗМ

Католицький священик Роберто Буза оприлюднив дані обробки ним сповідей декількох тисяч парафіян. Висновки священика підтримані Ватиканом, який з цього приводу видрукував спеціальний звіт. Найбільш поширеними гріхами серед чоловіків тут значиться лобострастя, потім йдуть обжерство, нудьга, гнів, гордіня, заздрість і жадоба. Для жінок найбільше характерним є такий гріх як себелобство, заздрість, лютість, перелюб і нудьга. Характерним є те, що нині біля третини католиків не вважають сповідь обов'язковою. Лише один із десяти їх розглядає сповідь як неодмінну умову звертання до Бога. Сам Папа Римський сповідується щотижня.

В католицькій Церкві на час Великого посту заборонили єпископам писати sms і слухати iPod. Решті католикам запропоновано утримуватися від сучасних задоволень. Священики переконані, що це допоможе людям очиститися від віртуального світу й відчутти зв'язок з самим собою. Раніше священнослужителі пропонували парафіянам під час посту не палити, не вживати алкоголь і не їсти шоколад.

Християни Ізраїлю і Палестини звернулися до Папи з проханням відкласти свій травневий візит до єврейської держави. В листі, направленому Понтифіку, християни-миряни висловлюють застереження, що візит Бенедикта XVI буде хибно витлумачений Ізраїлем в своїх цілях. Його будуть рекламувати як вияв підтримки Папою і Католицькою Церквою політики Ізраїлю на Близькому Сході, його політики щодо своїх арабських сусідів. Лист підписаний вірянами різних християнських конфесій, а не главами їх конфесійних об'єднань. Це зроблено з тією метою, щоб не поставити ці об'єднання в складне буття в єврейській державі. В листі висловлена пропозиція Папі добиватися визнання Єрусалиму «спільним і відкритим містом».

Давно забуті «духовні надбання – індульгенції» як різновид позбавлення від гріхів і відвернення покарання під час страшного суду, знову пропонуються парафіянами по всіх католицьких єпархіях світу. Різниця від Середньовіччя у їх поширенні в тому, що вони не продаються за гроші. Але їх можна здобути шляхом своїх благодійницьких пожертвувань. При Папі Бенедикті XVI кількість приводів для одержання індульгенцій зросло. Нині їх пропонують одержувати з нагоди року святого апостола Павла.

ПРОТЕСТАНТИЗМ

Російські баптисти визначили стратегію Союзу ЄХБ з євангелізації країни Названа вона «Поширення Євангелії в Росії». На спеціально проведеному зібранні представників церков, що входять до Союзу, вироблено загальну стратегію діяльності і складено плани сумісної роботи.

«Щорічник Свідків Єгови – 2009» видрукував покраїнну статистику релігійного життя конфесії за 2008 рік. В підсумку за діяльність Свідків у 236 країнах світу звучать такі цифри. Загальна кількість послідовників конфесії на початок 2009 року становить 7124443 особи. Річне зростання – 2,1% або 289678 охрещень. 732912 піонерів провели протягом 2008 року 1488658249 годин бесід. У світі в різних країнах діє нині 103267 громади Свідків Єгови.

Безпосереднє спілкування із Свідками Єгови дає можливість змінити усталену негативну громадську думку щодо них. Так, коли вчителька однієї із грузинських шкіл попросила учнів свого класу назвати Заповіді Мойсея, то лише Аня із сім'ї єговістів назвала їх повністю. Дізнавшись про конфесійну належність дівчинки, вчителька заявила, що Свідки – фанатики. При написанні твору про проблеми мешканців Грузії Аня широко використала думки із Біблії. Вчительці це сподобалося, бо ж при цьому учениця виявила далеко краще знання Святого Писання від вчительки. Це, а також манери і скромність Ані у порівнянні з іншими ученицями, спонукало педагога попросити допомогу у Свідків з вивчення Біблії (Пробудись. – 2009. – Березень).

Перший заступник голови об'єднання ХВС Росії В.Бендас зауважив, що російських протестантів хвилює такий момент, відображений в Законі про свободу совісті країни як право рівних можливостей всіх конфесій одержувати від держави земельні ділянки для будівництва культових будівель. «На жаль, оскільки ця норма закону не є зобов'язуючою, а скоріше дозволяючою, то ми зіткнулися з тим, що з початку 2000 року із 5000 релігійних об'єднань протестантизму змогла реально одержати безоплатну земельну ділянку для спорудження церковної будівлі тільки одна громада». В інших випадках під різними приводами громади одержували відмову (Християнський мир. - №9).

В Ольстері знову лунають постріли. Відбувся напад на британську військову базу, обстріляно поліцейський патруль в місті Крейгейвон. Протестанти в усьому звинувачують католиків, бо ж постріли прозвучали з будинків, в яких мешкають останні. Лідери протестантів Ольстеру звернулися до своїх прибічників не вдаватися до актів помсти. Дестабілізація Ольстеру очевидна.

Багатотисячні протестантські громади в Росії часто вимушені збиратися в невеличких і не завжди пристосованих для богослужінь орендованих приміщеннях, потерпаючи від цього значні незручності. Певно лише християнське милосердя і прощення стоїть на перешкоді тому, щоб невдоволення сотень тисяч російських протестантів не вилилося в якісь агресивні форми. Може їх від цього стримує ще й те, що з подібним тут зіткаються і мусульмани, і іудеї.

ПРАВОСЛАВ'Я

Європейський суд у Страсбурзі з прав людини, розглянувши питання, пов'язані із заборонаю в Болгарії державою Православної Церкви, очолюваної митрополитом Софійським Інокентієм, визнав, що при цьому відбулося порушення статті 9 Європейської конвенції про захист прав людини. Держава, від якої, згідно Конституції країни, відокремлена церква, не має права втручатися в релігійні справи. Тим більше, що тут держава спрацювала в інтересах церковної спільноти, очолюваної Патріархом БПЦ Максимом, яка вірю і правдою служила комуністичному режиму. Рішення Європейського суду викликало великий галас у православному світі, особливо у Московській Церкві. 11 березня в Софії було проведено Всеправославну нараду, яка засудила його рішення. Представники так званих канонічних церков висловили свою підтримку Патріарху Максиму.

Єпископ Пермський РПЦ Іринарх виступив з відкритим листом, в якому піддає критиці заклики до толерантності. В філософії терпимості єпископ вбачає нав'язування зовсім іншої, чужої російській спільноті культури, в основі якої лежить протестантська етика. Владика невдоволений тим, що в Росії існує протидія викладанню в школах «Основа православної культури» і водночас створюються Центри толерантності. Іринарх зазначає, що у відповідності із законодавством Росії в основі взаємодії всіх суб'єктів права в суспільстві лежить не толерантність, а свобода совісті. В діях релігійних служителів, які говорять про толерантність, він вбачає заклик до аморальності, бездуховності, підрив традиційних моральних засад народу й народної культури, навіть підрив національної безпеки (Мир. - №6).

МУСУЛЬМАНСЬКИЙ СВІТ

Малайзія є мусульманською країною. На цей час немусульманин не має права входити до уряду країни, хоч немусульман в ній – 40%. В країні заборонені шляби між особами не однієї релігії, перехід з ісламу в інші релігії. Нині уряд Малайзії взявся за заборону вживати християнами слово *Аллах*. Справа в тому, що його вживали в християнських молитвах замість слова *Бог*. Відтак відоме «Вірую...» тут звучало «Вірую в єдиного Господа, Ісуса Христа, єдиного сина Аллаха...» і т.п. Уряд вважає, що така підміна сприяє християнізації країни. А християн тут – більше 9%.

В Єгипті мають місце захоплення автобусів з туристами, обстріли, вибухи в готелях і на ринках. Терористичні організації тримають під своїм прицілом туристичні служби Єгипту, крах яких буде крахом для країни, бо ж, окрім Суецького каналу, звідси найбільше надходить коштів. Подеколи вдається виловити терористів, знешкодити їх зарядні пристрої. Хоч «Брати-мусульмани» й заперечують свою причетність до цих терористичних діянь, проте скоріше тут діє якась мусульманська терористична організація, яка прагне ліквідувати в країні світську владу і створити ісламську державу. Подібна ситуація нині і в Алжирі. Збройні напади адресуються переважно прихильникам світського розвитку країни. Тут також мають місце вибухи, збройні напади, вбивства, викрадення, захоплення заручників, підриви автобусів з туристами та ін.

«Роком європейської мусульманської сім'ї» оголосило 2009 рік одне із найбільших об'єднань ісламських організацій Євросоюзу «Euromuslims». Метою кампанії є не тільки підтримка мусульманських сімей в Європі, а й пропаганда мусульманських сімейних цінностей. Будуть видрукувані спеціальні рекомендації з питань сім'ї і шлюбу.

Між містами Мекка і Медіна більше 400 кілометрів. До 2012 року їх зв'яже швидкісна залізниця, до будівництва якої вже приступив китайсько-французько-саудівський консорціум. Залізниця дозволить паломникам долати цю відстань за 2 години.

БУДДИЗМ

3 нагоди 50-тиріччя антикитайського повстання в Тибеті духовний лідер тибетського народу Далай-лама у своєму виступі під час мітингу в місті Джарамсала (Індія) звинуватив уряд Китаю у вбивстві сотень тисяч тибетців. Присутні відспівали буддійські молитви за полеглими. Далай-лама наголосив, що останні 50 років тибетці живуть у своїй вітчизні під постійним страхом, до них ставляться як до злочинців, вони позбавлені права зберігати та розвивати власні традиції і культуру. Зруйновано тисячі буддійських храмів. Далай-лама назвав умови життя своїх співвітчизників «пеклом на Землі». Він закликав до встановлення «легітимної і значимої автономії Тибету». Китайський уряд звинувачує Далай-ламу у підбурюванні до сепаратистських рухів. В Тибеті уряд тримає численні військові підрозділи, встановив фактично військовий стан. Тибетці не бажають визнавати свої землі належними Китаю, бажають мати свій край вільним.

Відомий співак Святослав Вакарчук цікавиться буддизмом як здобутком людства. «Буддизм – один із фундаментів цивілізації. Для мене віра надто важлива, хоча більше за змістом, ніж за формою. Існування Вищої сили потрібне нам, щоб не зійти з розуму».

В помешканні 59-річного «пенсіонера» Абе із Кіото поліція виявила 21 статую Будди. На слід злочинця навела остання його крадіжка дерев'яної статуї Будди виробу XVII століття із храму 1202 року Кенніндзі. Пояснення своїх дій злодій давав надто просто: «Мені подобалися статуетки Будди. Я взяв їх додому і молюся на них щоденно. Я украв їх на знак своєї відданості Будді». «Таке відчуття було, що украдено 400 років нашої історії, - так прокоментував пропажу статуї представник храму Кенніндзі Дзеню Асано. – Але ми вірили, що вона повернеться».

ИНДУЇЗМ

Борючись за збереження своєї культури, Індія вирішила оформити права на володіння секретами йоги. Спеціально для цього було утворено комісію, до якої ввійшли індуїстські гуру й індійські вчені. Вони мають чітко зафіксувати елементи йоги і авторське право на них. В такий спосіб Індія планує захистити духовну практику і пов'язані з нею ритуали від комерціалізації. Справа в тому, що в США, європейських країнах, в тому числі і в Україні заняття йогою є платним, а ось в Індії вчителі йоги за свої уроки гроші не беруть. Комісія передбачає до кінця 2009 року зареєструвати біля 1500 положень індійської практики, які не можна буде (а це має місце) використовувати їх як елементи якихось інших духовно-фізичних практик.

ІНШІ РЕЛІГІЙНІ ТРАДИЦІЇ

Сакура – далекосхідна вишня – є живим символом Японії. З 1953 року тут чітко фіксують початок її цвітіння. І хоч вже з'явилися перші квітки сакури на південному острові Кюсю, але японці, зазвичай, підуть нею любоватися лише після того, як вишня зацвіте у синтоїстському храмі Ясукуні в центрі Токіо.

НОВІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ

Центри служби трудовлаштування членів Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів існують по всьому світу. Вони пропонують безкоштовні послуги тим, хто шукає роботу або прагне знайти кращу. Понад 100 таких центрів знаходиться у США і більше 150 – по всьому світу. До служби може звернутися будь-хто, а не лише члени ЦІХСОД. Центри пропонують таку допомогу: надають інформації про вакансії; проводять індивідуальні консультації та дають поради з питань професійного зростання. Щороку завдяки центрам десь 225 тисяч осіб знаходять роботу.

Сайт Mormon. Org Церква Ісуса Христа Святих останніх днів значно оновила. Новий дизайн виглядає простіше, має спрощену навігаційну систему і дає відчуття більшої відкритості. Сайт містить інформацію про основи вірування Церкви, розповідає людям, де можна знайти громаду Церкви у своїй місцевості. Сайт містить свідчення генеральних авторитетів і членів Церкви із всього світу.

Нещодавно видрукувано 140-мільйонний примірник Книги Мормона. Від часу першого виходу у світ у 1830 році Книги Мормона по всьому світу її поширювали понад 1 млн місіонерів. Нині її перекладено 107 мовами. Сьогодні вплив книги більший, ніж будь-коли в її історії. Нарівні з Біблією Книга Мормона використовується для навчання членів ЦІХСОД й особистого її вивчення.

МІСТИКА

Параскевідекатріафобія – таку наукову назву (а дав її доктор з американського Інституту фобій) має той страх і передчуття чогось недоброго, яким живе дехто 13 числа того місяця, коли це п'ятниця. Таких у світі багато. У США 17 мільйонів. Дехто з них боїться в цей день навіть виходити на вулицю, прагне не залишати ліжко. Єдиної версії страху перед цифрою 13 не існує. Одні коріння її шукають в давньому Вавилоні, де був звичай обирати 13 осіб, які символізували 13 богів. Але при цьому 13 особу тримали насамоті і, як жертву, позбавляли життя під час спеціальної церемонії. 13 прив'язують також до таємної вечері, де тринадцятим за столом був Іуда Іскаріот. Дехто коріння шукає в падінні Ордену Тамплієрів. Ченці його були арештовані 13 жовтня 1307 року і спалені на вогнищі.

СВОБОДА СОВІСТІ

ЗАУВАЖЕННЯ І ПРОПОЗИЦІЇ

Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАНУ на проект Закону України "Про внесення змін до закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" (щодо запобігання діяльності релігійних культів деструктивного типу та тоталітарних сект)" народного депутата Москаля Г.Г.

Проектом Закону України, поданим народним депутатом України Москалем Г.Г., пропонується внести зміни до чинного Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", спрямовані "на обмеження протиправної діяльності релігійних культів, протидії проявам деструктивної діяльності релігійних організацій". Серед запропонованих положень - введення Державного реєстру релігійних організацій, щорічна перереєстрація новостворених релігійних громад впродовж перших десяти років діяльності, збільшення терміну розгляду документів органами державної влади при реєстрації релігійної організації як юридичної особи, ціла низка норм заборонного характеру тощо.

Аналіз запропонованого проекту дає підстави зробити наступні зауваження та пропозиції щодо його змісту:

1. На нашу думку, мета проекту закону депутата Москаля Г.Г. дещо *інша*, ніж заявлена ним - приведення змісту, принципів діючого нині Закону до вимог Конституції України. Вона задекларована чітко у його назві: «*запобігання діяльності релігійних культів деструктивного типу та тоталітарних сект*». У контексті саме цієї мети і формується автором сутнісна позиція запропонованих змін: посилити, зробити більш жорстким контроль держави за діяльністю релігійних організацій, передовсім і головно неорелігійних спільнот, або, як зазначає автор, «*нерелігійних культів*»; розширити площину регламентації їх функціонування з метою запобігання «деструктивним і тоталітарним» проявам з їх боку. Поза сумнівом, необхідність мінімізації релігійно-екстремістських проявів, деструкції в релігійному середовищі не викликає заперечень. Однак для цього є уже апробовані в Україні методи, напрацьований досвід відповідні норми законодавства, про яке в пояснювальній записці згадує сам автор проекту(пункт 4).

2. Хоч термін "релігійні культу деструктивного типу" винесено в заголовок проекту Закону, пояснення, що розуміється під даним терміном, в представленій пояснювальній записці і самому проекті відсутні. Зазначимо, що на сьогодні єдиної чи узгодженої думки в юридичній науці, вітчизняному та зарубіжному релігієзнавстві щодо цього терміну немає, а запропоновані різними авторами варіанти визначення далекі від прийнятних. Поки що цей термін, як і терміни "тоталітарні секти", "екстремістська діяльність", вживаються у публіцистиці, ідеологічних міжцерковних суперечках, заявах діячів одних конфесій при оцінках інших віросповідань, носять значною мірою розпливчастий, емоційний, нерідко тенденційний характер, використовуються здебільшого для релігійної чи політичної дискредитації опонентів і не застосовуються в Конституції України, Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації" та інших законодавчих актах як нашої країни, так і світових правових документах з питань свободи буття релігії.

То ж не можна погодитися із прагненням депутата легітимізувати в законодавстві України щодо свободи совісті, свободи діяльності релігійних організацій поняття «тоталітарна секта», «культи деструктивного типу» та ін. І хоча в тілі проекту Закону ці терміни не вживаються, включення їх у назву законопроекту є неприйнятним, таким, що суперечить Конституції України, нормам міжнародного права з проблем свободи релігій. Сама спроба узаконення означеної термінології (понять), запропонованої у свій час російським «сектоборцем» Дворкіним. є вкрай *небезпечною*. Їх легітимізація неминуче приведе до свавілля, порушення права на свободу релігій, зокрема на регіональному рівні, закладе підґрунтя для деформації щодо неорелігійних утворень і не лише стосовно них. З іншого боку - неорелігійні спільноти в контексті запропонованої термінології De facto постають як організації, яким «іманентно» притаманні означені характеристики. Виникає питання: хто буде визначати, який «культ деструктивний, а який тоталітарний? В цьому аспекті також не є правомірним прагнення депутата узаконити поняття «секта», що несе також негативний відтінок.

3. Аналіз законопроекту виявив у запропонованих депутатом нормах тенденцію законодавчого обмеження свободи буття релігійних спільнот, які «виникли в Україні за роки незалежності й мають деструктивний характер». Ці норми у своїй основі містять «забороняючі», «жорсткі», «зобов'язуючі» елементи, вимоги, зокрема:

- ✓ пропонується збільшити кількість членів релігійної громади (з 10 до 50) для одержання статусу юридичної особи для її реєстрації (ст.14);
- ✓ обмеження права на існування автономних релігійних громад та фактичне позбавлення права релігійних організацій на вихід зі складу релігійного об'єднання (ст 8). Це положення не контамінує, вступає у протиріччя з положеннями данної статті (абз.2 ст 8);
- ✓ обмежується поле (територіально) релігійної діяльності громади;
- ✓ встановлюється «ценз осідлості для релігійної громади на території України не менше 10 років для участі в утворенні нового релігійного об'єднання [ст.9] ;
- ✓ релігійні організації не мають права здійснювати підприємницьку діяльність (ст.13), а ст. 19 («Виробнича і господарська діяльність релігійних організацій») дозволяє таку діяльність у контексті виконання ними своїх статутних завдань (видавництво, поліграфія, реставраційно-будівельні, сільськогосподарські та інші підприємства);
- ✓ необґрунтовано збільшується автором термін розгляду документів, поданих на реєстрацію до шести місяців (замість одного місяця), а в окремих випадках - до 12-ти місяців (замість 3-х). Незрозумілою, а доречніше сказати, дискримінаційною є «новаційна» норма про « щорічну перереєстрацію ... впродовж перших десяти років діяльності релігійних громад, які не належать до вже зареєстрованих релігійних об'єднань, існуючих в Україні» (ст.14).

Означені положення **суперечать** одному із основоположних принципів демократичного суспільства і чинного законодавства – **принципу рівності релігій перед законом**, оскільки ставить у нерівні умови існуючі (так звані традиційні) релігійні організації і ті, що створюються вперше. Поява нових релігійних течій є не чіткою примхою, а закономірністю світового релігійного процесу. Саме так з'явилося і християнство на теренах іудейської релігії.

4. Ціла низка норм, запропонованих у проекті Г.Г.Москаля, обмежує у порівнянні з існуючим Законом, права та свободи віруючих, церков та релігійних організацій України, суперечить ст.22 Конституції України, де зазначається, що "конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів **не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод**".

У представленому проекті ознаки звуження обсягу існуючих у чинному законодавстві прав і свобод мають наступні положення:

- ✓ частина 5 ст.6 ("релігійним організаціям забороняється проводити будь-які релігійні заходи, орендувати приміщення в навчальних закладах усіх форм власності (крім тих, що створені цими релігійними організаціями)");
- ✓ частина 4 ст. 8 ("Релігійні громади єдиного віросповідання (конфесії) можуть утворювати тільки одне релігійне об'єднання" і далі за текстом статті);
- ✓ частин 5 ст. 9 "Культову діяльність (проведення богослужінь, релігійних зібрань, обрядів, церемоній, процесій) релігійні центри та управління мають право здійснювати на території тих регіонів, де зареєстровані у встановленому порядку релігійні громади, що входять до складу відповідних релігійних об'єднань);
- ✓ частина 2 ("релігійні організації не мають права здійснювати підприємницьку діяльність") та частина 4 ст. 13 щодо використання у найменуваннях елементів релігійного культу;
- ✓ ст. 14 щодо збільшення термінів розгляду документів органами державної влади при реєстрації релігійної організації як юридичної особи та введення щорічної перереєстрації новостворених релігійних громад впродовж перших десяти років діяльності;
- ✓ частина 5 ст. 24 {"Іноземні громадяни не мають права бути членами і входити до керівних органів (займати керівні посади) релігійних організацій, зареєстрованих в Україні"} та ін.

5. Значна частина запропонованих положень проекту Г.Г.Москаля носить відверто заборонний характер. Такий підхід, що пропонує регулювати сферу державно-церковних, державно-конфесійних відносин заборонними, обмежувальними правовими нормами, є поверненням до спроб адміністративним шляхом розв'язати проблеми міжконфесійних відносин, створити перешкоди одним релігійним організаціям і надати преференції іншим в Україні кінця 90-х років ХХ ст. Цей підхід отримав жорстку критику з боку представників Ради Європи, зокрема Парламентської Асамблеї Ради Європи, Департаменту США та ін., кваліфікувався як "дискримінаційний" і долався Україною впродовж декількох років. З цих міркувань законопроект знову реанімує старі, вже виправлені помилки вітчизняного законодавства у релігійній сфері. Прийнявши його, ми знову матимемо неприємності у відносинах з різними міжнародними інституціями, звинувачення України в не демократизмі тощо.

6. Не відповідає нормі Конституції України положення про заборону іноземним громадянам бути членами і входити до керівних органів [займати керівні посади] в релігійних організаціях, зареєстрованих в Україні. (ст.24) Конституція України передбачає, що **кожен** (без зазначення громадянства) має право на свободу

світогляду і віросповідання. Відтак це право стосується й іноземців в Україні суцільних обмежень на релігійну діяльність для них бути не може. Означене положення депутата слід вилучити ще й тому, що окремі релігійні організації, зокрема Римо-Католицької Церкви та протестанських церков, офіційно зареєстровані державою, очолюють іноземці.

7. Значені в частині 2 ст.35 Конституції України норми обмежувального характеру у релігійній сфері звучать так: "...може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей". Вони є вичерпними і не потребують розширення без змін в Конституції України. Пропоновані в проекті Г.Г.Москаля норми заборонного чи обмежувального характеру в цьому аспекті не лише ідуть врозрід із Основним Законом України, а й суперечать курсу України на побудову демократичного, громадянського суспільства, де адміністративно-розпорядчі, контрольно-адміністративні функції держави, зокрема в такій складній і чутливій сфері як релігійна, будуть неухильно звужуватися за рахунок розширення громадянського самоуправління.

8. Таким, що суперечить законодавчим нормам є положення про заборону релігійним організаціям «орендувати приміщення в навчальних закладах усіх форм власності» (ст.6). Здавати чи не здавати в оренду приміщення в навчальному закладі в позаурочний час, вихідні дні – це право керівників цих закладів. Лише релігійні організації при орендуванні не повинні втручатися в навчально – виховний процес.

9. Незважаючи на наміри автора законопроекту "обмежити протиправну діяльність релігійних культів" (?) аж до "посилення контролю за діяльністю нерелігійних культів" (?), як про це зазначає Пояснювальна записка, проект з його істотним розширенням обмежувальних норм, адмініструванням (навіть у праві релігійних організацій чи об'єднань самостійно обирати свою назву та символіку - ст. ст. 9,13) у випадку його прийняття суттєво обмежить вільну змагальність релігій, церков та релігійних організацій в Україні, знову втягне державу, державні структури у складнощі міжцерковного, міжконфесійного протистояння, перетворить державу (якщо при цьому взяти до уваги ще й те, що офіційна реєстрація релігійних спільнот в Україні не є обов'язковою) у заручника міжцерковних відносин з перспективою стати головним винуватцем їх нерозв'язання.

10. Пропонований проект залишає відкритим питання про те, хто ж конкретно буде здійснювати реалізацію такого широкого кола запропонованих депутатом адміністративно-обмежувальних, адміністративно-заборонних функцій: "здійснення суворого обліку і контролю релігійних організацій", "посилення контролю за місіонерською діяльністю", "протидії створенню паралельних юрисдикцій" і т.д.; хто буде кваліфікувати ті чи інші діяння релігійних організацій як "деструктивні", "екстремістські", секти як "тоталітарні", культові дії - як "зазіхання на фізичне і психічне здоров'я" віруючих і т.п. (див. стор.2 Пояснювальної записки). Якщо припустити, що, відповідно до ст. 29 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", це будуть робити місцеві Ради народних депутатів та відповідні виконавчі комітети, то наврод, що нинішні можливості, компетенції і професійний склад цих органів дозволить належно реалізовувати запропоновані в проекті досить специфічні й спеціалізовані функції. Якщо автор проекту сподівається на долучення до цієї діяльності Державного органу України у справах релігій, то, по-перше, відповідно до ст. 30 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" цей

орган повністю усунутий від *контрольних* функцій; по-друге, практично кожна ліквідація, реорганізація чи приєднання цього органу у минулому аргументувалася ситуативними вимогами частини церков та релігійних організацій *обмежити адміністративні функції* цього державного органу, що на сьогодні виключає його участь у пропонованій проектом діяльності (окрім, звичайно, створення та ведення Державного реєстру релігійних організацій та деяких інших функцій).

11. Автор проекту не врахував багатьох принципових зауважень, висловлених на подаваний вже раніше ним аналогічний законопроект і фактично подав його у тому ж вигляді. При підготовці проекту він чомусь виявляє незнання і нехтування міжнародними правовими документами з питань свободи релігії і віросповідань.

Ухвалення Верховною Радою України законопроект у запропонованій редакції змін (окрім змін і доповнень до статей 5.1, 15.2, 24 абз.24, 7.1) на думку експертів Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України – єдиної академічної релігієзнавчої інституції країни - матиме негативні наслідки для всієї релігійної спільноти країни, зокрема для неорелігійних утворень, свободи їх буття. Більшість запропонованих депутатом норм входить у суперечність з вимогами міжнародних правових документів, зокрема «Декларації із ліквідації всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань», «Європейської конвенції з прав людини» та цілого ряду рекомендацій ОБСЄ та ПАРЄ з питань свободи релігії, передовсім «Рекомендації ПАРЄ №1556» 2002 року та «Рекомендації за результатами Віденської зустрічі ОБСЄ» липня 2003 року.

Узагальнюючи зазначені вище оцінки положень проекту, є підстави стверджувати, що він є кроком назад у справі цивілізаційного, демократичного унормування державно-церковних, міжконфесійних відносин в Україні, може спричинити (у випадку його прийняття) нові ускладнення міжцерковних, міжконфесійних відносин, спричинити нові звинувачення на адресу України світового та європейського співтовариства у відході нашої країни від уже здобутих і загалом схвально оцінюваних світовою спільнотою досягнень у справі забезпечення релігійних свобод, свободи совісті, міжконфесійної толерантності на наших теренах.

Наш узагальнюючий висновок такий:

Законопроект депутата Москаля Г.Г. не може бути рекомендований для прийняття його Верховною Радою України, виходячи із вищезначених зауважень і пропозицій до його проекту і як такий, що може значною мірою понизити рівень забезпечення свободи релігії і віросповідань в Україні, негативно вплинути на стан релігійної ситуації і міжнародний імідж нашої держави.

Експертний висновок, підготовлений д.філос.н. В.Климовим і к.філос. н. М.Бабієм, затверджено на засіданні Вченої Ради Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України 10 березня 2009 року (протокол №5).

ПАМ'ЯТКА

керівникам та адміністративному персоналові релігійних громад, що запрошують іноземних священнослужителів; іноземним громадянам, які прибувають в Україну за релігійною візою; працівникам органів державної влади, які займаються питаннями в'їзду/виїзду іноземних священнослужителів, їх реєстрації та працевлаштування щодо порядку в'їзду, тимчасового перебування, працевлаштування та проживання іноземних священнослужителів на території України

Відповідно до статті 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» священнослужителі, релігійні проповідники, наставники, інші представники зарубіжних організацій, які є іноземними громадянами і тимчасово перебувають в Україні, можуть займатися проповіданням релігійних віровчень, виконанням релігійних обрядів чи іншою канонічною діяльністю лише в тих релігійних організаціях, за запрошенням яких вони прибули в Україну, і за офіційним погодженням з державним органом, який здійснив реєстрацію статуту (положення) відповідної релігійної організації.

В'їзд в Україну за релігійною візою. Підставою для оформлення дипломатичними представництвами та консульськими установами іноземним священнослужителям візи є запрошення релігійної організації, зареєстрованої на території України. Документ що засвідчує клопотання релігійної організації, надається Державним комітетом України у справах національностей та релігій або відповідним відділом у справах релігій обласної держадміністрації. Якщо іноземний священнослужитель запрошений територіальною релігійною громадою, зареєстрованою регіональним підрозділом у справах релігій, – візова підтримка надається відділом у справах релігій обласної державної адміністрації та погоджується із Держкомнацрелігій. За оформлення візи іноземними громадянами сплачується консульський збір, відповідно до затверджених тарифів консульського збору, що стягується за вчинення консульських дій. Термін дії релігійної візи – до одного року. Продовження терміну візи проводиться у порядку, аналогічному отриманню візи з обов'язковим погодженням Держкомнацрелігій. Релігійною організацією обґрунтовується необхідність продовження терміну дії візи.

Безвізовий режим в'їзду громадян на взаємній основі діє з Азейбарджанською Республікою, Республікою Білорусь, Грузією, Республікою Вірменія, Республікою Казахстан, Киргизстаном, Республікою Молдова, Російською Федерацією, Таджикистаном, Республікою Узбекистан, Корейською Народно-Демократичною республікою та Монголією. Для громадян держав-членів Європейського Союзу, США, Канади, Японії, Норвегії, Ісландії, Швейцарії, Ватикану, Ліхтенштейну, Монако, Сан-Марино, Андорри та Південної Кореї діє в односторонньому порядку безвізовий режим в'їзду в Україну на період перебування до 90 днів. Іноземні священнослужителі в'їжджають в Україну через пункти пропуску на державному кордоні за національним паспортом та за наявністю візи, якщо інший порядок в'їзду не встановлений законодавством України. Співробітниками Державної прикордонної служби реєструються паспортні документи згідно з вимогами міжнародних угод і законодавства України. Надається інформація щодо порядку та правил в'їзду іноземців в Україну та терміни реєстрації їх паспортних

документів. Відмітка про реєстрацію іноземця в його паспортному документі дійсна на всій території держави незалежно від місця його проживання.

Важливо! Реєстрація паспортних документів проводиться на період короткотермінового перебування в Україні, зокрема: іноземців із держав із візовим порядком в'їзду на період дії візи, але не більш як на 90 днів, якщо інший термін не визначений міжнародними угодами; іноземців із держав із безвізовим порядком в'їзду – на термін не більш як на 90 днів протягом 180 днів, якщо інший термін не визначено міжнародними угодами; іноземців з держав-членів Світової організації торгівлі на термін не більш як на 180 днів протягом року, якщо інший термін не визначено міжнародними угодами.

Іноземні священнослужителі не є виокремленою категорією серед інших іноземних громадян, щодо них діють загальні вимоги законодавства з питань основних прав, свобод та обов'язків. Здійснення іноземцями та особами без громадянства своїх прав і свобод не повинно завдавати шкоди національним інтересам України, правам, свободам і законним інтересам її громадян та інших осіб, які проживають в Україні.

Продовження терміну перебування іноземного священнослужителя проводиться службою у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб (ВГРФО), підпорядкованої Міністерству внутрішніх справ України. Для цього не пізніше, ніж за три робочі дні до закінчення строку реєстрації, потрібно звернутися до ВГРФО за місцем свого проживання та подати документи, визначені нормативно-правовими актами України:

- ✓ письмове звернення приймаючої релігійної організації. При цьому, якщо житло, що надається іноземцю чи особі без громадянства для подальшого проживання, не належить приймаючій стороні, звернення погоджується за місцем проживання. Для продовження терміну перебування за візою типу «Р» - звернення релігійних організацій засвідчується Державним комітетом України у справах релігій чи його органами на місцях;
- ✓ письмове звернення священнослужителя щодо продовження терміну його перебування в Україні, що подається особисто або приймаючою релігійною організацією (за умови засвідчення його нотаріусом), керівником житлового органу або сільської чи селищної ради за місцем проживання фізичної особи, яка приймає;
- ✓ паспортний документ священнослужителя та імміграційна картка (у разі її наявності);
- ✓ дві фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см;
- ✓ квитанція про оплату державного мита за продовження терміну перебування;
- ✓ квитанції про оплату платних послуг, які можуть надаватися службою громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб.
- ✓ У разі необхідності працівник Служби у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб може затребувати інші документи, що підтверджують наявність підстав і відсутність перешкод для подальшого перебування в Україні:
- ✓ наявність у іноземця чи особи без громадянства дійсного страхового поліса про надання екстреної медичної допомоги, що передбачено постановою Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1997 р. № 1021 «Про вдосконалення Порядку надання медичної допомоги іноземним громадянам, які тимчасово перебувають на території України», якщо інше не встановлено міжнародними угодами;

- ✓ наявність у іноземця чи особи без громадянства коштів для покриття витрат, пов'язаних із перебуванням в Україні, або підтвердження заявлених у зверненні приймаючої сторони гарантій.

Термін перебування щоразу може бути продовжено на весь період існування обставин, зазначених у зверненні, але не більше, ніж на строк дії відповідного типу візи.

При прийнятті рішення кінцева дата продовженого терміну перебування не може перевищувати строку, меншого на один місяць від терміну дії паспортного документа, крім випадків, коли таке продовження здійснюється на строк, фактично потрібний для в'їзду іноземця чи особи без громадянства за межі України.

Працевлаштування іноземних громадян в Україні регламентується Законом України «Про зайнятість населення» та здійснюється відповідно до Порядку оформлення іноземцям та особам без громадянства дозволу на працевлаштування в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.11.99 № 2028. Дозвіл на працевлаштування для іноземців оформляється і видається роботодавцю – юридичній особі, який має намір використати працю іноземця на певній посаді, Державним центром зайнятості Мінпраці або за його дорученням центром зайнятості Автономної Республіки Крим, обласними, Київським та Севастопольським міськими центрами зайнятості за умови достатнього обґрунтування доцільності праці іноземних фахівців, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Продовження терміну дії дозволу на працевлаштування є підставою для звернення до органу внутрішніх справ стосовно продовження терміну перебування в Україні. За розгляд заяви про надання дозволу на працевлаштування та продовження терміну його дії з роботодавця (релігійної організації) збирається оплата у розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Якщо іноземець не став до роботи у передбачений контрактом термін з причин, що згідно із законодавством не є поважними, роботодавець протягом трьох робочих днів повинен письмово повідомити про це відповідні центр зайнятості, Адміністрацію Державної прикордонної служби України та орган внутрішніх справ. У такому разі, а також у випадку, ненадання дозволу на працевлаштування, іноземець підлягає видворенню з України. Іноземець, який оформився на роботу без дозволу на працевлаштування, також підлягає видворенню з України. У разі використання праці іноземців без дозволу державної служби зайнятості, з підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності державна служба зайнятості стягує штраф за кожен таку особу у п'ятдесятикратному розмірі неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Важливо! Особи, які в'їжджають в Україну в релігійних справах або для роботи в релігійних організаціях, яким оформлена віза як представникам релігійних місій (віза Р), не потребують видачі дозволу Державної служби зайнятості на працевлаштування.

Додаткова інформація. Текст Пам'ятки базується на нормах чинного законодавства, що стосуються переважної більшості іноземних священнослужителів, які прибувають в Україну. Докладна інформація викладена у таких нормативних актах: Конституція України (зокрема ст. 26,92.); Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»; Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»; Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання»; Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.95 № 1074 (із змінами)

про затвердження Правил в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію; Постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.99 № 2028 Про затвердження Порядку оформлення іноземцям та особам без громадянства дозволу на працевлаштування в Україні; Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.02 № 1983 Про затвердження Порядку формування квоти імміграції, Порядку провадження за заявами про надання дозволу на імміграцію і поданнями про його скасування та виконання прийнятих рішень, Порядку оформлення і видачі посвідки на постійне проживання.

Інформацію по компетенції відповідальних за вказану ділянку роботи органів державної влади можна отримати за такими контактами:

- *Міністерство закордонних справ України* (тел. 279-99-03, веб-сайт www.mfa.gov.ua);
- *Міністерство внутрішніх справ України (Державний департамент у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб)*, тел. 254-77-79;
- *Міністерство праці та соціальної політики України (Інспекція по контролю за додержанням законодавства про зайнятість Державного центру зайнятості)*, тел. 289-51-01;
- *Державний комітет України у справах національностей та релігій* (тел. 256-00-67, 279-37-97);
- *Адміністрація Державної прикордонної служби України* (тел. 271-87-42, веб-сайт www.pvu.gov.ua).

*Офіційний текст Пам'ятки опубліковано на веб-сайті Держкомнацрелігій
www.scnt.gov.ua*

*Пам'ятку підготовлено Державним Комітетом України
у справах національностей і релігій*

Д.филос. н., проф. А. АРТЕМЬЕВ (Алматы, Казахстан)

К ВОПРОСУ О ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ КОРРЕКТНОСТИ

Сегодня не только на бытовом уровне и в профессиональных публикациях отдельных СМИ, но и в среде ученых, пытающихся рассуждать о религиозной ситуации, в среде государственных служащих, можно встретить самые противоречивые и не всегда содержательно адекватные термины при характеристике тех или иных религиозных объединений. При этом многие дефиниции заимствуются из весьма сомнительных в научном отношении околорелигиозных и религиозных источников, в которых ставится четкая цель - дискриминация тех или иных религиозных организаций. Особой обструкции религиозных и светских обскурантов подвергаются прежде всего протестантские и неопротестантские общины и группы, новые религиозные формирования.

Поэтому, на наш взгляд, очень важно внести определенную ясность в правомерность применения тех или иных дефиниции к этим религиозным организациям, разобраться, насколько они (т.е. понятия) отражают сущностные признаки каждого религиозного феномена. Прежде всего, видимо, надо остановиться на содержании понятий: *община - секта - культ - деноминация - конфессия - церковь*.

Любое *религиозное объединение* – это общность верующих со всеми ее организационными элементами. Оно образовывается в целях совместного исповедания и распространения веры и обладает соответствующими этой цели признаками: вероисповедание, совершение богослужений, различных религиозных обрядов и церемоний, обучение религии и религиозное воспитание своих последователей. Первичной ячейкой религиозного объединения является *община* (по укр. – *громада*). Её другое название – *«общество религиозное»*, т.е. объединение приверженцев, какой – либо религии. Группообразующими признаками для религиозной общины являются: а) идейные принципы: общие религиозные представления и идеи, верования, цели и задачи, знаки и символы; б) религиозная деятельность, культовая и внекультовая; в) чувство общности (как одна большая семья единоверцев); г) субординация, разделение позиций и ролей.

Структура религиозной общины определяется традицией и обычаем, правом или уставом, правилами и т.д. В ее рамках на основе специальных критериев выделяется система *субгрупп* формальных и неформальных: «совет общины», «прихожане», «проповедники», «пророки», «целители» и прочие.

По организационному принципу обособления среди религиозных объединений религиоведы выделяют: «открытые» общины (православие, католицизм); общины и группы с финансируемым членством (пятидесятники, адвентисты, баптисты, Свидетели Иеговы. и т.д.); общины и группы, организованные по этническому и национальному признакам (иудеи, реформаты). Особое место в этой традиции занимают мусульманские общины. Они, с одной стороны, как бы являются «открытыми», ибо нет финансируемого членства но, с другой, национально–этническая составляющая здесь превалирует.

Типы общинной организации непосредственно зависят от распределения позиций и ролей входящих в них групп и отдельных лиц. Поэтому для научного анализа важно знать не только конфессиональную принадлежность и организационную структуру каждой религиозной общины, но и направленность ее духовной жизни, особенности проповеднической деятельности, ибо каждая (или почти каждая из них) претендует на особую позицию, выше всего ценит свой, годами сформировавшийся опыт и специфические традиции, стремится в максимальной степени использовать своеобразные формы регулирования внутренних взаимоотношений, свои способы разрешения внутренних конфликтов и т.д.

В современной литературе по отношению ко многим общинам и даже целым религиозным объединениям, особенно тем, которые получили широкое распространение во второй половине двадцатого века на территории бывшего Советского Союза, а их корни - в США и Западной Европе, используются самые разные обозначения: «деструктивные», «тоталитарные», «оппозиционные», «нетрадиционные», «внеконфессиональные», «культы», и т.д. Но чаще всего к ним применяют термин «секта», придавая ему четко выраженный негативный оттенок.

Но если вдуматься, то и все другие терминологические изыски несут в себе уничижительную коннотацию. И именно так воспринимаются последователями новых религиозных формирований.

Давайте рассмотрим смысловые значения каждого из вышеперечисленных терминов.

Итак, «*деструктивные*». Слово **деструкция** [лат. destruction] – разрушение, нарушение нормальной структуры чего-либо /Словарь иностранных слов. – М., 1986. – С.157/. Конечно, любые формирования, в том числе и религиозные, могут вносить в общество деструктивные начала, если они призывают к неподчинению властям, разжигают межнациональную и межконфессиональную рознь, если их идеология является идеологией шовинизма, нацизма, фашизма и т.д. Но как можно применять этот термин к тем религиозным объединениям и их общинам, которые подчеркивают свою законопослушность, официально зарегистрированы в соответствии с действующим законодательством, толерантны по отношению к обществу, другим религиозным объединениям, веротерпимы?

Слово «*деструктивные*» чаще всего употребляют в сочетании со словом «*культы*» – «*деструктивные культы*». Это словосочетание придает религиозным объединениям еще более негативный оттенок. И не случайно самый известный и авторитетный американский исследователь, новых религиозных движений Гордон Милтон в одной из работ, специально посвященной «*культам*», отмечает: «Термин «*культ*» – это бранный ярлык, использующейся для описания некоторых религиозных групп...» /Melton Gordon J. Encyclopedic Handbook of cults in America. - New and London. - S.3/.

Другой американский исследователь новых религиозных формирований Тимоти Миллер пишет: «Сегодня «*культы*» обычно обозначают некую группу, которую произносящий это слово не любит, рассматривает потенциально вредной и решительно не одобряет. «*Секта*» – менее резкий, но все же еще уничижительный термин» /Americas alternative religions. - State University of New York press 1997. - S.1-2/.

Понятие «религиозная секта» (от лат. secta – замкнутая группа людей, учение, направление) – один из типов религиозных объединений, отражающий определенный период или этап в развитии того или иного религиозного направления. Она всегда возникает как оппозиционное течение практически внутри всех религиозных направлений, постепенно оформляясь в религиозное объединение единомышленников. Религиоведы из Санкт-Петербурга В.Н. Никитин и В.Л. Обухов – авторы учебного пособия «Религиоведение. Верования религий мира» – пишут: «... Исторически, в прошлом словом «*секта*» часто обозначались **религиозные организации, которые преследовались государством и господствующими церквями**. Но в большинстве случаев только в силу традиции в литературе одни религиозные организации называются «церквями», а другие «сектами».

Религиозные авторы, представляющие господствующие религиозные организации (в России – православие, во многих странах Западной Европы – католицизм), обычно в термины «секта» и «сектанты» вкладывают некое негативное содержание: отсутствие истины в веровании, нарушения норм морали и др. В конечном счете, этот контекст привел к тому, что слова «секта» и «сектанты» психологически стали восприниматься как ругательные... Люди, которых называют сектантами, считают этот термин оскорбительным. Обидным, оскорбительным,

соответственно, они считают также и слово «секта», сказанное по отношению к их религиозной общности.. Свою религиозную организацию они называют не сектами, а церквями. Так, например, если православные авторы пишут о существовании... «секты вассарионцев», то сами верующие данного религиозного направления называют свою организацию «Церковь Последнего Завета».

С этим добавлением к дефиниции «секта» нельзя не согласиться. Полностью разделяем мнение и главного редактора журнала «Философские науки», члена-корреспондента Российской академии наук В.Н. Николаева, который заявил: «Всегда изначально слово «секта» имело отрицательную коннотацию, в том числе по отношению к религиозным движениям, религиозным меньшинствам. В связи с этим понятия «секта», «сектант» могут восприниматься как оскорбительные членами религиозных организаций. В официальной лексике предпочтительно и правильно употреблять «религиозная организация», «религиозное объединение» и «член религиозной организации», как имеющие нейтральное смысловое значение» /Цит. по: Гордиенко Н.С. Российские Свидетели Иеговы: история и современность. – СПб, 2000. - С.12/.

С «легкой руки» тех религиозных организаций, которые занимают лидирующее положение в обществе, а также с подачи СМИ и «авторов сомнительных «научных» статей, в разряд *сект* стали включать самые разные религиозные движения и течения, возникшие за последние столетия в странах мира и, в силу ряда исторических причин, имеющие своих последователей в странах постсоветского пространства. Более того, в «секты» записывают протестантские и неопротестантские деноминации, к примеру, такие, как Евангельские христиане – баптисты, Адвентисты седьмого дня и т.д.

В последние годы во многих публикациях СМИ, в материалах озвучиваемых на радио и по телевидению, направленных на «разоблачение» деятельности неопротестантских и новых религиозных движений, все чаще используется словосочетание «тоталитарные секты (культы)». Творцом термина «*тоталитарные секты*» считает себя некий А.Л. Дворкин – автор скандального учебного пособия «Сектоведение. Тоталитарные секты» (Нижний Новгород, 2002). Скандального потому, что даже Патриархат Российской Православной церкви дистанцировался и от автора, и от его «научного» творения. Сам же А.Л. Дворкин объявил себя «ведущим экспертом по проблемам экспансии новых религиозных движений» и, после возвращения из эмиграции, определил свою миссию как «спаситель России» от самого страшного, по его мнению, типа сект – «сект тоталитарных».

По его словам, тоталитарные секты – это «особые авторитарные организации, лидеры которых, стремясь к власти над своими последователями и к их эксплуатации, скрывают свои намерения под религиозными и политико-религиозными, психотерапевтическими, оздоровительными, образовательными, научно-познавательными, культурологическими и иными масками» /Там же. –С.44/.

Но насколько правомерен сам этот термин – «**тоталитарная секта**»?

Во-первых, А. Дворкин перенес в свое «сектоведение» слово «тоталитаризм» из политологии (а ведь политологические термины далеко не всегда применимы к теологии и религиоведению). Если быть точнее, он его заимствовал у известного французского политолога Раймона Арона, который в конце 50-х годов прошлого столетия прочитал цикл лекций в Сорбонне, посвятив его теме «политический тоталитаризм», а затем издал лекции отдельной книгой под заглавием

«Демократия и тоталитаризм». Но свои лекции Р. Арон читал под впечатлением знакомства с содержанием доклада Н.С. Хрущева на XX съезде КПСС, в котором разоблачался культ личности И.В. Сталина. К религии это не имело и не имеет никакого отношения. Если бы господин Дворкин утрудил себя хотя бы поверхностным изучением генезиса термина «тоталитаризм», то, безусловно, узнал бы, что он был введен в политический лексикон в 20-х г.г. прошлого столетия идеологами итальянского фашизма (Дж. Джентиле, Б. Муссолини и др.) Таким образом, господин А. Дворкин, возможно, сам того не понимая, зачислил себя в духовные последователи итальянских фашистов. По случайности или с умыслом, но именно идеология воинственно-агрессивной нетерпимости проходит «красной нитью» через весь «труд» «сектоведа» А. Дворкина.

Во-вторых, в «Политологическом энциклопедическом словаре» слово «**тоталитаризм**» (от лат. *totalitas* – цельность, полнота, *totalis* – весь, полный) определяется как «государственный строй, осуществляющий абсолютный контроль над всеми областями общественной жизни» /Политология. Энциклопедический словарь. – М., 1993. – С.375/.

«Большой Энциклопедический словарь» дает два варианта объяснения слова «тоталитаризм»:

1. Одна из форм государства (тоталитарное государство), характеризующая его полным (тоталитарным) контролем над всеми сферами жизни общества, фактической ликвидацией конституционных прав и свобод, репрессиями в отношении оппозиции и инакомыслящих (например, различные формы тоталитаризма в фашистской Италии, Германии, а также коммунистический режим в СССР, франкизм в Испании и др. – с конца 20-х годов XX века).

2. Направление политической мысли, оправдывающее этатизм, авторитаризм. С 20-х годов XX века тоталитаризм стал официальной идеологией фашистской Германии и Италии (подч. нами – А.А.) /Энциклопедический словарь. – М.-СПб, 2004.- С.1215/. Совершенно справедливо пишет в статье «Тоталитаризм» для «Новой философской энциклопедии» А. Кара-Мурза: «Исторические причины возникновения тоталитаризма связаны с разрушением традиционных социальных общностей, эмансипацией и социальной активизацией «массового человека», т.н. восстанием масс (термин Х. Ортеги-и-Гассета). Характерно, эти тоталитарные движения возникли в ареале стран «второго эшелона модернизации» и «догоняющего развития» (в России, Германии, Италии, Испании, Португалии и т.д.), где имело место опережение процессов формирования массового общества по сравнению со становлением гражданского общества. (В этом отношении тоталитаризм правильнее интерпретировать не как отторжение модернизации, свободного рынка, политической демократии и т.д., а как реакцию на «неполучаемость модернизации, рынка, демократии и пр.)

Важным источником тоталитаризма явилось и нарастающее усложнение общества (в первую очередь в техногенно-экономической сфере), которое породило ответную реакцию, выразившуюся в стремлении к сверхцентрализации, этатазации и, соответственно, в подавлении общественной самоорганизации и индивидуальной автономии» /Новая философская энциклопедия. В 4-х т. - Т. 4. - С.80/.

Но при чем здесь религиозные организации?

3. Если взять не дворкинское, операционалистское вполне научное определение тоталитаризма как абсолютного контроля над всеми областями

общественной жизни» и перенести его на религиозную почву, то нетрудно заметить гомогенную целостность, ибо тоталитаризм в той или иной мере имеет место быть буквально во всех религиозных формированиях, так как любая религиозная организация не допускает разномыслия в своих рядах, и именно духовные искания и попытки разорвать жесткие оковы «единомыслия» и порождают переход верующих в оппозицию, а затем формируют внутри церкви секту, постепенно перерастая в деноминацию, а далее – самостоятельную церковь (конфессию). В религиозной сфере *альтернативность* и новые организационные структуры стали появляться «уже на стадии раннего христианства, а точнее античного. Некоторые из них исчезали, но возникали и новые. Процесс этот продолжается.

Взять хотя бы Российскую Православную церковь. Ведь даже в ее рядах немало протестующих ответвлений. Наиболее заметные: старообрядческие церкви, толки и согласия, Катакомбные церкви, общины истинно православных христиан, Русская истинно-православная (Катакомбная) церковь, Русская православная церковь в изгнании (витаевская ветвь), Российская православная соборная церковь, Российская католическая церковь, Российская православная автономная церковь, Российская апостольская православная церковь, православная церковь «Возрождения», Общины старостильников, организация богородичного движения – Православная церковь Божьей Матери Державная и т.д.

Поэтому, безусловно, прав доктор философских наук, профессор Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова И.Я. Кантеров, когда пишет: «...Расплывчатость наименований «тоталитарная секта» и «деструктивный культ» позволяет причислять к таким объединениям практически любое религиозное новообразование, религиозно-философское учение, культурно-образовательное или оздоровительное учреждение. Было бы желание, а уж понятия «тоталитарная секта» и «деструктивный культ» всегда готовы принять в свои безразмерные объятия всякого, кого нужно ничтоже сумняшеся заклеить, не утруждая себя задуматься о последствиях бездумного обращения с такими ярлыками – страшилками» /Кантеров И. Новые религиозные движения в России. – М., 2007. – С.275/.

Понятие «*деноминация*» от (лат. *denominatio* – переименование, наделение специальным именем) – промежуточное состояние между сектой и конфессией (церковью). Его ввел американский социолог и теолог Ричард Нимбург (1894-1962), который первым обратил внимание на то, что между сектой и конфессией (церковью), нет четких границ: любая секта может развиваться в конфессию (церковь) утратив оппозиционность, а конфессия (церковь) стать сектой.

В религиоведении термин «деноминация» чаще всего употребляется для обозначения религиозных объединений, находящихся в стадии становления, организационного оформления, а иногда и как синоним вероисповедания, конфессии. «*Деноминация*, - пишет доктор философских наук И.Н. Яблоков, - может развиваться из двух типов объединений или складываться с самого начала в качестве таковой. Ее идейные, культурные и организационные принципы формируются в оппозиции к церкви и секте и носят разноплановый характер. Сохраняя акцент на «избранности» членов, она признает возможность духовного возрождения для всякого верующего. Изоляция от «мира» и замкнутость внутри религиозной группы не считается обязательным признаком «истинной» религиозности. Хотя и выдвигается принцип постоянного и строго контролируемого членства, в соответствии с которым

предписывается активность, прежде всего в религиозной деятельности, наблюдается тенденция к соединению с «миром», последователи призываются к активному участию в жизни общества. Деноминации присуща четкая организация, как по горизонтали, так и по вертикали» /Основы религиоведения. – М., 2000. – С..75/.

Понятия «конфессия» (лат. confessio – признание, исповедание) – то же, что и *вероисповедание*, то есть принадлежность к какой-либо религии, церкви. Но сегодня словом «конфессия» чаще всего обозначают крупные религиозные направления, имеющие свое вероучение, культ, организационную структуру.

Церковь (греч. kyriakè, лат. ecclesia) буквально – Божий дом или храм Господень. Этот тип религиозной организации, возникший в определенных исторических условиях как средство упорядочения отношений внутри объединений религиозных общин и групп (например, Русская православная церковь) и связи объединения со светскими группами и организациями.

В большинстве случаев этим термином обозначаются религиозные сообщества христиан (но и не только христиан) и соответствующие иерархические структуры, жизнь и деятельность которых регламентируются вероучительными и каноническими нормами, выработанными в контексте истории *христианства*. Но надо иметь в виду, что сегодня и многие новые религиозные формирования, которые по вероучению далеки от христианства, называют себя «церквями».

Вместе с тем, следует особо подчеркнуть, что в ходе истории христианская церковь пережила множество разделений, результатом которых стал конфессионализм – существование многих церквей в рамках общей религиозной традиции.

«Церковь представляет собой сравнительно широкое объединение, принадлежность к которому определяется, как правило, не свободным выбором индивида, а традицией. Отсюда признание возможности каждого человека стать членом церкви. Фактически отсутствует постоянное и строго контролируемое членство, последователи анонимны. Во многих церквях члены делятся на духовенство и мирян. Позиции и роли, степени и градации упорядочены по иерархическому принципам» /Там же/.

Очень важное, на наш взгляд, замечание сделал в свое время русский историк В.О. Ключевский. Выступая с речью, которая известна под названием «Содействие Церкви успехам гражданского права и порядка» на публичном акте Московской Духовной Академии 1 октября 1888 года, он подчеркнул: «Церковь действует на особом поприще, отличном от поля деятельности государства. У нее своя территория – это верующая совесть, своя политика – оборона этой совести от греховных влечений».

Безусловно, понятия «церковь», «конфессия», «деноминация», «секта», «вероисповедание», «культ» весьма условны. Они лишь помогают отметить специфику тех или иных религиозных процессов и подчеркнуть некоторые нюансы в организационной структуре религиозных формирований, в их отношениях с государством и обществом в целом. И правы А.Т. Москаленко и А.А. Чичулин, когда пишут: «В научной литературе религиозные организации чаще всего рассматриваются с точки зрения части: церковь как институт, церковный приход, религиозная община и соответственно целенаправленно организованные системы структурных связей и отношений, позиций и норм и так далее. Однако ни одна из этих систем не способна охватить все элементы и сферы жизнедеятельности

религиозной организации. Нужно, учитывать, что за границами формальной организации протекают различные стихийные процессы, которые никем и ничем не регулируются (да и не могут быть регулируемы), но имеют для организации в целом важное значение» /Москаленко А.Т., Чичулин А.А. Микросреда верующего и воспитание. – Новосибирск, 1979. – С.8/.

Несомненно, на наш взгляд, и деление религий на традиционные и нетрадиционные. К сожалению, эти понятия получают все более широкое хождение не только в СМИ, но и на государственном уровне, и даже - в научной и учебной литературе. Но тогда возникает два вопроса:

1. Что считать «традиционными верованиями»? К примеру, как совершенно справедливо отмечал академик К.Ш. Шулембаев, в основе духовности и религиозности древних тюрков лежали почитания природы, вера в души предков – аруахов, преемственность поколений, что выражалось в культе старейшин, родителей и детей, высокая значимость личностных отношений. Такая ментальность, привела к возникновению в тюркской среде естественной религии – религии природы. В Казахстане и Средней Азии был широко распространен шаманизм. Более того, шаманство здесь уже давно воспринимается как часть ислама, и в этом одна из причин его живучести. Если опять-таки исходить из исторических реалий, то наиболее ранним здесь являются зороастризм, тенгрианство, несторианство, манихейство, буддизм. Даже православие и ислам пришли сюда значительно позже, а сам их приход был весьма драматичен. То, что сегодня к примеру в Казахстане последователей суннитского ислама и русского православия значительно больше, чем протестантских, неопротестантских, новых религиозных движений, так ведь это, по определению, не может приниматься в качестве научного аргумента в пользу деления религиозных вероучений на «традиционные» и «нетрадиционные».

2. Насколько правомерно в светском демократическом (что предполагает безусловную толерантность и веротерпимость) обществе делить религии на «свои» и «чужие», «хорошие» и «плохие» и так далее? Думается, что такой подход **недопустим**, ибо он входит в полное противоречие с конституционными гарантиями свободы совести, веротерпимости, мировоззренческого плюрализма. И здесь можно согласиться с И.Я. Кантеровым, который в своей монографии написал: «Термин «нетрадиционные религии» может наполняться разным содержанием. В одних случаях он обозначает констатацию неукорененности вероучения и обрядов неорелигий в культурных традициях и быте народов России. Однако, гораздо чаще этот термин наполняется обличительными смысловыми коннотациями, призванными показать социокультурную неполноценность и ущербность нетрадиционных религий. Нередко целью выступления против них является стремление усилить доминирование одной из конфессий» /Кантеров И.Я. Новые религиозные движения в России. – М., 2006. - С.28/.

Конечно, это не значит, что слово «традиционная» должно быть вычеркнуто из религиоведческого употребления. Но научно грамотно все же будет употреблять его в сочетании со словом «национальные» или «национально-традиционные», тогда все станет на свои места. Можно также писать «новые, нетрадиционные для данного региона, религиозные формирования». И это не какая-то словесная казуистика, а вопрос принципиальный, ибо для светского государства недопустим, с одной стороны, *эксκληзивизм*, то есть представления о той или иной религии (или направлении в ней) как носителе высшей исключительной, «единственно верной»

истины, а отсюда – лоббирование одной или двух религий в ущерб другим, отрицание аналогичного статуса за другими религиозными системами; а с другой – *интолерантность*, то есть резко негативное отношение к тем или иным религиозным учениям, людям иной мировоззренческой ориентации, что часто выражается в преследовании, ущемлении прав верующих, а иногда и отрицании права на существование тех или иных религиозных формирований под совершенно надуманным предлогом.

Для государства, объявившего себя светским, ключевым должно быть понятие «мировоззренческая нейтральность», то есть обеспечение мировоззренческой свободы личности, религиозной толерантности, свободы совести и веротерпимости, при строжайшем соблюдении прав человека, защите общества и каждого его члена от любых посягательств деструктивных сил, особенно, когда речь идет о здоровье и жизни граждан.

Термин «толерантность», как и более узкий его аспект – «религиозная толерантность», – имеет разнообразные смыслы и значения, но есть нечто общее, что зафиксировано Генеральной конференцией ЮНЕСКО в «Декларации принципов толерантности», принятой 16 ноября 1995 года. В ней *толерантность* определена как «уважение, принятие и правильное понимание богатого многообразия культур нашего мира, наших форм самовыражения и способов проявления человеческой индивидуальности». (п.1.1., ст.1). И прав М.С. Стецкевич – ведущий российский специалист в области свободы совести, когда пишет: «Минимальный уровень толерантности, как мы полагаем, предполагает готовность признать право на существование тех, с чьими убеждениями ты не согласен, если эти убеждения и вытекающие из них действия *не содержат* прямого намерения разрушить сами основы терпимости (пример – фашистская идеология). Религиозная толерантность не включает в качестве обязательного компонента доктринальную терпимость, стремление к сближению вероучений, ... речь идет лишь о взаимоуважительных отношениях между религиозными организациями, взаимном признании права на осуществление религиозной деятельности, отсутствии обращений к государству с просьбой предоставить преференцию и льготы какой-либо организации (статус «равнее других»), тем более – призывов ограничить деятельность других религиозных организаций» / Стецкевич М.С. Свобода совести. – СПб, 2006. - С. 9-10/.

«Веротерпимость» – это антитеза религиозной нетерпимости, отношение общества к группам и отдельным людям, исповедующим отличную от религии большинства веру, которое характеризуется тем, что инаковерующие не преследуются и не отторгаются обществом, интегрируются в него на определенных условиях, за ними признается право исповедовать свою веру /Религиоведение. Энциклопедический словарь. – М., 2006. - С. 198-200/.

Еще гуманистами эпохи возрождения идея толерантности была противопоставлена идее религиозной нетерпимости. Вольтер, опубликовавший в 1763 г. трактат о толерантности, французские энциклопедисты, объединившиеся вокруг Дидро и Д'Аламбера, Лессинг в Германии и др. понятию «веротерпимость» дали современное толкование как одной из предпосылок духовного освобождения личности, а в политическом плане – плюралистического демократического общества. Их призыв дать возможность каждому «свободно думать о вопросах, связанных с религией» (А.Коллинз), подхватил Томас Джефферсон, которого по праву называют «апостолом Павлом американской демократии». Он писал в письме к Эдуарду Доузу:

«Я никогда, ни словом, ни делом, не склонюсь перед храмом нетерпимости... Напротив, мы обязаны - вы, я и любой другой – сделать нашим общим делом поддержку всеобщего права на свободу совести... Мы все единодушно, рука об руку, должны перебороть дерзкие и опасные усилия тех, кто прельщает общественное мнение соблазнами установить... свою тиранию над религиозными убеждениями» /Томас Джефферсон о демократии. – СПб, 1992. – С..203/.

Таким образом, веротерпимость – это признание за каждым человеком права исповедовать любую религию, терпимое отношение к религиозному инакомыслию. Именно этого и не хватает многим из нас, называющим себя демократами. Здесь важно подчеркнуть, что исторически веротерпимость является ранним проявлением толерантности, умения признавать и уважать иную точку зрения.

Эпохе Возрождения и Новому времени мы обязаны и понятием «*свободомыслие*», введенным в оборот английским философом-деистом Антони Коллинзом в борьбе с религиозной нетерпимостью, церковным авторитаризмом и догматизмом, провозгласившим, что свободно думать о религиозных вопросах является долгом всех людей. Хотя, конечно же, свободомыслие как мировоззренческий феномен существовало уже в древности.

С понятием «*свободомыслие*» теснейшим образом связано и понятие «*атеизм*», но они далеко не всегда идентичны. Понятие «атеизм» - отрицание Бога (богов) – содержательно может быть определено только конкретно-исторически. В разных контекстах может обозначать разнородные феномены: религиозное свободомыслие (вольнодумство); сомнение, что Бог может быть познан (религиозный агностицизм), категорическое отрицание бытия Бога (радикальный атеизм). «Как всякое отрицание, - пишет известный российский ученый В.И. Гараджа, - атеизм зависит от предмета отрицания, то есть **теизма**, который также выступает в разных видах: политеизм, генотеизм, монотеизм, пантеизм и деизм. Атеизм сам по себе уже поэтому не существует» /Гараджа В.И. Атеизм// Новая философская энциклопедия. В 4-х т. -Т.1. –С.194/.

Надо заметить, что со времен французского философа XVII века Пьера Бейля атеист стал рассматриваться как достойный человек. И не без участия религиозных фанатиков, а также с «легкой руки» клерикальной пропаганды понятию «атеист» был придан негативный оттенок. Вместе с тем, хотя слово «атеизм» и включает в себе *безверие*, но оно (это безверие) имеет, на наш взгляд, все же несколько иной смысл: он неиндифферентен по отношению к религии, он с ней, особенно воинствующий атеизм, борется. Атеизм – это как бы крайнее выражение свободомыслия, но он имеет безусловное право на существование, как и религиозное мировоззрение. Важно только, чтобы все это было в рамках цивилизованных отношений.

Необходимо особо отметить, *веротерпимость* не равнозначна признанию *свободы совести*, признанию *свободы религиозного выбора*. *Свобода совести* и *свобода вероисповедания* – это устойчивые международные термины, обозначающие права и свободы личности, связанные с наличием религиозных и нерелигиозных убеждений. «Свобода совести включает в себя: право свободно принимать религию или убеждения, право их изменять и право действовать в соответствии со своими убеждениями. Свобода выбора отношения к религии означает, что личность имеет возможность самостоятельно, без внешнего давления, принуждения или угрозы дискриминации или репрессии определять свое отношение к религии вообще и

конкретной религии. Человек обладает правом иметь атеистические убеждения, относиться к религии индифферентно, нейтрально или же быть последователем той или иной религии. Свобода изменения убеждений предполагает, что личность вправе свободно менять свои религиозные или нерелигиозные убеждения» / Религиоведение. – С.958/.

Бессмысленно требовать, чтобы все люди одинаково беспристрастно относились ко всем религиозным направлениям, ибо у большинства – свои сложившиеся духовные представления и далеко не все конфессии и деноминации вызывают симпатии. Это с одной стороны и с другой, человек не изменит свои религиозные убеждения только на том основании, что они кому-то из окружающих не нравятся. Объявлять же их или немусульманскими, или нехристианскими и так далее, а тем более требовать, чтобы они прекратили свое существование, это абсурдно. Человечество все это уже проходило. И большая часть его прекрасно знает, к каким последствиям это приводило. За примерами не нужно углубляться в вековую историю. В период советского тоталитаризма, несмотря на крайне жесткие карательные меры, в бывшем Советском Союзе было создано беспрецедентное по своим масштабам религиозное подполье, ликвидировать которое в полной мере не удалось еще и сегодня.

Поэтому такие понятия, как «толерантность», «веротерпимость», «свобода совести», «свободомыслие», «свобода вероисповедания», должны быть положены в основу межконфессионального, межнационального диалога, так как именно они являются ключевыми нравственными принципами; это - свобода в многообразии. Но их нельзя абсолютизировать, так как каждое имеет свои пределы, выходя за которые, открывается путь произволу и насилию. Любое цивилизованное общество обязано предоставить право «каждому гражданину рассуждать по-своему, если только действия его всегда согласуются с разумом» (П. Гольбах). Важно научиться «ценить высоту иной точки зрения» (И. Златоусский), умению отстаивать свои идеи, вслушиваясь в доводы оппонентов, а не размахивать кулаками или хвататься за оружие.

Толерантность, веротерпимость, свободомыслие – главные условия сосуществования и взаимопонимания в мире, разделенном культурными, национальными, религиозными, социальными, политическим перегородками. А идеология, основанная на узконациональных, классовых и узкорелигиозных принципах, всегда направлена на разобщение людей. Объединить, гармонизировать их отношения может только та национальная идея, которая служит нравственной общедуховности, взаимопониманию и уважению друг друга.

АКТУАЛЬНА ТЕМА

«ЗАКЛИК ДО ВСІХ» або СА II 2a II

Що то за всесвітня організація «Заклик до всіх», яка мета її діяльності? Такі питання надходять до РП. Названа організація покликана зібрати разом Вселенську Церкву з метою сфокусованого підходу до досягнення визначеного Ісусом Христом Великого Доручення – **ідіть і навчіть всі народи**. Хоч з часу озвучення цього доручення Спасителя пройшло вже майже 2000 років, але його Заклик не втратив своєї актуальності й нині, бо ж не всі його чули і не всі зрозуміли його зміст. Об'єднання Са II 2a II прагне об'єднати лідерів із різних християнських конфесій до спільної праці на ниві Вселенської Церкви в досягненні найменших, забутих і втрачених мешканців Землі. Засновник проекту 4К Об'єднання Девід Хемільтон наголошує: «Якщо ми не знаємо імен людей, ми не можемо позначити їх на карті, тому й не можемо молитися за цих людей, а відтак ми не можемо їх досягти» (Виполним Велике Поручення!. – С.17). Проект 4К охоплює більше чотирьох тисяч регіонів земної кулі. Ця деталізована карта дає можливість визначити ті регіони, де християн взагалі немає. Саме на ці «плями» й мають насамперед зорієнтувати мету своєї подальшої діяльності з виконання Великого Доручення християнські деномінації й місіонерські організації.

Са II 2a II збирає християнських лідерів на стратегічний конгреси, де визначає нові засоби навчання із сприяння глобальному Божому рухові, щоб досягнути всіх народів, всіх сфер суспільства і кожної людини зокрема у цьому світі. Са II 2a II при цьому не переслідує мету замінити вже наявні християнські служіння, а прагне у своїй євангелізаторській діяльності співпрацювати з ними, «підготувати й зорієнтувати Тіло Христове на виконання Великого Доручення» (Там само. – С.1). Ідея проведення стратегічних конгресів, які б збирали, об'єднували, навчали й зорієнтували християнських лідерів зі всього світу заради Євангелія, належить Біллі Брайту. Попервах йому вдалося зібрати лідерів понад 200 деномінацій та організацій. Нині ця цифра значно зросла: Са II 2a II є однією із найбільших всеохоплюючих християнських організацій світу, репрезентуючи в такий спосіб різноманіття Тіла Христового.

Са II 2a II сформуло в себе свої співтовариства в різних сферах суспільної дійсності. Серед них є співтовариства сфери освіти, сім'ї, жінки, бізнесу, культури, спорту, пасторів, ЗМІ та ін. На цей час Са II 2a II вже співпрацює із понад 300 партнерами – організаціями, деномінаціями та служіннями.

Протягом наступних трьох років Са II 2a II планує провести в різних регіонах світу більше 40 конгресів, під час роботи яких і відбуватиметься обмін досвідом, і об'єднання християнських лідерів для місіонерського служіння з метою виконання Великого Доручення Ісуса Христа, і визначення сфер та регіонів місіонерської діяльності. Серед приймаючих сторін учасників конгресів значиться і Україна. Від України в їх організації задіяний докторант Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ М. Черенков. Основні теми конгресів: Картографія Великого Доручення;

Євангелізація; Молитва; Недосягнуті народи; Наявність Церкви; Вербальність та ін. Інформацію про конгреси можна знайти на сайті [www. Са II 2а II. org](http://www.SaII2aII.org)

Са II 2а II наголошує: «Коли Євангелія і молитви досягнуть кожного народу, люди підуть за Христом, стануть його послідовниками, молитимуться й поклоняться йому» (Там само. – С. 15). Виконанню визначеної Спасителем мети – **Ідїть і навчіть** - спільнота підпорядковує всю свою діяльність.

Анатолій КОЛОДНИЙ

ШАНУЙМО РІДНУ МОВУ

В попередньому числі нашого часопису ми писали про ставлення Ореста Володимировича Барановського (цебто владики Онуфрія із Чернівців) до здавалося б рідної для нього мови. Але він у такому своєму ставленні не самотній. Прочитавши православні газети, які виходять в Дніпропетровській єпархії УПЦ МП його собрата Іриней, то взагалі думаєш: де ще такі неучи набралися в українському світі, які взагалі нашої солов'їній мові відмовляють в громадянстві. Якими тільки пасквілями ці православні батюшки її не обвішують, які тільки «теоретичні викладки» щодо неї вони не використовують. Українська мова – мова титульної нації країни, до неї себе відносять десь 75% її населення. Ця мова повноправно звучить на богослужіннях в УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ, УЛЦ, деяких протестантських спільнотах, на рідновірських богослужіннях. До неї звертаються під час богослужінь римо-католики. Ось тільки нехтують нею (цікаво, шпинаючи католиків і православних як чужаків на українських теренах) батюшки з УПЦ МП. У них все звучить нібито по-церковнослов'янськи, цебто по-московськи. При застереженнях щодо такої мовної політики Церкви інколи звучать негативні оцінки україномовних богослужінь. Не будемо тут цитувати тих українців, які може дещо патетично говорять про мову свого народу. Так, декому з тих митрополитів, які заявляють про свою належність до **української** Церкви, варто було б почитати праці також митрополита Іларіона (Огієнка) про мову свого народу. Може вони тоді або по-іншому сприймали б україномовні богослужіння, або ж відмовилися б писати в назві своєї Церкви, що вона **українська**. Тут варто було б прислухатися й до тих оцінок української мови, які дав російський радянський поет Володимир Маяковський у своєму вірші «Долг Украине». Видрукуємо його із незначним скороченням:

ДОЛГ УКРАИНЕ

Знаете ли вы украинскую ночь?
Нет, вы не знаете украинской ночи!...
Мы знаем, курит ли, пьёт ли Чаплин;
мы знаем Италии безрукие руины;
мы знаем, как Дулласа галстук краплен...
А что мы знаем о лице Украины?

*Знаний груз у русского тощ –
тем, кто рядом, почёта мало.
Знают вот украинский борщ,
знают вот украинское сало.*

И с культуры снимали пенку:
кроме двух прославленных Тарасов, -
Бульбы и известного Шевченко, -
ничего не выжмешь, сколько ни старайся.

А если прижмут – зардеется розой
и выдвинет аргумент новый:
возьмёт и расскажет пару курьёзов –
анекдотов украинской мовы.

Говорю себе: *товарищ москаль,
на Украину шуток не скаль.*
Разучите эту мову на знамёнах – лексиконах алых, -
эта мова величава и проста:

«Чуеш, сурмы загралы,
час розплаты настав...».
Разве может быть затрёпанней да тише
слова поистасканного «Слышишь»?!

Я немало слов придумал вам,
взвешивая их, одно хочу лишь, -
чтобы стали всех моих стихов слова
полновесными, как слово «Чуеш».

Трудно людей в одно истолочь,
Собой кичись не очень.
**Знаем ли мы украинскую ночь?
Нет, мы не знаем украинской ночи.¹**

«Товарищ москаль, на Украину шуток не скаль!» – закликає Маяковський. А між тим ми чуємо постійно зневагу до українського. Відомо, що 21-річна співачка-княнка Анастасія Приходько на конкурсі при визначенні представництва Росії на Євробаченні 2009 року. Як сприйняли це в Росії: «Она не достойна представлять Россию на «Евровидении – 2009» в Москве. Причина тому - украинская песня. У нас что нет нормальных русских песен?»; «Песня на УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ!!!! Это просто плевков в Россию!!!! Кошмар!!!!»; «Пускай убирается в свою хохладию, хотя ее и там наверное не ждуг» і т.п. Можна зрозуміти ще росіянина, коли він заявляє: «Неужели в такой большой стране, как Россия, не найдётся русского одарённого

¹ Владимир Маяковский. Сочинения. В 3-х т.- Т.2. – М.,1973.- С.100-102

человека», але викликає обурення та зневага, яка звучить у масовій думці росіян щодо України і українців. І ось при цьому з'являються особи «слов'янського типу прикладу Ореста Володимировича, які виявляють байдужість до рідної мови, її відродження після трьох з половиною сотної колоніальної неволі в складі Російської імперії, в якій Московська Церква слугувала духовним знаряддям нищення національних почуттів, прагнень до самостійності. Цій віртуальній імперії ще й понині служить вірою і правдою значна кількість ієреїв та архієреїв з УПЦ МП, яких би Тарас Шевченко назвав «сміттям Москви». Він вірив в те, що це «сміття» зрештою «поздыхає». «Встане Україна, // І розвіє тьму неволі, // Світ правди засвітить. І помоляться на волі // Невольничі діти». (А.Колодний)

НАШ КАЛЕНДАР

ШЕВЧЕНКО – ПРОРОК УКРАЇНИ

Бог і Україна... Якщо скажемо, що для Тараса Шевченка (1814 — 1861) вони виступають як рівнозначні святині, то в цьому великої похибки не буде. Не буде також великим гріхом, якщо ми зауважимо, що для історичної долі України Бог і Шевченко — сили одномірні.

Кожний народ на тому чи іншому етапі свого історичного розвитку народжує такого велетня своєї духовності, який, уособлюючи національну гідність, виконує в його житті роль Пророка. Таким для українців є Тарас Шевченко. Назвавши його "національним Пророком", П.Куліш цим визначив його значущість для українців.

Шевченко — це Одкровення Бога Україні. Як із Його Слова "постало все, і ніщо, що постало, не постало без Нього", бо ж "у Ньому було життя, і життя було світло людей" (Ів. 1: 3 — 4), так і з Шевченкового Слова і завдяки йому воскресла Україна з тієї руїни, в яку її загнала імперська, шовіністична політика Московії. Це Слово протягом понад півторастоліття було святим охоронцем українства. І, певно, воно мало надприродну силу, бо ж, незважаючи на всі потуги заглушити його, вселити в українців національну німоту, виконувало роль Пророка й Спасителя. Поет на сторожі коло України поставив своє Слово. Шевченко служив до кінця свого життя і вмер на службі нації й Богові.

Поєднуючи Бога з Правдою і розглядаючи її як Правду Святу, Правду Божу, Шевченко шукає пояснення тому, чому Духу Христового немає в Україні, чому "на сім світі" кати панують. У своїй останній березневій поезії 1861 року перед "далекою дорогою" Тарас пише: "Нескверними устами помолімось Богу". Але молитви Шевченка не егоїстичні, а україноцентричні. Україна є їх домінуючою темою. Вірою в щасливе майбуття свого народу і в прийдешнє заступництво за нього Бога пронизані поетичні твори Пророка. І заповітом кожному українцеві лунають його слова: «Любіться, брати мої, // Україну любіте // І за неї, безталанну, // Господа моліте».

Поет шукає Божого благословення на всі дії, пов'язані з боротьбою України за її свободу і незалежність. Так, у "Гайдамаках", закликаючи "Моліться, братіє, моліться!", він закликає: «Не дайте матері, не дайте // В руках у ката пропадать!».

Тривалий час в Україні, а подеколи і за її межами, у наукових розвідках про Шевченка обстоювалася думка про його атеїзм. Духовний образ поета як "бездоганного християнина", для якого життєві труднощі були своєрідним "посланим іспитом", категорично відкидали. Певну роль у цих хибних твердженнях відіграло те, що релігійність свою Шевченко висловлював не в якихось умоглядних категоріях філософії, а на рівні конкретно-індивідуального синтезу почувань та вражень особистого життя.

Палітра світоглядних орієнтацій Шевченка не дає підстав для однозначних оцінок. Розглядаючи їх, його антиклерикалізм ототожнювали з атеїзмом, тим часом як обов'язкового зв'язку між ними немає. Антиклерикалізм поета не іррелігійний. Він закликає: //Моліться Богові одному, //Моліться Правді на землі, //І більше на землі нікому //Не поклоніться. Все брехня — //Попи й царі».

І далі: "Якби не Бог поміг мені, //то душа б живая, //во тьмі ада потонула б, //проклялась на світі. //Ти, Господи, помагаш по землі ходити. //Ти радуєш мою душу і серце врачуєш". Тому вважати Шевченка релігійним нігілістом також не можна. Для нього скоріше був характерний антирелігійний (краще — вільнодумчий) скептицизм, який сформувався на основі його стихійно-матеріалістичних поглядів, а ще більше — на основі боротьби з панівним станом речей у суспільстві. Поет судить про справедливість і людинолюбство Бога за його ділами, а їх "то й немає". Тому, будучи впевнений, що не Бог, а народ повалить самодержавство, у своєму славновісному "Заповіті" Т.Шевченко закликає: «Вставайте, //Кайдани порвіте //І вражою злою кров'ю //Волно окропіте».

Проте антирелігійний скептицизм не є єдиною рисою світобачення Т.Шевченка. Вільнодумчо-скептичні ідеї спонукали поета поставити перед собою проблему істинності релігійного вчення загалом. Він докоряє Богові за байдужість, за примирення із соціальним злом, висловлює невіру у всемілість і всеблагість його. Водночас сумнів цей не є стійким. Він не переростає вихідні релігійні позиції, тобто догмати, залишаючи, так би мовити, в думках і діях поета напостійно "слід релігії". Відтак погляди Т.Шевченка мають у собі великі релігійні нашарування.

Стверджуючи, що за своїми світоглядними переконаннями Т. Шевченко є атеїстом, дослідники чомусь ігнорували ті оцінки атеїзму, які є в його творах. Так, ще 1845 року у поемі "І мертвим і живим..." поет, закликаючи і чужому навчатися, і свого не цуратися, вчить "так як треба", відзначає: «Якби ви вчилися так, як треба, //То й мудрість би була своя//. А то заліжете на небо: // "І ми не ми, і я не я, // І все те бачив, і все знаю, //Нема ні пекла, ані раю, //Немає й Бога, тільки я!" Останнє Шевченко

вважав не своєю мудрістю, а тим, що, напевно, й не треба запозичувати. З докором він пише: «Отак-то ви навчаетесь У чужому краю!».

Цього самого року того, хто каже, "що Бога немає", "взискає Бога", Т.Шевченко називає пребезумним, таким, що не має добра. У "Щоденнику" прекрасне майбутнє він іменує "прекрасним Богом". При цьому поет зауважує, що, якби не вірив у що "чарівну надію", у Бога, то "був би байдужим, холодним атеїстом". Поет часто в своїх творах повторює думку про Божу причинність: «Все од Бога, од Бога все! А сам нічого дурний не вдіє чоловік!» Від Бога Шевченко виводить все багатство розуму, шляхетність духу людини, її славу й волю, навіть духовну недосконалість та сірість.

Сказане дає підстави для висновку, що Шевченко не мав атеїстичне зорієнтованого світогляду. Тоді виникає питання: а, може, він був глибоко релігійною людиною? Релігійність — складне явище. Воно охоплює як релігійне світобачення особи, так і зумовлене ним релігійне світоставлення. Релігійна людина не тільки вірить у Бога, а й шанує його, виконуючи певні обряди. Звернемося до листів і "Щоденника" Т.Шевченка. Саме вони дають нам змогу найбільш повно відповісти на питання про світоглядні орієнтації поета.

У листі до А.Толстої в січні 1857 року Т.Шевченко пише, що він принаймні є "бездоганим християнином". Княжні В.Репніній поет зізнається, що єдиною відрадою для нього в часи заслання було Євангеліє. "Я читаю її без вивчення, щоденно і щогодинно" (6 : 61). Княжну він просить вислати книгу Фоми Кампейського "Наслідування Христа", в якій йдеться про те, як самотня людина має віддатися в руки Божі, вдосконалитися на основі пізнання життя Ісуса, наслідуючи його в усьому. Пройнявшись ідеями християнства, Шевченко розглядає своє життя як своєрідний іспит перед Богом на предмет переродження, як вияв свого призначення у такий спосіб служити Україні. З листів Т.Шевченка до його друзів бачимо, що він щоранку молився Богові, відвідував богослужіння у церкві, говорив, сповідався, дотримувався інших таїнств. У "Варнаці" Тарас пише: "Свята велика справа релігія для людини, тим більше для такої, як я, грішної".

Отже, Т.Шевченко сам визнав, що він є релігійною людиною, вірить у Бога. Проте Бог його — не той, якому поклоняються всі віруючі. "Словник мови Т.Шевченка" засвідчує, що слова "Бог", "Господь", "Божий", "Творець" вживаються ним понад тисячу разів. Проте наші спроби привести їх до єдиного знаменника не мали успіхів. Ці слова в різних, а то й в одних і тих же самих творах поета мають відмінний смисловий відтінок. Якщо в одному випадку вони використовуються ним у звичайному, буденному, а то й метафоричному розумінні, без уваги на їхній чіткий категоріальний сенс ("заснув собі з Богом", "дай Боже, щоб...", "слава Богу", "не дай Боже", "що тобі послав — тільки Бог святий знає" тощо), то в іншому — він висловлює судження, які засвідчують чіткий, осмислений його підхід до їхнього змісту. Як відзначає митрополит Іларіон (Огієнко), «слово Бог чи Господь і слова похідні від них стрічаються сотні раз у «Жобзарі», стрічаються на кожному кроці. Враження таке, що Шевченко міцно зрісся з Богом, і він постійно в його душі і серці, і автор не може ніколи забути про нього. Бог у Шевченка міцно пов'язаний з людиною в одне нерозривне ціле».

Дехто з дослідників творчості Т.Шевченка твердить, що слово "Бог" у нього взагалі немає релігійного змісту. При цьому посилаються на Івана Франка, який писав, що у Шевченка слово "Бог" — поетична фраза, "образове речення". Певною

мірою це так. Слово "Бог" поет справді вживає у різних метафоричних значеннях. Бог для нього — щось всемілостиве, всезнаюче, таке невідоме і незбагненне явище, без втручання якого ніщо не може відбутися. Це — Дух Правди Христової. Але повторимось, що це так лише певною мірою. Водночас у деяких творах поета є такі звертання до Бога, які можна витлумачити як визнання його реального існування у вигляді якоїсь надприродної творчої сили. Все це потребує надто копійного підходу до творчості поета загалом під час аналізу його світогляду, щоб некрітичним цитуванням не спотворити погляди Тараса, не дати їм хибні оцінки.

Світогляд Шевченка не можна вважати однаковим протягом усіх років його недовгого життя. Поет сам визнає, що його світоглядні орієнтації зазнавали певних змін. Так, у листі до А.Толстої 1857 року він пише: "Чи дочекаюся я такого тихого, солодкого щастя, коли вам особисто зграйно, спокійно, з поміркованістю *переродженого християнина*, розповім, як сон, моє смутне минуле".

Творча спадщина поета, на нашу думку, має два періоди — до заслання і під час й після заслання. Якщо до заслання погляд поета характеризує дещо загалом антирелігійна зорієнтованість, то це не притаманне його творчості наступних років життя. Вже на другому році заслання у листі до А.Лизогуба Т.Шевченко пише: "Де вони (друзі – Авт.) поділися!... одцурались безталанного свого друга... Всі лиха упали на мою голову". Підірване здоров'я, втрата друзів, відсутність змоги писати й малювати, самотність, жахливий стан безнадійності, матеріальна скрута тощо — все це, позначаючись на настроях митця, зумовило появу в його світосприйманні песимізму, ірреалізму. У листі до В.Репніної Т.Шевченко відзначає, що в "нещасті мимоволі стаєш марновірним" і що лише християнська філософія може допомогти у боротьбі з безнадійністю. Своє життя на засланні поет розглядав навіть як посланий Богом "за безмежну любов до мене" іспит. "Він (цей досвід) навчив мене, як любити ворогів і ненавидячих нас. А цього не навчить ніяка школа, крім тяжкої школи іспитів і довгої розмови з самим собою. Я тепер почуваю себе, якщо недосконалим, то принаймні бездоганим християнином". При цьому Шевченко згадує навіть свого національного Бога: «О милий Боже України, не дай пропасти на чужині».

У прагненнях адекватно відтворити світогляд поета треба враховувати ту відмінність, яка існує між філософським і художнім освоєнням світу. Т.Шевченко не був філософом-теоретиком, він не залишив жодної спеціальної праці з питань релігієзнавства. Релігійні сюжети, які інколи трапляються в його творах, слугують митцю засобом оцінювання тих чи інших явищ і процесів, що відбуваються в навколишній дійсності. Не беручи до уваги поетичної форми висловлення Шевченком думок про релігію і все, що з нею пов'язане, дослідники спадщини поета часто довільно підбирали окремі цитати з його творів, щоб приписати йому такий підхід до релігійних явищ, який би був підставою для віднесення поета до войовничих атеїстів. При цьому явно нехтували тим, що життя формувало у поета швидше іррелігійну, ніж антирелігійну свідомість.

Останнім часом науковці прагнуть привести у певну відповідність поняття, які відображають різні форми іррелігійної свідомості. Ними є скептицизм, релігійний нігілізм, релігійний індуїзм, антиклерикалізм, деїзм, пантеїзм. Сюди ж належить і вільнодумство. Хоч у з'ясуванні змісту форм іррелігійної свідомості наявний великий різнобіг суджень, проте використання їх для оцінки поглядів діячів суспільної думки є плідним. Однак і тут ми маємо цілу низку труднощів. Справа в

тому, що в структурі світобачення мислителя характеристики його поглядів, які відображаються цими поняттями, часто стикаються, а то й переплітаються.

Характерологічні особливості різних форм іррелігійної свідомості зумовлені насамперед тим, як ними з'ясовується поняття Бога, святого і святих, молитви, тайнств, який зміст у них вкладається. Н. Гнатишак робить спробу проілюструвати християнський спосіб мислення Т.Шевченка своєрідною статистичною таблицею. Так, за його підрахунками, з 218 віршованих творів "Кобзаря" довгі поетичні молитви мають 17 (тут не враховано 10 Псалмів і кілька наслідувань Пророкам), на біблійний сюжет написано 7 поем, вислови "молитися", "Богу молитися" є в 150 творах, "перехреститися" — 20, згадано про Бога в 143 творах, а слово "Бог" (в т.ч. Ісус Христос) вживається 600 разів, Матір Божа згадується в 25 творах. Що ж до "Щоденника" поета, то він сповнений згадок про Бога й молитву. З 322 Шевченкових листів у 128 є релігійні вислови (Гнатишак М. Тарас Шевченко й релігія — Львів, 1936. — С. 18-20). Але при цьому автор не бере до уваги той зміст, який вкладає поет в те чи інше поняття в різних своїх творах. А він часто — не однозначний. Так, Бог у Шевченка (і тут позначилися народні уявлення про нього) виступає насамперед як ідеал добра, найвищої справедливості, правди, як уособлення людської совісті, моралі, світлого майбутнього, бажаного у житті. Дух Правди як Дух Христа постійно горів у душі Т.Шевченка і не давав йому спокою при спогляданні неправди людської. Поет підніс його на безмежну висоту — аж до Бога, щоб запитати його: "Чи довго ще на цім світі катам панувати?" У Шевченка Бог і Правда поєднані так, що там, як він пише, "де немає Бога — там немає Правди". Правда, вважає поет, то Правда Свята, Правда Божа. Тому відродження України він пов'язує з утвердженням Правди.

Шевченкове життя — це постійний пошук і прагнення до Божої "Живої Правди": "Боже милій! Як хочеться жити, і любити Твою Правду, і весь світ обняти!" (2:233). Правди світ у поета виступає як загальнолюдська цінність. І позаяк вона не може існувати лише для українця, монополію на неї не можуть мати інші народи чи окремі людські спільноти. Національний Пророк України прагне зіртіти Божою Правдою всіх людей — "від молдованина до фіна". Очікуючи на краще, Т.Шевченко вірить, що воно може з'явитися як чудо і лише завдяки Богові. У поемі "Тризна" він пише: «О Боже! сильний и правдивый, // Тебе возможны чудеса, // Исполни славою небеса // И сотвори святое диво. Проте Добра поет бажав не собі особисто. В його уяві завжди "стояла бездола Україна, за якою у нього постійно боліла душа, за яку він посилав слово молитви за силу до Бога Живого: «Щоб людям серце розтопило // І на Україні понеслось, // І на Україні святилось».

Врячи в Божу підтримку і благоговіючи перед Його величчю, поет закликає всіх земляків своїх до згоди: "Обнімійся ж, брати мої, молю вас, благаю!" Лише за цих умов засяє світ ясний, новий, "забудеться срамотня давня година, і оживе добра слава, слава України".

Проаналізувавши «Кобзар», Іван Огієнко вводить поняття «шевченківський релігійний стиль» думання і писання. Всі Шевченкові твори, відзначає дослідник, «просякнені глибокою й істотною релігійністю. Це релігійність душі й серця, зацплена ще з коліски. У кожному вірші згадується Бог, Господь, Небо, Рай, Церква й т. ін., і ці слова в нього скрізь, бо вони не кидають його думати. Релігійність і церковність — основна ознака стилю-змісту всієї української мови, тому й мови Шевченкової. Навіть саму українську мову автор зве **хрещеною**, а це народна

ідеологія: полонені «довго не чули хрещеної мови». У Шевченка думання виразно релігійне».

Потужним мечем у руках поета було Слово Боже. Проводячи паралель між історичною долею єврейського і свого народу, Шевченко подеколи у переспівах біблійного тексту слово "Ізраїль" навіть замінює словом "Україна". Але частіше — чи то для прикриття своїх справжніх намірів, чи то в пошуках форм вираження поетичного задуму — він вкладає історію українського народу в зміст біблійних сюжетів, в діяльність біблійних персонажів. Як і історія євреїв, вона відтак постає перед нами як історія Божого народу, якого напасники його, "вороги новії" розкрадають і розтинають (Див.: Домашовець В. Псалми Давидові в поетичних творах Т.Шевченка. — Оттава, 1992). Поет ніяк не міг збагнути, за що ж то Бог так карає Україну? Чи то є Боже покарання за якісь всенародні гріхи? — спадає з його уст питання. І, відповідаючи сам собі, поет зауважує, що Бог спить, а "настоящі християни" з наших "братів слов'ян", зневажаючи Господа, діють щодо інших народів за принципом "Сам Бог у нас! Нам тільки сакля очі коле: Чого вона стоїть у вас, не нами дана? Й чом ви нам платить за сонце не повинні".

Шевченко не вживав вислову "державне християнство", але таке словосполучення немов випливало із змісту його творів. Бог у цьому християнстві виступає вже як підвладний цареві, благословенником його волі й діянь, а не якоюсь важливою реальністю. Живучи в примарах філософії "Третього Риму", Росія постійно паплюжила багном образ Божий, наvertsаючи в своє ярмо інші народи.

Як ідеал Добра і Правди, Бог, на думку Т.Шевченка, має бути силою, покликаною утверджувати своєю діяльністю справедливість у світі, карати всіх, хто відхиляється від визначених релігією норм людського співжиття. Проте, оцінюючи "караючу функцію" Бога, поет не стоїть на ортодоксально-церковних позиціях. Більше того, він висловлює навіть скептицизм, іронію щодо дій Бога, які в нього подеколи переростають у зневагу. Ця зневага особливо помітна у вірші "Юродивий": «А ти, Всевидящее око! // Чи ти дивилося з висока, // Як сотнями в кайданах гнали // В Сибір невольників святих, // Як мордовали, розпинали. // Вішали. А Ти не знало? // І Ти дивилося на них // І не осліпло. Око, око! // Не дуже бачиш Ти глибоко!».

У звертаннях поета до Бога частими є: чому? доки? хто одностайно стане за "євангеліє правди"? "Немає кому", — відповідає Шевченко сам собі і робить висновок, що й "суду не буде, бо вже мене осудили на сім світі люди".

Для віруючої людини найвищою цінністю є Бог. Вселяку кривду щодо Бога вона розглядає як найбільший гріх. Для Шевченка ж такою цінністю є насамперед Україна, доля її народу, її майбутнє: «Мій краю прекрасний, розкошний, багатий! // Хто тебе не мучив?» І тут поет виходить за межі "релігійної пристойності" й робить закид Богові, не вважаючи це гріхом, а навпаки — виставляє Бога великим грішником за сплюндровану долю України: «І все то те лихо, все, кажуть, од Бога! // Чи вже ж йому лобо людей мордують? // А надто сердешну мою Україну. // Що вона зробила? За що вона гине? // За що її діти в кайданах мовчать?».

Думка про Україну, її долю та історичне призначення домінує в змісті усіх творів Т.Шевченка. Україна для нього має абсолютну вартість. Він пише: «Я так її, я так люблю // Мою Україну убогу, // Що проклену святого Бога, // За неї душу погублю!»

Іван Огієнко вважає, що «нарікання» Шевченка на Бога були «випадковою ненормальністю» і «виходили виключно з його розпаду, в який він впадав через

неймовірно тяжкий стан життя – і всієї України, і свого власного” (Огієнко Іван (митрополит Іларіон). Тарас Шевченко. – С. 227). Митрополит зауважує, що” –затемнюючи розум”, саме розпач призводив поета до того, що він впадав у відчай і накидався на всіх, винних і невинних, навіть на Бога. Але вся творчість Шевченка засвідчує, що Бог для нього – –батько і то батько рідний. І він до нього всякі претензії несе і скеровує, як люблячий син до батька. Ці Шевченкові звернення часто є, власне, синівські, хоч і подратовані, хоч і неспокійні, але завжди оправдані тяжкою дійсністю” (Там само. – С. 233).

Доктор Д.Бучинський –нослаблення віри поета”, його сумніви і зневіру пояснює тим, що –Шевченко – світська людина. На його релігійне виховання ніхто не звертав спеціальної уваги”. До того ж у житті поета було багато –таких важких хвилин”, коли –закрадається у душу сумнів”, –зтрачається ясність думання”, –притомність розуму”. І взагалі, як пише дослідник, –немає людини без гріховного упаду; кожного з нас частіше або рідше ... зачіпає крило гріха, за яким стоїть спокусник диявол. Не без гріха й гріховного упадку був і Шевченко. І тут немає нічого, сказати б так, дивного, бо без спокус не були навіть святі угодники Божі. Якщо сатана знайшов доступ навіть до Богочоловіка, то чому б він не мав знайти стежки до Шевченка? ... Кілька розпачливих думок маємо у Шевченка, кілька хвилин духовного заламання, але вони такі короткі, його віра така сильна, що зараз же приходять опам’ятання й духовна рівновага... Завжди поет знаходив силу, щоб піднятися й приблизитися до Бога”. (Бучинський Д. Християнсько-філософська думка Т.Г.Шевченка.– Лондон-Мадрид, 1962. - С. 199-200).

Вважаємо, що Шевченко був людиною, яка протягом всього свого життя не знала щастя, була нещасною в нашому людському розумінні, як кажуть, –забутою Богом”. Але його християнські міркування на тему Всевишнього, тему віри такі величні, що, навіть будучи висловленими в своєрідній поетичній формі, постають в рівні з судженнями християнських філософів. І це при тому, що Шевченко не теолог, а, скажемо так, –рядовий Христової Церкви”, вихований в обрядодійстві й офіційщині Московського Православ’я, примітивності його богопросвітительства. Відтак на тлі цього християнськості поета стає ще більш виразнішою, а його –Кобзар” – своєрідною національною Євангелією, в якій Бог поєднаний з долею України і з віршів якої можна було б укласти прекрасний християнський молитовник.

Хоч Шевченко і відвідував храмові богослужіння, але істинна релігійність для нього була якимсь покликком душі, мала кордоцентричні вияви. Згадаймо, як він у своєму –Щоденнику” засудив голе обрядодійство. –Хотів я увійти в саму церкву, – пише він про свій прихід в Нижньому Новгороді до храму св. Юрія, – коли це двері відкрилися і вийшла пишно, бундючно вбрана пані, вже не цілком свіжа; тричі перехрестилася й поклонилася перед цим чудовищем (Тарас тут має на увазі препогано намальовану ікону – А.К.), перехрестилася і вийшла. Лицемерниця! Ідолопоклонниця! Певно б ... А чи тільки вона одна? Мільйони подібних до неї безглузких, зопсутих ідолопоклонниць! Де ж християнки? Де християни? Де безплотна ідея добра і чистоти? ...У мене не стало духу перехреститися й увійти у церкву”.

Вчинок Т.Шевченка – не засвідчення його як безбожника-єретика. У поета свій підхід до християнства. –Шевченко наскрізь релігійний, він – теїст, – зауважує відомий дослідник його творчості проф. С.Смаль-Стоцький. – Він знає один етичний закон правдивої релігії, який прикладає до всіх людських діл – закон безмежної

любові, закон абсолютної, чистої, живої Правди-Істини і Правди-Справедливості. Любов і Правда – це його Бог, якому він поклоняється, вважаючи все інше за брехню. Не з правдивим Богом веде він війну, не проти Христа підіймає Шевченко бунт, а проти пофальшованого, лицемерного християнства, що сталося посміховищем науки Христової, що наказує бити покони –за кражу, за війну, за кров”. За таку етику Христос не розпинався на хресті, той Христос, що перед ним б’є покони Шевченко” (Цит. за: Бучинський Д. Християнсько-філософська думка Т.Г. Шевченка. – С.202).

Дехто з дослідників ще віднаходив у .словах-наріканнях поета богохульство, дехто – вільнодумство. А тим часом вони мають глибокий зміст. Своїм прокльоном, як це слушно зауважує В.Слюзар, Т.Шевченко хотів привернути увагу Бога до "безталанної вдови" – України. "Хай же вогненна кара за це богохульство упаде тільки на нього, але й хай Господь ласкавішим оком спогляне на його Україну, яку він окупить своєю душею". Ця самопожертва поета нагадує самопожертву Ісуса Христа, з тією лише відмінністю, що це здійснюється не заради всього людства, а тільки за свій український народ.

Для Т.Шевченка Україна існує не в історичному континумі, а в міфологічному. Вона не підлягає законам історичної необхідності. Сплондрована і зруйнована, Україна, як і її Церква, за Т.Шевченком, уособлена в –Церкві-домовині”, що стоїть у селі Суботіві. Але з часом ця –домовина” розвалиться, постане вільна Україна і, розвіявши тьму неволі, запалить світло Правди.

Поет вірив у щасливе майбутнє свого народу. Хоча він писав про те, що народ "заходиться вже будить" загостреною сокирою, проте щасливе майбуття його він пов’язував здебільшого з дією надприродних сил. "Золотий вік", який має наступити, поет сприймає як сакральну будову, котра означатиме тріумф не Розуму, а істинної Мудрості, яка, подібно до багатьох міленарних пророцтв, характеризуватиме грядущу ідеальну спільність обраних.

Національна самосвідомість поета була такою високою, що він, як вище зазначалося, ладен був за Україну проклясти "святого Бога", а відтак і загубити свою душу. Водночас він закликає Бога зжалитися над Україною, якої, "може вже немає", а братів-українців – не вдаватися у тугу й молитися Богові, працювати розумно в ім’я нашої безталанної матері-України.

Християнським світоглядом, вірою "сина Божого во плоті" пройняті всі твори Шевченка. Християнську ідею "Людина – образ Божий" він переносить на свої оцінки відносин між українцями. Його відомі "І мертвим і живим ..." своїм епіграфом мають євангельські слова: "Коли хто скаже: Я люблю Бога, а брата свого ненавидить, той є лжець, бо хто не любить брата свого, якого бачить, то Бога, якого не бачить, як може любити?" (Ів. 4:20). Тому, підкреслюючи, що "і царяти, і старчата – Адамові діти", поет звертається до тих своїх земляків, які "людей запрягають в тяжкі ярма", із словами: "Умийтеся! Образ Божий багном не скверніте!"

Водночас поета турбує конфесійна роз’єднаність українського народу. Його звернення до слов’ян припинити те "порізнення", яке внесла між ними різна релігійна належність, у перекладі на український ґрунт звучить як заклик не бути "игрищем иноплемеников", злитися воедино любов’ю і братством: «Смирітєся, молітєсь Богу // І згадуїте один другого, //Свою Україну любіть, //Любіть її... Во время лоте, //В останню тяжкую минуту //За неї Господа моліть».

Шевченко постійно наголошує на тих збитках, яких завдала національному буттю українців "присяга Москві". І в цьому, наголошує поет, не допомогла

Богданова молитва, "щоб москаль добром і лихом з козаком ділився". Вину за "національне осміяння", загибель "слави України", її волі Шевченко також переносить і на Російську Православну Церкву як "головний вузол московської внутрішньої політики", яка, зрадивши чисту святую віру, благословляла всіляке гноблення й розбійництво Росії щодо інших народів, перетворила Українську Церкву у «Церкву-домовину».

Засуджуючи державне християнство і виступаючи проти всевладдя в християнському світі Апостольської столиці, яке допомагало "добрим" сусідам України поневолити її, Шевченко висловлює тверду віру в праведного Бога, який "розвіє тьму неволі, світ Правди засвітить. І помоляться на волі невольничі діти" (1:307). Та зробить він це, розваливши ту "Церкву-домовину", яку витворила в Україні Московська Патріархія, що, поглинувши 1686 року Київську Митрополію, сприяла ліквідації Українського християнства, підмінила в свідомості українців їхню етнічну належність конфесійною — російсько-православною.

Зауважимо, що мрії поета не збулися й досі. "Церква-домовина" є найбільшою православною інституцією в демократичній Україні. Утверджуючи ідею всеслов'янської єдності, "єдиновірного братерства", вона й нині є тією духовною силою, яка працює в руслі великоросійської шовіністичної політики, проти нашої державницької виокремленості, національного відродження, української християнськості.

Надто розмаїтими є думки Т.Шевченка про долю людини. Тут він загалом дотримується ідей провіденціалізму ("великий Божий вирок", "життя призначення", "все від Бога!"). "Од Бога все! А сам нічого дурний не відає чоловік!" — пише він у "Варнаці".

Проте, розглядаючи Бога як силу, що визначає долю людини, її життєві орієнтації, Т.Шевченко водночас піддає його гострій критиці за те, що він карає, по суті, невинних людей: дівчину за те, що щиро полюбила козацькі очі; поета, який і так у житті дуже багато терпів; дівчину, яка народилася на світ, щоб "всякому добро творити", а стала черницею, занастила себе у монастирі. Висловлюючи своє невдоволення тією байдужістю, яку Бог виявляє до людей, Т.Шевченко відзначає, що саме таке ставлення його до земних справ неодмінно породжує сумнів, небажання вірити в нього: "Як же його вірять, заплочивши очі, рад би я вірять, та серце не хоче".

Безперечною заслугою Т.Шевченка є те, що своєю творчістю він підносить людину до стану Бога. У нього є слова, спрямовані на утвердження в людині її гідності як людини, а саме це і є тим аспектом світобачення поета, який засвідчує його вільнодумність. Звертаючись до Л.Полусмакової, поет пише: «Моя ти любо! Не хрестись, //І не кленись, і не молись //Нікому в світі! Збрешуть люде,

//І візантійський Саваоф //Одурить! Не одурить Бог, //Карать і миловать не буде: //Ми не раби його — ми люде!». Заклик "Будьте люди, а не посмішище ченцям!" пронизує всю поему Шевченка "Сретик". Людина стає людиною тоді, коли вона розправляє свої руки, змиває з очей луду, не принижує свою людську гідність ні перед ким. Таких людей і Бог "не одурить", підкреслює поет.

Думки, які б прямо заперечували існування Бога, лише двічі трапляються в творах Т.Шевченка. Деякі дослідники, обґрунтовуючи положення, що поет був атеїстом, при цьому посилаються на таке його категоричне судження: «Бо немає Господа на небі! //А ви в ярмі падаєте //Та якогось раю на тім //Світі благаєте?

//Немає! Немає!». Але, уважно прочитавши ці рядки, відзначимо, що вони не містять прямого заперечення буття Бога. Тут йдеться лише про те, що його немає на небі. Слова із "Заповіту" "Молитися..., а до того я не знаю Бога" також не означають, що Шевченко ними заперечував основну релігійну ідею. "Не знаю" — це не означає, що Бога немає. Так само можна оцінити і слова поета з його вірша "Лічу в неволі дні і ночі", що "немає нічого": "Нема навіть кругом тебе великого Бога".

Аналіз різних форм ставлення людей до релігії, різного розуміння сутності Бога засвідчує те, що всі ці форми за умов соціальної нерівності мають насамперед "утилітарний характер". Незадоволення своїм приреченням на рабське буття неминуче породжувало внутрішній конфлікт свідомості людини. Якщо в одних це виражалося у відмові від власного Я, абсолютному сприйнятті релігійної ідеї визначеності і покірності, вірі в спасіння через прихід месії, то в інших це невдоволення виявлялося в антигетейстичній формі.

Антигетейзм — це відображення пошуків людини, яка ще не знайшла себе саму, своє Я. Антигетейст зберігає в своїй уяві образ Бога, який для нього постає не як продукт ілюзорно-фантастичного відображення дійсності, а як щось реально існуюче, але таке, що виконує своє призначення щодо людини. Заперечуючи такого Бога, людина доходить усвідомлення своєї гідності.

Аналогічний хід мислення притаманний і Т.Шевченкові. "Чи Бог бачить із-за хмари наші сльози, горе?" — питає він у поемі "Сон". І, немовби відповідаючи собі, додає: «А Бог хоч бачить, та мовчить, //Гріхам великим потурає... //А патріот, убогих брат, //Дочку й телечку однімає //У мужика... І Бог не знає, //А може й знає, та мовчить». Вдумаємося в ці слова: "Чи Бог бачить?", "бачить та мовчить", "не знає, а може знає". Адже це критика тих антропоморфних властивостей, які приписує Богові "Катехізіс", називаючи його всевидящим, всемиловитим, всезнаючим та ін.

Та цим поет не обмежився. Він залічує Бога до тих, хто гнобить народ. Звертаючись у поемі "Кавказ" до Спасителя, він пише: «За кого ж ти розіп'явся, //Христе, сине Божий? //За нас добрих, чи за слово //Истини.. Чи може, //Щоб ми з тебе насміялись?». Тут антигетейзм поета знову переростає у вільнодумчий скептицизм.

Як бачимо, світогляд Т.Шевченка має надто складну мозаїку різних відтінків. Одні його твори дають право для висновку про те, що він був релігійною людиною, інші — для твердження, що його вільнодумство має чітку іррелігійність в її людиноутверджувальній зорієнтованості. Але зауважимо, що реконструкція іррелігійної свідомості поета у всій цілісності та взаємозв'язку різних, часто суперечливих тенденцій — справа надто складна. Тут завжди є можливість однобічного розгляду, захоплення якоюсь стороною, рисочкою світобачення митця, нанизування для підтвердження своїх міркувань тих чи інших цитат з його творів, що ми бачимо із тих статей теми «Шевченко і релігія», які останнім часом друкуються в різних пресових виданнях і які спонукали мене видрукувати цю свою статтю. При цьому часто лишаються осторонь такі судження, які відображають справжню суть його світогляду. Саме це мало місце у спробах довести, що Т.Шевченко був вольничим атеїстом. Це ж спостерігається й нині, коли в різних виданнях з'являються статті, які обстоюють глибоку релігійність поета.

А між тим Шевченко не був ні атеїстом, ні глибоко віруючою людиною. Насичене антиклерикальними і своєрідними дійстичними ідеями його вільнодумство підносилося до усвідомлення величчя людини як творця свого щастя: Поет пише: «0

люди! люди небораки! //Нащо здалися вам царі? //нащо здалися вам псарі? //Ви ж таки люди, не собаки».

Відсутність у поета теоретично обґрунтованих поглядів на суспільні явища, роль людини в історичному процесі зумовила своєрідність тлумачення ним соціальних функцій релігії. Визначили існування Бога, Шевченко водночас, як і всі антитеїсти, вільно поводився з ним. Бог у нього із-за того, що "спить", виступає захисником інтересів панівних класів, а не носієм загальнонародського, скоріше у ролі караючої, а не благоносної сили. Добра від нього, за Шевченком, людина може й не сподіватися. Поет не лише доводить Богові необхідність прокинутися, умовляє згледітися на нещастя народу, а й звинувачує його в обмані, одуренні й обкраданні убогих, проклинає його. А якщо так, то напрошується висновок, що людина не завжди має покладатися на таку абстрактну і безтурботну силу, як Бог.

Поет інтуїтивно був переконаний у тому, що він, як біблійний і Божий Посланець, сам покликаний нести своєму народові Правду, закликати його йти до особистої і національної свободи. Враховуючи це, Т.Шевченко прагне перебрати на себе роль посередника між народом і Богом, роль Апостола України, говорити із своїм рідним народом від імені Господа, розкриваючи йому зміст Слова. Гр.Грабович, відзначаючи "злиття" поета із Спасителем і вказуючи на наявність у нього рис Пророка, слушно зауважує: "Як і Христос, що своїми стражданнями звільнив людей від прокляття первородного гріха і відкрив їм шлях до спасіння, Шевченко...розкрив таємницю "великого льоху", яким є Україна, особистою долею спокутував гріхи чи "прокляття" її дисгармонії, дав своєму народові рятівну віру в "золотий вік" (Грабович Гр. Шевченко як міфотворець.- К., 1992. – С. 168). Своє покликання поет убачає у пробудженні людей від того сну, який навів на них Бог, закривши їхні "добрі очі" і скувавши їхній "вольний розум". "Прозріте, люди, день настав!" — чуємо його заклик. В іншому вірші: –Борітеся – поборете! Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля святая". Отже, людину Шевченко ставить у центрі Всесвіту.

Все це засвідчує своєрідність антитеїзму Тараса Шевченка, яка виражається у відмові його від теоцентризму і переході до антропоцентризму. Моральним ідеалом його є вільний дух, що сам на основі пізнання самовизначається, а головною засадою світогляду — розум. Саме тому Т.Шевченко закликає не покладатися у всьому на Бога (бо ж релігія, як і мистецтво, є лише виявом "почувальних сил душі", облегувальним чинником тяжкої вдачі), здолати ірраціональні життєві орієнтири пасивного очікування Правди і Волі від когось, пробудити в собі той Дух, який робить людину вільною і спрямованою на Поступ. Лише тоді, як пророкує поет, «Встане Україна, //І розвіє тьму неволі, //Світ правди засвітить. //І помоляться на волі //Невольничі діти!».

Виступаючи на сороковий день на спомині поета, Микола Костомаров сказав: –Як Божий грім, гримнула твоя пісня свята по всій Україні; заворушилися бідолахи, прокинулися твої діти, аж дивляться, а ти показуєш їм далеко, щось ясне і блискуче: любов, правду й волю!».

Професор Анатолій КОЛОДНИЙ

НАША ДОВІДКА

ПРОГРАМИ ЕКЗАМЕНІВ КАНДІДАТІВ із спеціальності 09.00.11 – релігієзнавство

ПРОГРАМА ІЗ ЗАГАЛЬНОГО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА (для пошуківців усіх спеціалізацій)

Тема 1. Релігієзнавство як наука. Богословське і академічне (світське) релігієзнавство, його теоретичні форми. Еволюція теоретичного змісту релігієзнавства. Історичні форми критичного ставлення до релігії. Об'єкт і предмет релігієзнавства. Релігієзнавство і теологія. Дисциплінарна структура сучасного релігієзнавства (філософія релігії, феноменологія релігії, соціологія релігії, психологія релігії, історія релігії та ін.). Вільнодумство як сфера релігієзнавства. Релігієзнавство в системі гуманітарного знання. Принципи релігієзнавчих досліджень. Характерні риси релігієзнавчої науки. Понятійно-категоріальний апарат академічного релігієзнавства. Основні категорії релігієзнавства та їх предметне поле. Зміна парадигм методологічного мислення в релігієзнавстві. Функції релігієзнавства і їх зміст.

Тема 2. Віхи історії релігієзнавчої науки. Соціально-історичні, філософські та загальнокультурні передумови формування і розвитку релігієзнавства. Знання про релігію в давньому Китаї, Індії, Греції і Римі. Паростки вільнодумчого релігієзнавства. Елементи релігієзнавства в богословській думці середньовіччя. Вільнодумча зорієнтованість релігієзнавчих пошуків епохи Відродження. Концепція релігії у вчених французьких матеріалістів XVIII ст. Релігієзнавчі ідеї у творчості Д.Юма та І.Канта. Формування філософії релігії в працях Спінози і Лейбніца. —Філософія релігії" Гегеля. Антропологічне релігієзнавство Фейєрбаха. Особливості марксистського релігієзнавства. Політизація релігієзнавства В.Леніним. Виокремлення релігієзнавства в окрему сферу гуманітарного знання. Основні релігієзнавчі школи XIX-XX століть - міфологічна, психологічна, соціологічна, історична та ін. Загальні закономірності розвитку релігієзнавства.

Тема 3. Релігієзнавча думка України. Загальна характеристика особливостей процесу становлення і розвитку українського релігієзнавства. Зародження релігієзнавчої думки в добу Київської Русі. Праця Іларіона Київського —До Закон і Благодать". Історико-релігійна інформація літописів, повчань, агіографічних писань., –Києво-Печерського Патерика", –Слова про похід Ігоря". Полемічне письменництво як історико-релігійні твори. Становлення богословського релігієзнавства в XVI-XVII століттях. Острозька школа. Печерський гурток. Могилянський Антей. Розвиток богословського релігієзнавства в Києво-Могилянській Академії. Сковородинська концепція релігії. Філософія релігії у творчому доробку Київської духовної академії. Проблема історіософії релігії в теоретичній спадщині кирило-мефодіївців. Лінгвістичне релігієзнавство О.Потебні. Історіософсько-релігієзнавча спадщина

М. Драгоманова. Проблема суті і функціональності релігії в творах національних демократів. І. Франко як релігієзнавець. Історіософія та історія релігії М. Грушевського. Релігієзнавство України тоталітарної доби. Здобутки українських релігієзнавців в аналізі гносеологічної природи релігії, дослідженні історії релігії в Україні. Праці релігієзнавців української діаспори з проблем історії християнства в Україні, історії богословської думки, суспільної функціональності релігії (І. Огієнко, С. Ярмусь, І. Шевців, В. Олексюк, І. Музичка, Д. Ляхович, І. Ортинський, І. Власовський та ін.). Кризовий стан богословського релігієзнавства в нинішній час. Відродження української академічної релігієзнавчої науки за умов демократичної України. Роль Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ у становлення української академічної релігієзнавчої науки.

Тема 4. Сутність, природа і функціональність релігії. Сутність і визначення релігії. Віра і розум в релігії. Структура релігії. Специфіка і рівні релігійної свідомості. Інституалізація релігійного життя. Багатоманіття джерел релігії, теорії її походження. Етапи розвитку і типи релігій. Сакральні, світські і громадянські релігії. Релігія як цінність. Функціональність релігії. Аналіз «епійних оцінок» релігії ленінізмом. Вияви функціональності релігійного комплексу, їх рівні. Функціональна роль релігійних організацій. Релігія в контексті буття етносу. Космополітизм і етнічність релігії. Релігія як етнічна ознака народу. Традиційна і нетрадиційна релігійність як виміри етнорозвитку. Функції релігії в етногенетичних процесах людства.

Тема 5. Релігія як практично-духовне явище. Іманентний аналіз релігії. Ідея подвійності світу як основа релігійної свідомості. Надприродне - предмет релігійних вірувань. Релігійний культ як спосіб існування релігії. Елементи культу (молитви, обряди, свята, табу, ритуальні пісенспіви і т.ін.). Релігійний культ як форма культури. Істина буття Бога. Дуалізм природного і надприродного - основна ознака релігійної картини світу. Давні індійські, китайські та грецькі концепції Абсолюту. Основні типи сучасних вчень про Бога. Відношення людини до Бога - фундаментальна проблема релігійного світобачення. Бог - творець, промислитель і святитель світу. Божественний промисел і свобода особи. Феномен релігії як буттєвість людини у вірі. Сучасні концепції релігійної антропології. Церква - тіло Боже і шлях до спасіння. Істина безсмертя душі. Релігійне вчення про долю світу і людини.

Тема 6. Релігія як суспільно-історичний феномен. Особливості релігії як суспільного явища. Історична природа релігії. Проблема періодизації історії релігії і її типологізація. Соціальні характеристики релігії. Форми соціально-функціональних виявів релігії. Інституалізація релігії й тип релігійних інституцій. Функціональна роль релігії в суспільному житті. Релігія як історичне явище. Особливості родоплем'яної (первісної) релігійності, національно-державних і світових релігій. Джерела диференціації релігій. Східний і Західний типи релігій. Порівняльний аналіз світових релігій. Тенденція онаціональнення релігій. Закономірності історичного розвитку релігій. Місце релігії в історії людства. Роль особи в релігійному житті. Церква як тип релігійної організації і соціальний інститут. Християнська інтерпретація історії. Соціальні доктрини світових релігій, пошук ними соціального ідеалу.

Тема 7. Релігія як моральне явище. Особливості релігії як морального чинника. Етичні виміри релігії. Людина - вінець Божого творіння. Образ Божий в людині. Дуалізм (або триєдність) людської природи. Християнська теодицея і антроподицея. Стезя духовного оновлення. Сенс буття людини в світі і шляхи прилучення її до Всевишнього. Моральні установки релігії в контексті визначення людини в світі. Критерій морального в релігії. Моральний потенціал Декалогу і Нагорної проповіді. Персоналізація морального ідеалу в релігії. Ісус Христос, Мухаммед, Будда та ін. як конфесійний ідеал морального життя. Смісложиттєва проблематика в релігії. Релігійне розуміння обов'язку і свідомості. Втіха в релігійній моралі. Сімейно-шлюбні відносини в релігійній інтерпретації. Особливості моральних концепцій різних типів релігії. Оновлення морально-етичного вчення сучасних релігій.

Тема 8. Релігія як соціально-психологічне явище. Релігійні переживання, закономірності їх виникнення і розвитку. Психологічні корені релігії і релігійності. Релігійні переживання. Феномен страху. Почуття гріховності, смиренності, покірності, благоговіння. Релігійна віра: природа, вияви, структура. Форми вияву релігійної віри: екстаз, одержимість, видіння. Релігійні почуття і їх місце в свідомості віруючого. Специфіка і психологічні аспекти релігійної віри. Індивідуальні і групові рівні релігійної психології. Релігійні настрої і їх специфіка. Релігійний досвід і його типи. Релігійна психологія і релігійний культ. Механізми релігійного соціально-психологічного впливу. Психологічні функції релігії. Соціально-психологічна природа релігійних потреб. Релігія в соціально-психологічній стабільності особи. Механізм релігійної втіхи. Психологічний аспект навернення. Релігія і духовне здоров'я особи і народу.

Тема 9. Основний зміст християнського віровчення і культу. Витоки християнської релігії. Джерела християнського віровчення. Біблія як священна книга християнства. Засади християнського віровчення. Становлення догматики і культу християнства. Християнство періоду Вселенських Соборів. Загальна характеристика християнського богослов'я. Біблійна картина світу і християнство. Символ християнської віри. Трансцендентність Бога і посередництво Ісуса Христа. Вчення про Трійцю. Ідея другого пришествя і воскресіння мертвих. Християнська моральна доктрина в контексті християнської есхатології. Культ в системі християнської релігії. Вшанування святих у християнстві. Християнське богослужіння. Місце мистецтва у християнському культі. Християнство у пошуках шляхів і форм оновлення. Католицьке аджорнаменто. Модернізм і радикалізм християнського богослов'я. Інтеграція сучасної теології і західної соціальної й філософської думки. Антропологічна пантеїзація християнства. Онтологічна пантеїзація християнства. Християнство в контексті постмодерну. Християнство на межі тисячоліть.

Тема 10. Релігія в сучасному світі. Географія релігій та тенденції їх поширення. Соціально-політичні і теоретичні основи подальшої конфесійної диференціації. Кількісні показники сучасних релігій. Поширення релігій у світі. Свобода совісті, релігії і віровизнання. Взаємодія релігії і політики в сучасному світі. Моделі державно-церковних відносин різних країн. Шляхи і форми використання релігії і церкви у політичному житті. Соціальні реальності в

богословському осмисленні. Еволюція соціально-політичних орієнтацій і діяльності церков. Особливості сучасного клерикалізму. Релігійні кризи і секулярні процеси в суспільстві та їх вплив на релігійну свідомість. Явища релігійного індивідуалізму і релятивізму. Пошук альтернативи релігії. Концепція синтезу науки і релігії в сучасному богослов'ї. Наука і доля релігії. Сучасне богошукання. Причини появи і поширення неорелігій. Основні групи неорелігій. Варіанти модернізованих релігій. Громадянські релігії як нове релігійне явище. Активізація діяльності нових релігійних організацій в різних регіонах світу. Кризові явища в сучасному релігійному житті. Глобальні проблеми сучасності в їх богословському осмисленні і церковній діяльності. Міжконфесійні відносини у світі. Проблеми християнського екуменізму. Концепція «християнського служіння світу». Богословські теорії майбутнього суспільства.

Тема 11. Релігія в контексті історії і культури українського народу. Релігія в контексті національної духовності українців. Особливості релігійності українців на різних етапах національного розвитку, в різних географічних регіонах, в різних сферах духовності, серед різних верств населення. Українська міфологічна легенда в її історичному розвитку. Християнізація України-Руси. Середньовічне християнство в Україні. Рим і Україна. Берестейська унія 1596 року і її Артикули. Віхи історії православ'я в Україні. Реформація на українських теренах. Релігійне життя України часів колоніальної неволі. Обмосковлення Українського православ'я. Євангельські і месіансько-есхатологічні течії на українських землях. Поширення ісламу на теренах України. Релігія в житті національних меншин. Вплив етноконфесійної специфіки релігії на національні процеси в Україні. Релігійно-церковне життя народу доби тоталітаризму. Світська релігія ленінізму. Секулярні тенденції і формування нової релігійності.

Тема 12. Релігія і Церква в національному і духовному відродженні України. Рівень релігійного життя в Україні. Особливості духовного світу сучасного віруючого. Конфесійна структура і географія релігії в Україні. Доля атеїзму і вільнодумства за умов світоглядного плюралізму. Законодавче закріплення свободи совісті. Відродження українського православ'я і внутрішньоправославні колізії. Греко-католицизм як чинник національного пробудження і розвитку. Екуменічні і етноінтегративні процеси в українському християнстві. Релігія в державотворчих процесах в Україні. Основні пріоритети державної політики щодо релігії і церкви. Державні гарантії свободи совісті. Етноконфесійна ситуація в Україні та міжцерковні та внутрішньочерковні конфлікти. Становлення національних церков як складова національного відродження. Українсько-російські церковні колізії в реаліях політики. Релігійний чинник в контексті політичного життя України. Причини і механізми політизації релігійного життя. Особливості неорелігійного руху в Україні. Релігійне життя української діаспори і його впливи на релігійні процеси в Україні. Українське відродження і проблема національної церкви. Прогнози релігійних процесів в Україні.

**ПРОГРАМИ ДОДАТКОВОГО КАНДЕКЗАМЕНУ ДЛЯ ТИХ,
ХТО НЕМАЄ БАЗОВОЇ РЕЛІГІЗНАВЧОЇ ОСВІТИ**
(Примітка: водночас вони складають ще відповідно додатковий кандекзамен з історії філософії, загальної соціології або всесвітньої історії)

I. ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ (для пошукивіців філософської спеціалізації)

Тема 1. Філософія релігії як релігієзнавча дисципліна. Філософія релігії в системі філософського знання і в дисциплінарній структурі релігієзнавства. Поняття філософії релігії. Філософія релігії і релігійна філософія. Релігієзнавство, філософія релігії та теологія. Концептуальні форми філософії релігії. Особливості змістовного осягнення феномену релігії в філософії релігії. Два рівні раціоналізації в контексті філософії релігії. Здійснення раціоналізації у формі інтерпретацій релігійних феноменів. Предметний поділ філософії релігії - метафізика, епістемологія і прагматологія релігії. Феноменологія релігії. Аксіологія і антропологія релігії.

Тема 2. Методологічні засади філософії релігії. Основні дослідницькі методи філософії релігії (умозріння, порівняльний, контекстуальний, герменевтичний та ін.). Методи подання знання в філософії релігії (систематичний, проблемний, генетичний, історичний та ін.). Дослідницькі принципи філософії релігії (об'єктивність, предметність, єдність історичного і логічного, аконфесійність та ін.). Зміна парадигми методологічного мислення в релігієзнавстві. Природа і специфіка категорій філософії релігії. Категоріальне описання релігії як поліфункціонального явища. Герменевтичний аспект релігієзнавства.

Тема 3. Основні концепції філософії релігії в їх історичному контексті. Зародки науки про релігію. Вчення про релігію епохи середніх віків і Нового часу. Релігія як об'єкт філософсько-критичного аналізу Спінози. Концепція «всезагальної релігії» і філософського Бога. Юм про природне розуміння релігії. Проблеми походження релігії та її істинності. Феномен релігійної віри у Юма. Філософія релігії як складова філософських систем німецької класики (Кант, Шелінг, Гегель). Пріоритет моралі перед релігією у Канта. Кантівське розуміння феномену віри. Особливості гегелівської філософії релігії. Докази буття божого в інтерпретації Гегеля. Антропологічна концепція релігії Фейєрбаха. Розробка проблем філософії релігії німецькими дослідниками в другій половині XIX-початку XX століття. Вітчизняний доробок з філософії релігії XVII-XIX століть. Ідея передвизначення і свободи волі в творчому доробку П.Могили. Богословська філософія релігії Т.Прокоповича і інших могилянців. Просвітницький пантеїзм Г.Сковороди. Кардоцентрична філософія релігії П.Юркевича. Релігієзнавчі ідеї історіософії М.Драгоманова. Культурологічна концепція релігії І.Франка. Основні концепції філософії релігії XIX-XX століть. Проблема сутності релігії у філософії Шлейєрмахера. Феномен підсвідомого як основа філософії релігії Гартмана. Концепція філософії релігії Геффінда. Характерні особливості і основні форми сучасної зарубіжної філософії релігії. Особливості філософії релігії Платинги. «Лінгвістичний поворот» в філософії релігії і філософські експлікації сенсу мови релігії. Епістемологічне вивчення релігійних вірувань. Філософський функціональний аналіз релігії.

Тема 4. Метафізика релігії. Поняття метафізики релігії, об'єкти її вивчення та основні завдання. Метафізика релігії і онтологія релігії. Проблема тлумачення

феномену релігії. Сутність релігії і різноманітність її визначень. Релігія як особистісний феномен і як соціальний феномен. Метафізичне вчення про Бога. Філософські форми усвідомлення Бога: теїзм, деїзм, пантеїзм. Філософсько-теїстичні концептуалізації природи Бога. Традиційний теїзм і «теїзм процесуальний». Деїзм як релігія розуму. Сутність та форми пантеїзму. Докази буття Божого в світлі філософського розгляду. Традиційні докази буття Божого (онтологічний, космологічний, телеологічний, доказ ex consensu omnium, від вічних істин, моральний, історичний). Філософсько-антропологічні обґрунтування буття Божого (докази через концептуалізацію онтологічного образу людини, докази завдяки тематичі характеру відносин між людиною і Богом). Доказ буття Божого на підставі даних релігійного досвіду. Метафізичний аналіз поняття віри. Релігійна віра і її відмінність від віри етичної й віри метафізичної. Проблема розуміння феномену віри та особливості розкриття цих проблем. Віра і розум в контексті метафізики релігії.

Тема 5. Епістемологія релігії. Епістемологія релігії як з'ясування пізнавальної парадигми (зміст і обсяг) релігії. Логіка й ейдетика як органи пізнання релігії. Проблема епістемологічного дуалізму. Співвідношення ратіо й інтуїції в контексті епістемологічного аналізу релігії. Раціональний (дискурсивний) вимір пізнавальної парадигми релігії. Пізнання релігії в світлі *lumen naturale rationis*. Зміст і обсяг раціонального осмислення пізнання релігії, його межі і можливості. Пізнавальна діяльність і відображальне релігійне відношення. Відображальне і виповнювальне відношення. Ейдетичне (інтуїтивне) осягнення феномену релігії. Проблема змістовного наповнення засобів ейдетики в пізнанні релігії. Поняття інтуїтивного вбачання, узріння, містичного споглядання, пізнання в світлі Христовому. Інтуїтивний шлях пізнання феномена релігії як вихід за межі раціонального осмислення. Природа трансценденції. Феномен релігії як іманентно-трансцендентне. Поняття релігійного знання. Джерела і способи впровадження останнього. Критерій істинності. Проблема когнітивності релігійної істини. Апологія когнітивізму і нон-когнітивізм. Критичний аналіз концепцій когнітивізму. Нон-когнітивістська позиція — «форми і вияву»: суб'єктивістське, містичне, практичне, інструменталістське і т.п. — «знання релігії»—

Тема 6. Антропологія релігії. Відношення людини до Бога - фундаментальна проблема релігійного світобачення. Сучасні концепції релігійної антропології: пошук Бога людиною і пошук людини Богом. Образ людини в християнській антропології. Божественний промисел і свобода особи. Теоретичні програми сучасної філософсько-релігійної антропології. Танатологія і есхатологія. Феномен релігії як буттєвість людини у вірі. Релігія як форма онтологічного гаранту антропологічного буття. Релігійне самоутвердження особи у вічності буття. Образ людини, її антропогенез і онтогенез в академічному релігієзнавстві.

Тема 7. Праксеологія релігії. Поняття праксеології релігії. Релігія і діяльність. Релігійна діяльність: сутність та форми вияву. Особливості інтелектуальної діяльності в релігії. Культова і позакультова релігійна діяльність. Культова діяльність в її практичному вимірі. Місце культу в структурі релігії. Праксеологічні вияви феномену релігії. Типи молитви. Основні прояви релігійного життя: каяття, смиренність, послух тощо. Церковні форми досягнення абсолютних зразків релігійної духовності (чернецтво, старчество,

святість, обоження). Зміст культової діяльності. Культова особливість як основа конфесійної диференціації. Бізнес і релігія. Релігійне виправдання підприємницької діяльності.

Тема 8. Конфесійна філософія. Поняття релігійної філософії та її основні проблеми. Релігійна філософія і богослов'я. Основні конфесійні і позаконфесійні напрями релігійної філософії. Буддистська філософія. Філософія хінаяни та її вчення про дхарми. Філософія махаяни (концепція Абсолюту, вчення про три «тіла» Будди, поняття нирвани). Православна філософія. Філософські ідеї православної патристики. Академічний напрям православної філософії, його онтологія, антропологія і етика. Метафізика всеєдності, її онтологічний і гносеологічний аспекти, ідеї містичного есхатологізму, антропологічна і етична концепція. Філософія «нової релігійної свідомості», її екзистенціальний напрям та етичне вчення. Католицька філософія. Неотомізм, його принципи гармонії віри і розуму, вчення про буття, теорія пізнання. Неоавгустинізм: гносеологія, вчення про буття. Католицький екзистенціалізм. Тейярдизм, його інтерпретація природи та соціальний ідеал. Протестантська філософія і теологія. Протестантська ортодоксія. Ліберальна теологія. Діалектична теологія. Теологія процесу. Есхатологічна теологія. Філософія і теологія фундаменталізму. Мусульманська філософія і теологія. Спекулятивна теологія ісламу (мутазилітство, суфізм та ін.). Релігійно-філософські погляди у реформаторському русі ісламу. Позаконфесійна синкретична релігійна філософія: теософія, антропософія, Агні Йога.

Тема 9. Вільнодумство як феномен духовної культури. Вільнодумство – традиційне явище духовного життя. Зв'язок вільнодумства з пізнанням природи, суспільства й людини. Прояви вільнодумства щодо релігії (богоборство, скептицизм, антиклерикалізм, індиферентизм, пантеїзм і деїзм, атеїзм, світський гуманізм). Вільнодумство у стародавніх Греції і Римі. Вільнодумство в епоху середньовіччя. Вільнодумство Відродження. Вільнодумство в Новий час (вільнодумство філософів-деїстів, просвітництво в Німеччині, атеїзм французьких просвітників XVIII ст., просвітництво, гуманістичні і реформаційні ідеї в Україні в XVI-XVIII ст.ст., атеїзм Л.Фейєрбаха, атеїстичне вчення К.Маркса і Ф.Енгельса). Політизований атеїзм В.Леніна. Вільнодумство в Україні і Росії (кінець XIX-XX століття). Сучасні форми і напрями вільнодумства (неопозитивістська форма, фрейдистський напрям, атеїстичний екзистенціалізм, нігілізм, секулярний гуманізм, еволюційний гуманізм, натуралістичний гуманізм, захист свободи совісті). Доля атеїзму у світі. Секуляризація і секулярні процеси сучасності. Натуралістичні міфи – феномен нової біля релігійної свідомості.

II. СОЦІОЛОГІЯ РЕЛІГІЇ (для пошуківців соціологічної спеціалізації)

Тема 1. Соціологія релігії як дисциплінарна галузь релігієзнавства. Соціологія релігії в структурі релігієзнавства. Об'єкт і предмет соціології релігії. Структура соціології релігії. Система категорій і понять соціології релігії. Методологічні принципи соціології релігії. Принципи об'єктивності, історизму, конкретності, структурно-функціонального, інституціонального підходів в соціологічному релігієзнавстві. Методи соціології релігії. Категоріально-концептуальні і

конкретно-соціологічні методи. Функції соціології релігії. Соціологія релігії в системі загальносоціологічного знання. Соціологія релігії і практика суспільного життя.

Тема 2. Історія соціології релігії. Витоки соціології релігії. Класичний період в розвитку соціології релігії (друга пол. XIX - поч. XX ст.ст.). Позитивістські концепції соціології релігії (О.Конт, Г.Спенсер). Е.Дюркгейм про релігію як фактор соціальної інтеграції. Етнологічна традиція в соціології релігії (Е.Тейлор, Д.Фрезер, Л.Леві-Брюль, Б.Малиновський, А.Редкліфф-Браун). Релігія в теорії цивілізацій А.Тойнбі. Соціологія релігії М.Вебера. К.Маркс про релігію як соціальний феномен. Богословські концепції соціології релігії. Соціологія релігії в XX ст. Структурно-функціональний підхід до аналізу релігії (Т.Парсонс, Р.Мертон, К.Девіс, Т.О'Діа, Р.Белла). Феноменологічний напрям в соціології релігії (Т.Лукман, Г. ван дер Леув, П.Бергер). Теорія релігії як соціальної дії (Г.Керер та ін.). Соціальні оцінки релігії в конфесійно-християнському богословському релігієзнавстві і теології (М.Бердяєв, С.Булгаков, А. фон Етінген, Г.Веттер, Ф.Ле Плей, Г.Ле Пра, Ж-П.Круїс, Ж.Лакруа, Р.Отто, Т.Альтицер, Р.Нібур, П.Тілліх, А.Шептицький, І.Огієнко, Іван Павло II та ін.). Соціально-релігійна проблематика в працях М.Костомарова, М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського, В.Липинського). Особливості соціології релігії радянської доби (Ю.Левада, С.Токарев, О.Окулов, Д.Угринович, І.Яблоков, В.Танчер, А.Єришев, О.Онищенко, М.Закович, П.Косуха та ін.). Посилення впливу емпіризму в соціології релігії XX ст. (Г.Вернон, М.Інгер, У.Флетчер, Ч.Глок, Р.Старк та ін.). Церковна соціологія, її сутність і розвиток. Соціологічні центри з вивчення релігії та вільнодумства нашого часу. Соціологічні дослідження релігії і релігійності в Україні.

Тема 3. Соціальна природа релігії. Релігія і суспільство. Релігія як суспільне явище. Гносеологічні, історичні та екзистенціальні детермінанти релігії. Соціологічне визначення релігії. Соціальна роль і сутність релігії. Суспільно-функціональна структура релігії: релігійна свідомість, релігійна діяльність, релігійні відносини, релігійні організації. Принципи поділу і виділення елементів релігії і релігійності. Релігія як система специфічних підсистем. Функціональність релігії, її структура і рівні. Соціальні функції релігії. Функції і роль церкви (релігійних організацій). Релігія і політика. Соціальні концепти релігійних парадигм. Релігійна ідеологія. Суспільні конфлікти і релігія. Релігія і культура. Релігія і бізнес. Релігія і сім'я. Глобальні проблеми сучасності і релігія. Феномен секуляризації. Секуляризація і вільнодумство. Секуляризаційні процеси в сучасному світі.

Тема 4. Релігійність як об'єкт соціології релігії. Співвідношення понять «релігія» і «релігійність». Релігійність і її складові. Критерії та рівні релігійності. Показники релігійності. Соціально-психологічна характеристика релігійності особи. Мотиви і вияви релігійності, її стан і характер. Типологія релігійності. Конфесійна релігійність. Церковна і позацерковна релігійність. Поширеність релігійності. Релігійна духовність. Релігійні процеси і релігійна ситуація. Релігійне життя як релігійне діяння. Інституалізовані форми релігійного життя. Діяльність сучасних конфесій з відтворення релігійності. Стан релігійності в різних соціально-демографічних групах людей. Релігійна громада – первинний

осередок життя віруючих. Віруючий і праця. Віруючий і освіта. Віруючий і громадська активність.

Тема 5. Складові компоненти релігійності. Релігійна духовність: природа, сутність, структура. Основні вияви релігійної духовності. Релігійний світогляд. Релігійне бачення надприродного, людини, світу. Складові проблеми в їх релігійному витлумаченні. Божественний промисел і свобода особи. Релігійне розуміння обов'язку і свідомості. Моральний потенціал релігії. Суспільні реальності в їх богословському осмисленні. Особливості відображення сучасного науково-технічного прогресу в релігійній свідомості. Фундаментальні проблеми науки в контексті релігійного осмислення дійсності. Релігійні пошуки соціального ідеалу. Богословське бачення долі світу і людини. Релігійні відносини. Прямий і опосередкований характер релігійних відносин. Культурний і позакультурний компоненти релігійних відносин. Внутрішньоцерковні та міжконфесійні відносини. Конфліктність в релігійному середовищі. Толерантність як принцип релігійних відносин. Співпраця церков і релігійних організацій як шлях гармонізації релігійних відносин. Форми співпраці в соціальному служінні. Моделювання в релігії позарелігійних суспільних відносин - моральних, правових, етнічних тощо. Релігійна діяльність як різновид суспільної діяльності. Релігійна активність. Форми релігійної діяльності. Культурна і позакультурна релігійна діяльність. Культ як різновид соціальної діяльності. Суб'єкт і об'єкт культової діяльності. Засоби і способи культової діяльності. Роль релігійної діяльності в відтворенні релігійності. Суспільна та індивідуальна значимість релігійної діяльності. Конфесійна природа релігійної діяльності. Благодійництво в системі релігійної діяльності. Міжконфесійна діяльність. Обґрунтування господарської діяльності людини з релігійних моральних засад. Підприємництво з релігійної точки зору. Гуманістична зорієнтованість християнської філософії підприємництва.

Тема 6. Суспільні форми організації релігії. Індивідуальна і спільнотна релігійність. Різноманіття спільнотної релігійності, принципи її виділення і функціонування. Типи релігійних об'єднань (церква, секта, деномінація), їх організаційна структура. Типологія М.Вебера, Е.Трельча, Г.Беккера. Релігійні установи та організації. Форми релігійних організацій. Типи духовних керівників релігійних об'єднань. Соціальні корені появи нових релігійних об'єднань і утворення нових конфесійних груп. Загальні закономірності інституалізації нових релігійних течій. Екстатичні і містичні рухи. Релігійна організація і релігійна громада. Особливості і структура релігійних громад. Принципи формування релігійних громад. Парафія як територіальна релігійна громада. Роль лідера в церковно-релігійному житті. Соціально-демографічна характеристика релігійної громади. Соціальні функції релігійних груп. Релігійна громада як засіб задоволення інтелектуальних, естетичних, моральних, комунікативних та інших потреб. Віруючий в релігійній групі. Психологічні наслідки вклицення індивіда в релігійну групу. Релігійна спільність в міжособистісному спілкуванні і розвитку активності особи. Релігійна група і сімейно-родинні відносини. Релігійна сім'я.

Тема 7. Соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви. Свобода совісті: соціологічний зміст, структура, функціональність. Свобода релігії як один з найважливіших компонентів структури свободи совісті, як вияв свободи

релігійної совісті. Структура і соціологічна сутність свободи релігії. Аспекти вияву свободи релігії. Зміст понять «євобода віросповідання», «євобода церкви (релігійних організацій)», «євобода в релігії», їх співвідносність з поняттям «євобода релігії». Конституційно-правовий простір та механізми забезпечення свободи релігії. Принципи свободи релігії. Свобода релігії і проблеми віротерпимості, толерантності. Свобода церкви (релігійних організацій). Правовий статус релігійних організацій. Свобода релігії, свобода церкви в системі державно-церковних відносин. Моделі державно-церковних відносин: історія, сучасність. Свобода совісті, свобода релігії в Україні. Конституція України, Закон «Про свободу совісті та релігійні організації»: основні концептуальні положення. Практика реалізації принципів свободи релігії в Україні: стан, проблеми. Міжнародні правові документи про свободу совісті, релігії, переконань.

Тема 8. Соціологічні дослідження релігії та релігійності. Загальні принципи методології соціологічного дослідження релігійних феноменів. Веберівський принцип «інтелектуальної чесності» в науковому пізнанні релігійних явищ. Етапи і об'єкти можливого соціологічного дослідження. Програми соціологічного вивчення релігійних явищ. Понятійні та емпіричні індикатори дослідження. Проблеми репрезентивності та достовірності вибірки в соціологічному вивченні релігійних феноменів. Основні методи збору емпіричної інформації: опитування-інтерв'ю, анкетування, спостереження, документи, контент-аналіз, конференція, експеримент та ін. Пілотажне та основне дослідження. Проблеми масового дослідження. Дослідження індивідуальної та масової релігійності, громадської думки щодо релігійних явищ. Теоретичний аналіз й узагальнення в соціологічному дослідженні релігії. Типологія експертних оцінок. Оформлення підсумкового документу дослідження. Типові помилки в соціологічному дослідженні релігійних явищ і процесів.

Тема 9. Соціологічне осмислення сучасного релігійного життя в Україні. Сучасна релігійна ситуація в Україні в контексті нової світоглядної парадигми. Конфесійна структура і географія релігії на українських теренах. Інституційна релігійність в контексті суспільно-політичного і духовного розвитку. Функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві. Релігія і державотворчі процеси. Релігія і проблеми національного життя. Релігія і освіта. Соціальне служіння в контексті діяльності релігійних спільнот. Тенденції змін конфесійного життя і динаміка релігійності. Релігійний консерватизм і релігійний модернізм. Традиційна релігійність та її стан в сучасному українському суспільстві. Тенденції розвитку нетрадиційних релігійних течій. Новітні форми міфотворчості. Секуляризаційні процеси в суспільстві. Сучасні форми невір'я. Внутрішньоцерковні процеси та міжконфесійні відносини. Геоконфесійні інтереси України та міжцерковні відносини. Прогнози релігійних процесів в Україні.

III. ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ (для пошуківців історичної спеціалізації)

Тема 1. Становлення і розвиток історії релігії як галузі релігієзнавчої науки.

Зародження історії релігії як галузі наукового знання. Роль відкриттів нових

континентів і народів у появі порівняльного релігієзнавства - основи розуміння релігії як історичного явища. Історія релігії й історія міфології. Брати Я. і В. Грімм про наступність як рису розвитку релігії. Роль Лютера в розвитку релігієзнавства. П.Гольбах в «Системі природи» про періодизацію розвитку релігії. Питання зміни релігійних систем в концепції історії Вольфеля. Складання історії релігії як релігієзнавчої дисципліни в XIX ст. Основні напрями вивчення релігії як історичного феномену. Гегель про стадії розвитку релігії. Схеми загальної періодизації релігії XIX - поч. XX ст. (О.Конт, Дж.Льоббок, Т.Ахеліс, Л.Фробеніус, О.Пфлейдер, Ф.Парріш, Е.Фромм, М.Мюллер, У.Уолліс). Праці з історії релігії І.Бахофена, Ф.Бауера, Е.Ренана. Роль вивчення давніх релігій у розумінні змісту нових. М.Мюллер як засновник порівняльного релігієзнавства. Релігієзнавство історико-критичної школи (Е.Ренан, В.Робертсон, Дж.Сміт, Д.Штраус та ін.). Концепція Р.Белла про еволюцію релігії в рамках світової історії. Т.Парсон про етапи розвитку християнства. А.Тойнбі про релігію як основу етапування історії. Дослідження історії релігії в Росії. М.Ключевський як історик релігії. Історико-церковні праці Є.Голубинського. Праці істориків релігії радянської доби (М.Нікольський, С.Ковальов, А.Ранович, Й.Кривельов, С.Токарев, А.Клібанов та ін.). Історіософсько-релігієзнавча концепція О.Меня.

Тема 2. Історія релігії як галузь української історичної науки. Питання вивору релігії як історико-релігійна проблема давньоруської літератури. Порівняльний аналіз релігій українськими мислителями (XV-XVII століть). Полемічна література як різновид історико-релігійної літератури. Уніознавство - новий напрямок українських релігієзнавчих досліджень. Проблема ролі релігії у національному житті України в історіософських та історичних працях М.Костомарова і П.Куліша. М.Драгоманов та І.Франко про роль релігії в історії і культурі України. М.Грушевський як історик релігії. Опанування історії християнства М.Посновим. Дослідження народних вірувань українців (М.Костомаров, О.Потебня, Ф.Рильський, В.Гнатюк, Г.Булашов та ін.). Історіософський аналіз історії релігії в Україні В.Липинського. Історико-релігійний доробок дослідників української діаспори (І.Огієнко, І.Власовський, Ю.Мулик-Луцик, С.Ярмусь, А.Жуковський, Й.Сліпий, М.Чубатий, С.Мудрий, М.Стахів, Д.Блажейовський, В.Шаян, Л.Силенко, Я.Оріон та ін.). Вивчення історії релігії в радянську добу. Праці з історії релігії дослідників України часу незалежності (О.Моця, В.Ульянівський, П.Яроцький, О.Крижанівський, Я.Дашкевич, М.Брайчевський та ін.).

Тема 3. Богословська концепція історії. Історії релігії та історична теологія (богослов'я). Теологія історії. Християнська філософія історії, її конфесійні особливості. Історії релігії і церковна історія. Богословські науки історичного характеру - історія догматів, символіка, патрологія, історія богослужіння, історія конфесійної літератури та ін. Історії релігії й історія конфесії. «Євщання» і «мирська» історії, традиціоналізм і модернізм в їх розумінні. Проблема сенсу і рушійних сил історичного процесу. Смісл історії у витлумаченні ідеологів національних і світових релігій. «Бог історії» і людський фактор. Провіденціалізм як провідний принцип богословських історичних концепцій. Есхатологічні ідеї в теології. Питання «—нця світу» в іудаїзмі, християнстві й ісламі. Витлумачення природи язичництва християнськими істориками. «Хрещення Руси-України» в поглядах істориків різних християнських конфесій.

Оцінка Берестейської унії 1596 р. православними і католицькими істориками. Візія Могилянської доби в католицьких і православних виданнях. Абсолютизація ролі у вітчизняній історії діячів, опісля оголошених святими, її покровителів і святинь. Приєднання Київської митрополії до Московського патріархату в поглядах істориків різних християнських церков. Ідея української православної автокефалії в виданнях різних церков. Протилежність конфесійних оцінок поділу християнства на католицизм і православ'я і ролі в історії протестантизму.

Тема 4. Історіософія релігії. Історія релігії як специфічний суспільний процес. Релігія в контексті історії суспільних сфер - економічної, соціальної, політичної, духовної, культурної. Єдність і множинність історико-релігійного процесу. Проблема багатоманіття і єдності історичних форм релігії. Феноменологічний та історичний способи вивчення релігії. Історія релігії і історія конфесії. Конфесійна історія й історія церкви. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в історії релігії. Роль особи в історії конфесії, церковно-релігійному житті. Будда-Гаутама, Ісус Христос, Мухаммед в контексті трьох світових релігій. Святе писання і святе передання в історії релігій. Історичні умови і багатоманіття форм релігії. Релігійні форми — «західних» і «східних» типів. Історична географія релігій. Загальні закономірності світового релігійного процесу. Внутрішня логіка розвитку релігії. Традиції і новації в церковно-релігійному житті. Релігійний синкретизм як феномен процесу еволюції релігії. Інтернаціоналізація і національна концентрація як тенденції розвитку релігій. Функція сегрегації і функція інтеграції. Періодизація історії релігії. Релігія як складова культурної єдності етносу. Інволюція світових релігій до національних. Соціальні функції релігії і особливості форм їх прояву в процесі історичного розвитку людства.

Тема 5. Початки релігії: багатоманіття концептуальних підходів і проблема еволюції її вихідних форм. Прамонотеїзм - вихідне положення богословської концепції історії релігії. Теологічне витлумачення питання виникнення релігії. Вчення про довічність релігії. Теорії походження релігії (антропологічна, преанімістична, анімістична, натуралістична, соціологічна, психологічна та ін.). Концепція дорелігійної епохи. Аніматичне мислення. Проблема часу появи релігії. Неандертальські поховання і релігійні початки. Джерела знань про початки релігії (натуралістичні, антропологічні, археологічні, етнографічні, мовознавчі, психологічні та ін.). Єдність і багатоманіття базисних основ релігії. Умови існування вихідних релігійних форм. Проблема коренів релігії. Роздвоєння людської практики. Виникнення символічного способу дії. Пізнання і можливості релігійних уявлень. Роздвоєння людського пізнання і поява аналітичного способу мислення. Первісна магія як формуюча релігія. Символізм релігійної мови. Поява магіко-тотемістичної обрядовості і шляхи еволюції тотемізму. Первісна свідомість - протоформа функціонального фетишизму. Фетишизм - чуттєво-надчуттєвий тип надприродного. Анімізм як основне ядро первісних релігійних вірувань. Демонічний тип уявлень надприродного. Родоплемінні релігії. Культ вождя. Культ племінного бога. Аграрні культури. Материнсько-родові культури. Промислові культури. Солярний культ. Політеїзм і монотеїзм. Енотеїзм і супротеїзм. Релігія давніх слов'ян. Українське

язичництво. Архаїчні вірування наших днів. Релігія народів Океанії, народів Америки, Африки, південної і східної Азії.

Тема 6. Національно-державні релігії. Національні релігії як етап релігійної еволюції. Історичний ґрунт виникнення й існування національних релігій. Переростання родоплемінних культів в державні. Національні релігії і державотворчий процес. Ранні національні релігії і їх основні риси. Строгий політеїзм - характерна ознака ранніх національних релігій. Релігії народів Центральної Америки (майя, інки та ін.). Релігії давнього Єгипту, Месопотамії, давніх греків і римлян. Пізні національні релігії і їх характерні особливості. Історичні основи виникнення пізніх національних релігій. Релігії давньої Індії, Ірану, Китаю, Японії. Іудаїзм як національна релігія євреїв. Особливості віровчення і етапи розвитку іудаїзму. Феномен хасидизму.

Тема 7. Буддизм як світова релігія. Умови виникнення буддизму. Буддизм і давньоіндійська культура. Джерела з історії раннього буддизму. Роль Гаутами-Будди у виникненні нової релігії. Світоглядні основи буддизму. Особливості ранньобуддистського віровчення. Світ надприродного в давньому буддизмі. Буддистський пантеон. Космологія і соціальні моделі буддизму. Буддистська етика. Еволюція буддизму в перші століття його існування. Священні книги буддизму. Поширення буддизму. Основні напрями буддистської релігії. Буддизм в Тибеті. Ламаїзм. Буддизм в Китаї і Японії. Географія поширення буддизму. Особливості вчення різних буддистських шкіл. Сучасний стан і тенденції в буддизмі. Модернізація буддизму і європейський небуддизм. Дзен-буддизм. Історична оцінка буддизму.

Тема 8. Християнство: витоки, формування, особливості віровчення і культу. Епоха формування християнства: історичні, соціально-економічні та ідейно-психологічні характеристики. Політичний внесок римлян, інтелектуальний - греків і релігійний - іудеїв в становленні християнства. Джерела християнських вірувань. Новий Заповіт. Месія Старого Заповіту і Христос Нового Заповіту. Виникнення і етапи розвитку християнства. Становлення церковних форм християнства. Християнство і держава. Християнство як державна релігія Римської імперії доби занепаду. Поширення християнства. Становлення догматики і культу. Актуальна есхатологія раннього християнства. Христологічні спори IV-VI ст.ст. Формування Християнського Символу віри. Морально-етичні і соціальні принципи християнства. Християнський культ: таїнства, обряди, свята, шанування святих та реліквій. Культ Богородиці. Християнство періоду Вселенських соборів. Секти і ересі. Патристика. Формування церковної ортодоксії.

Тема 9. Основні течії християнства. Християнська церква і Римська імперія. Суперечки з тринітарно-христологічної проблеми Візантія і Захід. Поділ християнства на Західну і Східну церкви. Їх догматичні, канонічні й організаційні відмінності. Римо-католицизм: особливості віровчення, культу, організації. Віхи історії римо-католицької церкви. Вселенські собори католицької церкви. Папство і місто-держава Ватикан. Католицизм в історії. Соціальна доктрина католицизму. Моральне вчення католицизму і сучасні етико-антропологічні концепції. Католицизм в сучасному світі. Другий Ватиканський собор. Теологія визволення. Теологія праці. Теологія сім'ї. Маріологія. Концепція інкультурації Євангелії та євангелізації сучасних

культур. Православ'я. Догматичні і культові особливості православ'я. Східний обряд, його особливості. Специфіка церковної організації вселенського православ'я. Помісні православні церкви. православне сектантство. Православ'я і соціально-політичні реалії. Православна церква і держава: принцип історії та практика цезаропапізму. Православ'я в Росії (XV-XX ст.ст.). Православ'я в посттоталітарний період. Православний консерватизм і модернізм. Православно-католицький діалог. Протестантизм. Реформація та виникнення її поширення протестантизму. Основоположні принципи протестантизму. ранньопротестантські течії: лютеранство, кальвінізм, англіканство. Спільне і відмінне в догматиці, культурі, організації ранньопротестантських течій. Біблія в протестантизмі. Течії пізнього протестантизму: особливості віровчення, культури і організації. Тринітарна проблема. Провіденціалізм, месіанізм та міленаризм як ознаки пізньохристиянської есхатології. Особливості культури та церковної організації. Географія поширення раннього і пізнього протестантизму. Сучасний стан і тенденції в розвитку протестантизму. Неопротестантизм. Протестантизм і екуменічний рух. Протестантський дух та етика капіталізму.

Тема 10. Іслам як світова релігія. Історичні умови виникнення ісламу. Мухаммед - засновник мусульманської релігії. Релігійно-історичні джерела раннього ісламу. Віровчення і культ ісламу. Особливості ісламського монотеїзму. Коран: структура, періодизація, специфіка викладу. Есхатологія і етика ісламу. Спосіб поширення ісламу в VII-VIII століттях. основні течії ісламу. Мусульманське сектантство. Суфізм і тарікат. Бабізм і бехаїзм. Махдізм. Ісламський фундаменталізм. Іслам в сучасному світі. Державний іслам й ісламські держави. Панісламізм і модернізація ісламу. Іслам в Україні: історія і сучасний стан.

Тема 11. Церковно-релігійні процеси в Україні доколоніальної доби. Ранні вірування на території України. Язичництво Київської Русі. Християнство в українському Причорномор'ї I-VII ст. Християнство слов'янського обряду на території Червенських городів IX-X ст. Християнство серед язичників Русі-України. Державна християнізація Русі-України. Особливості Київського християнства. Київська митрополія як національний символ і національна установа за умов втрати українським народом своєї державності. Боротьба за Київську митрополічу кафедру в XIII-XV ст. Відношення Царгороду до церкви в Україні за володіння нею литовськими і польськими поневолювачами. Поділ Київської митрополії і причини цього. Духовна діяльність християнських церков. Поширення католицизму та історія римської церкви на українських землях в XIV-XVI століттях. Криза православної церкви в Україні в XVI ст. Церковні братства. Початки протестантизму в Україні. Проникнення ідей Реформації на українські землі в XVI-XVII ст. Флорентійська і Берестейська унії. Місце і роль греко-католицької церкви в історії українського народу. Українські церкви після Берестя. Козацтво і оновлення православної ієрархії. Митрополити Рутський і Могила. Роль Петра Могили в історії християнства в Україні. Ренесанс православ'я Могилянської доби. Особливості українського православ'я. Місце Києво-Могилянської Академії у становленні і розвитку богословської думки в Україні. Значимість християнства у формуванні і розвитку етноконфесійних особливостей української культури. Українські церкви після Переяслава.

Тема 12. Церковно-релігійне життя в Україні періоду колоніальної залежності.

Причини і наслідки приєднання Київської митрополії до Московської патріархії. Обмосковлення української церкви. Замойський Синод 1720 р. і його наслідки. Втручання Польщі в церковні процеси в Україні. Особливості церковно-релігійного життя на Правобережжі і Лівобережжі України в XVIII-XIX ст. Релігія та Церква в Західній Україні. Складна історична доля «Єдиної церкви». Поширення протестантизму в Україні в XVIII-XIX ст. Баптизм-євангелізм на українській землі. Реформатська Церква Закарпаття. Лютеранство в Україні. Релігія в житті національних меншин. Вплив етноконфесійної специфіки релігії на національні процеси в Україні. Іудаїзм на українських землях. Хасидизм як український різновид іудаїзму. Іслам на українських теренах. Іслам в Кримській феодальній державі. Козацтво і мусульманський світ. Православ'я України під владою Московської церкви. Українське православ'я в контексті національного відродження повоєнного десятиліття. Проголошення православної автокефалії в Україні у 1920 р. Обновленський рух і його український варіант. Криза Українського православ'я в 30-40-х роках за умов тоталітаризму. Православна церква на українських землях під Польщею. Відродження греко-католицизму за митрополітства Андрея Шептицького. «Львівський собор» 1946 р. і ліквідація греко-католицької церкви. Стан УГКЦ в Україні в повоєнні роки. Монополія Московської патріархії над українськими церквами в 60-80-х роках XX ст. Особливості релігійно-церковних процесів тоталітарного періоду. Секулярні тенденції і формування нової релігійності. Релігія і Церква в період здобуття Україною незалежності. Динаміка сучасного протестантизму. Неохристиянські течії. Тенденції відродження католицизму. Апостольська Столиця і Україна. Неорелігії в Україні: особливості і прогнози процесу. Течії орієнталістського характеру.

Тема 13. Релігія і церква в національному і духовному відродженні України.

Релігійно-національне відродження: поняття, форми, тенденції. Відродження українського православ'я і внутрішньоправославні колізії. Криза православ'я в Україні. Відновлення діяльності УГКЦ. Греко-католицизм як чинник національного розвитку українців. Екуменічні і етноінтегративні процеси в українському християнстві. Проблеми національної церкви і громадянської релігії. Релігія в державотворчих процесах України. Інтегративна роль релігій національних меншин в Україні. Українське язичництво і сучасні рідновірівські течії. Сучасна міфотворчість. Релігійне життя української діаспори і його вплив на релігійні процеси в Україні. Вплив Апостольської столиці і Московського патріархату на церковно-релігійне життя України. Законодавче закріплення свободи совісті. Прогнози релігійних процесів в Україні.

Списки обов'язкової літератури для опрацювання можна взяти у Відділенні релігієзнавства Інституту філософії НАНУ (вул. Трьохсвятительська, 4, кімн. 323 чи бібліотека), а також на його сайті.

НОВИНИ РЕЛІГІЙНОЇ ТА РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

«Меч духовний». Побачило світ вже друге число цього нового православного апологетичного часопису, виданного науково-апологетичним товариством св. Іустина Філософа. У номері відображено широке коло питань церковно-релігійного життя як історичного характеру, так і ті, що безпосередньо пов'язані із сучасними тенденціями розвитку Православ'я. Особлива увага приділяється висвітленню окремих аспектів культово-обрядової практики, а також осмисленню нинішніх викликів, спричинених поглибленням глобалізаційних процесів та секуляризації.

Мурашкин М.Г. Компенсаторная реакция на опосредованность сознания (на примере состояния НЕМПИ). Монографія.- Днепропетровск, 2008. Такий стан свідомості виникає у людини при усвідомленні нею своєї смертності як компенсація страху смерті. Стан неможливості смерті, який іменується як стан НЕМПИ, описаний в релігійній і містичній літературі. В монографії розглянуто онтологічний, гносеологічний, аксіологічний та соціальний аспекти проблеми.

Проблеми безпеки особистості, суспільства, держави. Восьме число бюлетеня (2008) вміщує матеріали роботи П'ятого Міжнародного антитерористичного форуму «Діалог культур і релігій: протидія тероризму та екстремізму». Крім доповідей пленарного засідання, бюлетень вміщує доповіді, виголошені на секціях «Міжрелігійний діалог і толерантність як важливий чинник протидії тероризму та екстремізму», «Роль освіти на науки у розвитку міжкультурного та міжрелігійного діалогу» та ін..

Шевцова Галина. Україна-Японія. Дерев'яні церкви. – К., 2008 Автор доводить, що давня історія двох країн дуже подібна. Народи обох країн займалися вирощуванням хліборобських культур, через що мали подібні вірування – дохристиянські вірування українців і японський синтоїзм. Саме це й зумовило подібність дерев'яної архітектури двох народів. В північній Україні церкви будували на основі зрубної системи, накладаючи колоди одну на одну й утворюючи трикутний зруб. За подібним принципом будували храми і в Японії. Різниця лише в тому, що праукраїнці дбали про збереження тепла в будівлі, а японці – про вентиляцію у приміщенні.

«Мусульманка» - так називається жіночий часопис, який з лютого почав видруковуватися в Росії. Окрім російських міст, він буде поширюватися в різних країнах пострадянського простору, в тому числі й в Україні.

НАУКОВА ПРОДУКЦІЯ ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України (1996 - 2008 рр.)

I. Загальне релігієзнавство

1. Релігієзнавство: предмет, структура, методологія. За ред. А.Колодного і Б.Лобовика. – К., 1996.
2. Академічне релігієзнавство. За ред. А.Колодного. – К., 2000.
3. Академічне релігієзнавство (мультимедійне видання). За ред. А.Колодного. – Львів-Тернопіль, 2008.
4. Релігієзнавчий словник. За ред. А.Колодного і Б.Лобовика. - К., 1996.
5. Феномен релігії. Збірник. За ред. А.Колодного. – К., 1996.
6. Колодний А. Феномен релігії: природа, структура, функціональність, тенденції. – К., 1999.
7. Бодак В. Релігійна обрядовість: соціальні функції. – К., 1999.
8. Єленський В. Є. та ін. Релігія. Церква. Молодь. – К., 1996.
9. Віра і розум – двоє крил людського духу. Наук. збірник. За ред. А.Колодного. – К., 2001.
10. Єленський В. Релігія після комунізму. – К., 2002.
11. Релігієзнавство як навчальна дисципліна: теоретико-методологічні та методичні основи викладання // Наукові записки Тернопільського педуніверситету. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002.
12. Яроцький П. Релігієзнавство. – К., 2004.
13. Колодний А. та ін. Релігієзнавство. – К., 2004.
14. Колодний А. Основи релігієзнавства. Курс лекцій. – Дрогобич, 2006.
15. Релігія, Церква і наукове вивчення релігії: Польща і Україна. Наук. збірник. – Краків, 2004 (англ. мовою).
16. Бодак В.А. Релігія і культура: взаємозв'язок і взаємовплив.- Київ-Дрогобич, 2005.
17. Академічне релігієзнавство України. Колект. монографія. Спецвипуск „Українського релігієзнавства”. За ред. А.Колодного. – К., 2006.
18. Мірча Еліаде як класик світового релігієзнавства. Наук. збірник. За ред. Л.Филипович та ін. – К., 2007.
19. Горкуша О. Релігієзнавство. Навчально-методичний комплекс. – К., 2007.
20. Арістова А. Релігійні конфлікти: природа, вияви, шляхи врегулювання. -К., 2007.
21. Арістова А.В. Релігієзнавство. – К., 2008.

II. Етнологія релігії

22. Етнос і релігія. Збірник. За ред. А.Колодного. – К., 1998.
23. Християнство і національна ідея. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Т., 1999.
24. Филипович Л. О. Етнологія релігії. – К., 2000.

25. Богачевська І. Язык религии в контексте национ. самосознания. – К., 1999.
26. Саган О. Національні прояви православ'я: український аспект. – К., 2001.
27. Релігія і нація в суспільному житті України і світу. Колект. монографія. За ред. Л.Филипович. – К., 2006.

III. Християнство

28. Християнство: контекст світової історії та культури. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 2000.
29. Християнство в контексті історії і культури України. Наук. збірник. За ред. А.Колодного, П.Яроцького, О.Сагана. – К., 1997.
30. Християнство і культура. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 1998.
31. Християнство і духовність. Наук. збірник. За ред. А.Колодного. – К., 1998.
32. Християнство і особа. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 2000.
33. Християнство і проблеми сучасності. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 2000.
34. Християнство і мораль. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 2001.
35. Павленко П. Платон і християнство. – Біла Церква, 2001.
36. Павленко П. Ісус Христос – постать історії. – Біла Церква, 2002.
37. Саган О. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. – К., 2004.
38. Християнство доби постмодерну. Наук. збірник. За ред. А.Колодного. – К., 2005.
39. Християнське милосердя і світська емпатія: деонтологічний аспект. Наук. збірник. За ред. А.Гудими і А.Колодного. – Київ-Тернопіль, 2005.
40. Шугасва Л. Православне сектантство в Україні: особливості трансформації. – К., 2007.
41. Докаш В.І. Кінець світу: еволюція протестантської інтерпретації. – К.-Чернівці, 2007.

IV. Релігія на теренах України

42. Колодний А., Филипович Л. Релігійна духовність українців: вияви, постаті, стан. – Львів, 1996.
43. Боги Тавриды. История религии народов Крыма. Сборник. Под ред. А.Глушака и А.Колодного. – К.-С., 1997.
44. Лобовик Б. Вірування давніх українців та їх пращурів. – К., 1996.
45. Українська Церква між Сходом і Заходом. Наук. збірник. За ред. П.Яроцького. – К., 1999.
46. Колодний А., Бодак В. Український Східний обряд. – К., 1997.
47. Історія релігії в Україні. Колект. монографія. За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 1999.
48. Історія православної церкви в Україні. Колект. монографія. За ред. А.Колодного і П.Яроцького. – К., 1997.
49. Надтока Г. Православна Церква в Україні 1900-1917 рр. – К., 1998.
50. „Берестя – 1596” в контексті історії українства. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 1996.

51. Переяслав – 1654 в історії Української Церкви. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 2003.
52. Актуальні питання соціально-значущої діяльності Церков і релігійних організацій в Україні. Збірник. За ред. В.Бондаренка і А.Колодного. – К., 2004.
53. Недавня О. Греко-католицизм в контексті духовного самовизначення українців між християнським Сходом і Заходом. – К., 2000.
54. Филипович Л. Нові релігійні течії та організації в Україні. – К., 1997.
55. Колодний А. Релігія і Церква в демократичній Україні (англ. мовою). – К., 2000.
56. Єленський В. та ін. Релігійне життя в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення. – К., 1996.
57. Феномен Петра Могили. Колект. монографія. За ред. В.Климова. – К., 1996.
58. Петро Могила і сучасність. Збірка. За ред. В.Климова і А.Колодного. – К., 1996.
59. Петро Могила: богослов, церковний і культурний діяч. Наук. збірка. За ред. А.Колодного і В.Климова. – К., 1997.
60. Климов В. Святитель Димитрій (Данило Туптало) – Львів, 1996.
61. Огієнківські читання. Наук. збірник. – К., 1997.
62. Арсен Річинський – ідеолог Українського Православ'я. Наук. збірник. – К.-Тернопіль, 1998.
63. Филипович Л., Дудар Н. Нові релігійні течії України: огляд, документи, переклади. – К., 2001.
64. Нові релігійні рухи в Європі і в Україні. Збірник. За ред. І.Бондарчука і А.Колодного. – К., 2006.
65. Нові релігії в сучасній Україні. Наук. збірник. – К., 2000.
66. Історія релігії в Україні. Збірка. – К.-Львів, 1994.
67. Історія релігії в Україні. Збірка. – К.-Л., 1995.
68. Історія релігії в Україні. Збірка. – К.-Л., 1996.
69. Історія релігії в Україні. Збірка. В 5-ти вип.. – К.-Л., 1997.
70. Історія релігії в Україні. Збірка. В 2-х кн.. – К.-Л., 1998.
71. Історія релігії в Україні. Збірка. В 2-х кн.. – К.-Л., 1999.
72. Історія релігії в Україні. Збірка. В 2-х кн. – Львів, 2000.
73. Історія релігії в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2001.
74. Історія релігії в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2002.
75. Історія релігії в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2003.
76. Історія релігії в Україні. В 3-х кн. – Львів, 2004.
77. Історія релігії в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2005.
78. Історія релігій в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2006.
79. Історія релігій в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2007.
80. Історія релігії в Україні. В 2-х кн. – Львів, 2008.
81. Колодний А., Филипович Л., Біддулф Г. Релігія і Церква в сучасній Україні. – К., 2001 (англ. мовою).
82. Київська традиція і Східний обряд в Українському християнстві. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 2004.
83. Марголіна І. Кирилівська Церква. – К., 2001.
84. Духовність – народові (до 110-річчя А.Річинського). Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К., 2002.
85. Стоколос Н. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні. – К., 2003.
86. Колодний А.М. Україна в її релігійних виявах. Монографія. – Львів, 2005.

87. Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики України XXI століття.- К., 2005.
88. Буття ісламу в Україні і світі: історія і сьогодення. Спецвидрук «Українського релігієзнавства». За ред. А.Колодного і О.Сагана. Вип. 31-32. – К., 2004.
89. Українське християнство: історія трагедій та уроки сьогодення. Наук. збірник. За ред. А.Гудими і А.Колодного. – К.–Тернопіль, 2006.
90. Кондратик Л., Кондратик О. „Українське християнство” Михайла Грушевського. Монографія. - Луцьк, 2006.
91. Княк Святослав. Ідентичність Українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. – Івано-Франківськ, 2006. – 632 стор.
92. Арсен Річинський – видатний український громадський діяч і науковець-релігієзнавець. Науковий збірник. Спецвипуск „Українського релігієзнавства”. За ред. А.Колодного, А.Гудими і П.Мазура. Вип. 41.- К.-Кременець, 2006.
93. Конфесійне багатоманіття України в контексті її духовного і національного відродження. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і А.Гудими. – К.-Тернопіль, 2007.
94. Релігія і Церква в сучасних українських реаліях. Наук. збірник. За ред. А.Колодного і І.Попова. -К., 2007.
95. Україна релігійна. Книга перша: Стан релігійного життя в Україні (за ред. А.Колодного).- К.2008.
96. Україна релігійна. Книга друга: Прогнози релігійного життя України. – К., 2008.
97. Колодний А.М. Релігійне сьогодення України. – К., 2009.
98. Климов В. Українські православні монастирі та чернецтво: позиція в національній історії. – К., 2008.
99. Шевченко В. Україна духовна: події, постаті, явища. - К., 2008.
100. Литвинов В.Д. Україна в пошуках своєї ідентичності (XVI-XVII ст.ст.). Історико-філософський нарис. – К., 2008.
101. Стоцький Я.В. Держава і релігія в Західних областях України 1944-1964 років. – К., 2008.
102. Сітарчук Р. Адвентисти сьомого дня в українських землях у складі Російської імперії. – Полтава, 2008.
103. Черенков М. Європейська Реформація та український євангельський протестантизм (генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри). - К., 2008.
104. Суспільно-політичні виміри релігійних процесів в Україні. –Чернівці, 2008.
105. Арсен Річинський і проблеми Помісної Української Церкви. – Тернопіль, 2008.
106. Україна і Ватикан: українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем. -К.-Івано-Франківськ, 2008.

V. Десяти томник –Історія релігії в Україні”

- 107-108. Том. I. Дохристиянські вірування. Прийняття християнства. За ред. Б.Лобовика. – К., 1996 (Передрук тому в Канаді в 1998 р.).
109. Том II. Українське Православ'я. За ред. П.Яроцького. – К., 1997.
110. Том III. Православ'я в Україні. За ред. А.Колодного і В.Климова. – К., 1999.
111. Том VI. Католицизм в Україні. За ред. П.Яроцького. – К., 2001.
112. Том V. Протестантизм в Україні. За ред. П.Яроцького. – К., 2002.
113. Том VI. Пізній протестантизм України. За ред. П.Яроцького. – К., 2007.

114. Том VI. Пізній протестантизм України. Друге доопрац. вид. За ред. П.Яроцького. – К.- Дрогобич. 2008.
115. Том VII. Релігійні меншини України. За ред. А.Колодного. – К. (буде в 2009 р.).
116. Том VIII. Нові релігії України. За ред. А.Колодного. - К. (буде в 2009 р.).
117. Том IX. Релігія в українській діаспорі. За ред. А.Колодного. – К. (буде в 2010 р.).
118. Том X. Релігія і Церква років незалежності України. За ред. А.Колодного. – К., 2003.

VI. Бібліотечка –Конфесії України”

119. Колодний А. Рідна Українська Національна Віра.- К., 2002.
120. Колодний А. Церква Ісуса Христа Святих останніх днів. – К., 2001.
121. Гаюк І. Вірменська Церква в Україні. – Л., 2002.
122. Луцишина О. Уявлення про людину в Рігведі. – К., 2005.
123. Єленський В., Саган О. Саснтологія в Україні. – К., 2004.

VII. Українська релігієзнавча думка

(упорядкування і наукове редагування Відділення)

124. Олексюк В. Християнські основи української філософії. За ред. А.Колодного. – К., 1996.
125. Музичка І. Християнство в житті особи і народу. За ред. А.Колодного. – К., 1999.
126. Річинський А. Проблеми української релігійної свідомості (за ред. А.Колодного і О.Сагана). – Тернопіль, 2000; Тернопіль, 2002.
127. Шевців І. Християнська Україна. За ред. А.Колодного. – К., 2003.
128. Ярмусь Ст. Досвід віри українця. За ред. А.Колодного. – К., 2002.
129. Ярмусь Ст. Досвід віри українця. 2-ге доопрац. вид. – К., 2008.

VIII. Свобода буття релігії

130. Про свободу совісті, релігії і переконань. Збірник документів. За ред. М.Бабія. – К., 1996.
131. Свобода совести, вероисповедания и религиозных организаций. Сборник документов. Под ред. М. Бабия. – К., 1994.
132. Свобода совісті і віросповідань. Збірник міжнародних, європейських та українських правових документів. За ред. М.Бабія. – К., 2006.
133. „Плід правди сіється творцями миру”. Збірник. – К., 1998.
134. Влада і Церква в Україні. – Полтава, 2000.
135. Релігійна свобода: моделі державно-церковних відносин. Вип. I. За ред. В.Єленського. – К., 1997.
136. Релігійна свобода: контекст державно-церковних відносин. Вип.II. За ред. А.Колодного. – К.,1998.
137. Релігійна свобода: природа, правові і державні гарантії. Вип. III. За ред. А.Колодного. – К., 1999.
138. Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив у сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст). Вип. IV. За ред. А.Колодного і О.Сагана. – К., 2000.
139. Релігійна свобода: мас-медіа, школа і Церква як суспільні фактори утвердження. Вип. V. За ред. А.Колодного. – К., 2001.

140. Релігійна свобода: свобода релігії і національна ідентичність. Вип. VI. За ред. А. Колодного. – К., 2002.
141. Релігійна свобода: уроки минулого і проблеми сьогодення. Вип. VII. За ред. А. Колодного. – К., 2003.
142. Релігійна свобода: функціонування релігії в умовах свободи її буття. Вип. VIII. За ред. А. Колодного і М. Бабія. – К., 2004.
143. Релігійна свобода: міжконфесійні відносини в умовах суспільно-політичних трансформацій. ип. IX. За ред. А. Колодного. – К., 2005.
144. Релігійна свобода: взаємини держави та релігійних організацій – правові й політичні аспекти. Вип. X. За ред. А. Колодного, М. Бабія і Л. Филипович. – К., 2006.
145. Релігійна свобода: законодавство України про свободу совісті – європейські стандарти та українські реалії. Вип. XI. За ред. А. Колодного і М. Бабія. – К., 2007.
146. Релігійна свобода: міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства. Вип. XII. За ред. А. Колодного, М. Бабія і Л. Филипович. – К., 2008.
147. Релігійна свобода: теоретичні і практичні виміри оптимізації міжконфесійних відносин. Спецвипуск. За ред. А. Колодного. – К., 2008.
148. Релігійна свобода: релігія в постмодерному суспільстві: соціально-політичні, правові та конфесійні аспекти. Вип. XIII. За ред. А. Колодного і О. Сагана. – К., 2008.
149. Релігійна свобода: державно-церковна політика в Україні як фактор формування громадянського суспільства. Вип. XIV. За ред. А. Колодного і О. Сагана. – К., 2009.
150. Толерантність міжконфесійних відносин. Наук. збірник. За ред. А. Колодного і В. Каложного. – Дніпропетровськ, 2008.
151. Релігійний досвід і толерантність. Матеріали конференції. – Запоріжжя, 2008.
152. Релігія і Церква в суспільних реаліях України. Спецвипуск «Релігійної панорами». За редакції і авторства А. Колодного. – К., 2006.
153. Толерантність: теорія і практика. Збірник статей і документів. За ред. М. Бабія. – К., 2004.
154. Толерантність: сфера міжконфесійних відносин. Релігієзнавчий аналіз. Наук. збірник. За ред. А. Колодного і Л. Филипович. – К., 2004.
155. Державно-церковні відносини в Україні: регіональні аспекти. Наук. збірник. За ред. А. Колодного та В. Олуйка. – Хмельницький, 2003.
156. Правові основи свободи совісті, релігії та релігійних організацій. Збірник документів. За ред. М. Бабія. – К., 2002.
157. Екуменізм і проблеми міжконфесійних відносин в Україні. Наук. збірник. За ред. А. Колодного, П. Яроцького і О. Сагана. – К., 2001.
158. Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні. За ред. В. Бондаренка і А. Колодного. – К., 2001.
159. Релігія і Церква в Подільському регіоні: історія та сучасність. Науковий збірник. За ред. В. Олуйка та А. Колодного. – Хмельницький, 2002.
160. Державно-церковні відносини в Україні у контексті сучасного європейського досвіду. Наук. збірник. – К., 2004.
161. Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні. – К., 2005.
162. Мораль. Релігія, Освіта. Науковий збірник. За ред. А. Колодного. – К., 2005.

163. Церква і політика: від президентських виборів 2004 до парламентських 2006 року. За ред. А. Колодного, М. Бабія та Л. Филипович. – К., 2005.
164. Релігія і соціальні зміни в сучасному світі. Збірник. – Чернівці, 2005.
165. Релігія і суспільство: нові преференції. Збірник. – Чернівці, 2006.
166. Релігія і Церква в контексті реалій сьогодення. Збірник. – К., 1995.
167. Іслам і Євроінтеграція. Наук. збірник. Спецвипуск „Українського релігієзнавства”. За ред. А. Колодного і О. Сагана. – К., 2006.
168. Державно-церковна політика в Україні як фактор формування громадянського суспільства. Матеріали конференції. За ред. А. Колодного і О. Сагана. – К., 2008.

IX. Періодичні видання Відділення

- 169–217. – «Українське релігієзнавство». – Бюлетень-квартальник Української Асоціації релігієзнавців і Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – 1996–2008. – №№ 1–48.
- 218–316. Часопис-щомісячник «Релігійна панорама». – 2000–2008. – №№ 0–98.
317. Релігійна панорама. Спецвипуск. За ред. А. Колодного. – К., 2006.

X. Видруки 1991–1995 років

1. Історія християнської церкви на Україні. За ред. О. Онищенка. – К., 1991.
1. Релігія в духовному житті українського народу. За ред. А. Колодного. – К., 1994.
2. Сучасна релігійна ситуація в Україні. За ред. П. Косухи. У 2-х част. – К., 1994.
3. Любчик В. Біблійні пророцтва в світі катаклізмів ХХ століття. – К., 1993.
4. Колодний А., Кирюшко М., Филипович Л. Митрополит Іларіон (Огієнко). – Львів, 1993.
5. Бабій М. Свобода совісті: філософсько-антропологічне і релігієзнавче осмислення. – К., 1994.

Співробітники Відділення у звітні роки видрукували в різних наукових збірниках, часописах, газетах, енциклопедіях, словниках та ін. ще більше 500 статей, тез, довідок, інформативних матеріалів, інтерв'ю. Є їх праці також на різних сайтах, інформаціях про наукові конференції.

*Керівник Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ
професор А. Колодний*

СТОРИНКА КОНФЕСІЇ**

ДУХОВНЕ УПРАВЛІННЯ МУСУЛЬМАН УКРАЇНИ «УММА»**

Ісламський ренесанс, що розпочався в ХХ ст. в мусульманських країнах, поступово просувається й залучає до орбіти свого впливу нові й нові країни, регіони та народи. Після сторіч занепаду та депресії ісламська цивілізація повертає втрачені позиції та впливовість у світовому суспільстві. Будь-яке відродження не проходить спокійно та безболісно. Ми маємо змогу спостерігати різноманітні процеси та феномени в мусульманському суспільстві: від безумовно позитивних до вкрай негативних і навіть таких, що не відповідають духу Ісламу.

Процес відродження Ісламу в Україні розпочався в 90-х роках минулого століття й проходить свій власний, багато в чому унікальний, шлях відродження. Першою особливістю становлення мусульманської умми є наявність у країні розкольницьких неорелігійних мусульманських течій, зокрема хабашітів, які мають вплив на найвищі органи влади, але зовсім не визнаються переважною більшістю мусульман країни. Другою особливістю є роздрібленість мусульманських громад унаслідок діяльності вищезазначених течій.

Сьогодні розпочався процес активної консолідації мусульманських незалежних громад і їхнє об'єднання в духовні центри й духовні управління. Відсутність єдиного сунітського духовного центру, здатного провадити активну консолідацію мусульман, призвела до виникнення кількох духовних управлінь, зареєстрованих державою.

11 вересня 2008 року Державний комітет України у справах національностей та релігій зареєстрував нове мусульманське об'єднання — Духовне управління мусульман України «Умма». Ініціаторами створення ДУМУ «Умма» стали незалежні мусульманські громади з десяти регіонів України: Києва, Донецька, Запоріжжя, Одеси, Сімферополя, Чернівців, Вінниці, Полтави, Харкова і Стаханова (Луганська область).

Головною метою Духовного управління є координація дій та забезпечення необхідних умов для віросповідання і проповідання Ісламу сунітського тлумачення.

«Нехай серед вас буде умма (громада), яка закликає до добра, наказує здійснювати добре й засуджує огидне. Саме вони є тими, хто досягне успіху», — наголошується в Священному Корані. Оскільки головна мета нової організації цілком збігається з наведеним коранічним закликком, то було прийняте рішення назвати новоутворюване об'єднання «Умма».

Слово «умма» в ісламській традиції означає «мусульманське суспільство» без поділу на національні, класові та інші стани. Термін підкреслює

* В кожному новому числі часопису "Сторінка конфесії" надається новій релігійній течії.

** Матеріал підготував муфтії ДУМУ «Умма» С.Ісмагілов.

наднаціональну сутність Ісламу, де на першому плані постає релігійна єдність і братерство. У той час, як більшість мусульманських об'єднань, діючих в Україні, зосереджені на роботі з певними етнічними групами, ДУМУ «Умма» проголосило своєю метою роботу з усією мусульманською уммою країни. Особлива увага приділятиметься об'єднанням вірних за ісламськими принципами рівності та братерства.

Управління є незалежною та самостійною неприбутковою релігійною організацією, яка має право співпрацювати з будь-якими духовними центрами та об'єднаннями мусульман в Україні та за її межами, вільно контактувати та мати відносини з ними згідно з доктриною Ісламу. ДУМУ «Умма» здійснює свою діяльність у відповідності з доктриною Ісламу сунітського напрямку, згідно з конституцією України, законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», зі статутом Управління та іншими законодавчими актами України.

Серед цілей ДУМУ «Умма» варто відзначити:

- ✓ об'єднання мусульманських громад для спільної відправи релігійних ритуалів та потреб;
- ✓ відродження культурних та історичних ісламських цінностей і традицій;
- ✓ організація конференцій і семінарів з метою ознайомлення українського суспільства з доктриною, культурою, історією та тенденціями в Ісламі;
- ✓ організація добродійних заходів;
- ✓ створення умов для відправи мусульманських релігійних обрядів (будівництво мечетей, ісламських культурних центрів тощо);
- ✓ організація прощ;
- ✓ видання газет, журналів, книжок, аудіо- та відеопродукції;
- ✓ встановлення дружних зв'язків із громадами та окремими представниками інших конфесій наявних в Україні та за кордоном;
- ✓ організація догляду за мусульманськими кладовищами та ділянками на цвинтарях, допомога в організації поховань за мусульманським обрядом;
- ✓ організація навчання громадян у духовних навчальних закладах за кордоном.

У планах Управління — відкриття духовних навчальних закладів для навчання імамів і заснування інших закладів для вивчення культури, історії та релігійної доктрини Ісламу.

Релігійні зібрання (богослужба) в громадах об'єднання «Умма» провадяться щоп'ятниці, в дні мусульманських свят та в інші дні за визначенням ДУМУ «Умма» в мечетях, молитовних будинках та інших приміщеннях, якими користуються релігійні громади, що входять до складу Управління.

Найвищий керівний орган Управління — Загальні збори, на яких обирається муфтії і правління (рада імамів) в кількості 7 осіб (6 імамів + 1 муфтії). Муфтії та правління обираються на термін 2 -х років.

25 січня 2009 року в Києві відбулися перші збори, на яких делегати громад обрали муфтієм ДУМУ «Умма» Саїда Ісмагілова, який перед тим обіймав посаду імама Донецької мусульманської громади «Дуслик» («Співдружність»). Вищу релігійну освіту Саїд-хазрат Ісмагілов отримав на теологічному факультеті Московського Вищого Духовного Ісламського коледжу (нині — Московський Ісламський університет). Попрацювавши один рік в Українському Ісламському університеті (м. Донецьк), Саїд-хазрат уступив до Державного університету інформатики й штучного інтелекту на факультет філософії та релігієзнавства, де отримав науковий ступінь магістра.

Головою правління ДУМУ «Умма» є Ігор Карпішин; заступником голови обраний Іслам Гімадутін — обидва є представниками Київської релігійної громади «Ісламський центр».

На перших загальних зборах до складу ДУМУ «Умма» прийнято чотири нові релігійні громади з Луганська, Дніпропетровська, Сніжного та Костянтинівки. Таким чином загальна кількість громад ДУМУ «Умма» вже становить чотирнадцять. Так само на зборах було прийнято пропозицію підписати договір про дружбу й співпрацю з ВАГО «Альраїд».

ДУМУ «Умма» планує провадити активну діяльність із консолідації всіх мусульман країни. Для цього прагнутиме налагодити діалог і співпрацю із всіма громадами та духовними управліннями мусульман, які сповідують Іслам сунітського напрямку.

Ісламське відродження в нашій країні вже пережило стартовий етап і окремі групи мусульман уже згруппувалися навколо кількох духовних центрів. Наступним етапом має стати консолідація цих духовних центрів для подальшого розвитку ісламської традиції в Україні.

вірними їхньою мовою, є чимось чужим. А оскільки він не володіє рідною мовою тих, до кого звернене його Слово, то він не є всезнаючим і всемогутнім. Це, звісно, обмежує права і приносить власну гідність віруючого.

Відтоді як князі Володимир Великий та Ярослав Мудрий завели грамотність, літературною мовою для Київської Русі стала церковнослов'янська. Але не в своєму первозданому вигляді. З приходом на українські терени відбувся процес її асиміляції на новім національнім ґрунті. Це асимілювання проходило: шляхом відступу від "болгарського первозору"; пристосуванням чужої мови до живої місцевої вимови; українцям її фонетики. По-іншому це й не могло відбуватися, бо ж тільки молитва рідною мовою відповідає релігійній психології і давнім традиціям народу.

Сама церковнослов'янська мова – це не якась штучна чи надприродним шляхом створена мова. Вона є мовою одного із слов'янських народів – болгарського, а точніше - його південно-македонське (солунське) наріччя, опрацьоване Кирилом і Методієм для літературно-книжкових цілей і богослужбового вжитку. Сама історія підготувала цей мову ту функцію, яку вона виконує у слов'янському світі, ставши богослужбовою мовою для болгар, українців, сербів, росіян. Як кожна національна мова, вона має свої привабливі й неповторні риси. Поетичність цієї мови виявляється в її звуковому багатстві, красі форми і стилі. У церковному вжитку ця мова одержує свою мистецьку специфіку. Це відрізняє її від мови повсякденного вжитку і водночас гармонізує її як естетичне явище із всією системою церковного мистецтва. Відстоюючи неодмінність церковнослов'янської мови як мови богослужіння, Російська Православна Церква цим самим переслідувала й нині переслідує чітко визначену мету: з одного боку, за рахунок протиставлення світського і релігійного, зокрема релігійних (трансцендентних) і нерелігійних (житейських, розмовних, іманентних мов) уособитися в суспільстві, не розчинитися в ньому, а з другого, – виступаючи з ідеєю «Церква – наднаціональний інститут», насправді слугувати власне національним інтересам російського народу. І це не дивно. Мова Кирила і Методія в XIX столітті зазнала в Росії такого реформування, що від неї, власне, мало що й лишилося. Сакралізація церковнослов'янської мови привела до усунення з літургійного життя у слов'янському світі національних мов. Богослужіння рідною мовою стало розглядатися тут як неканонічне, як таке, що усуває відмінність мирського і церковного.

Обстоюючи якусь особливість церковнослов'янської мови в літургійному житті Православ'я, богослови при цьому обходять увагою те, що, власне, ця мова як одна із важливих, простих, невироблених, навіть «варварських», «базарних» як на той час мов, зрештою все ж стала благословенною. Ними не враховується також і той факт, що церковнослов'янська мова ніколи не була однаковою у всіх слов'янських народів. Вживана нині Московською Патріархією, а також підпорядкованю їй Українською Православною Церквою та й іншими Православними Церквами України, вона є далекою від того македонського наріччя староболгарської мови, до якого зверталися Кирило і Методій. У розвитку цієї мови на наших теренах виділяють п'ять етапів, які я розглядаю у своїй монографії "Україна в її релігійних виявах" (Львів, 2005). Про них також йде мова в багатотомній "Історія церковнослов'янської мови" Івана Огієнка (Варшава, 1927). Церковнослов'янська мова зазнала складної еволюції. Будучи живою мовою одного із слов'янських народів, вона з часом прийшла в Росії до такого національного її варіанту, в якому було вже більше російського, ніж солунського. Проте коли поставало питання про наближення літургійної мови до національних мов слов'янських країн Росії, то це викликало негативну реакцію як з боку Російської Православної Церкви, так і Російської держави. Саме така політика сприяла денационалізації українського народу, який перебував у ярмі у російських колонізаторів. Порівнюючи нинішню церковнослов'янську мову Російського Православ'я з вимовою давньоукраїнською, яка ще подекуди збереглася на Буковині й Волині, в Греко-Католицькій Церкві, переконаємося в тому, що діючі нині Православні Церкви України відійшли від останньої, зупинилися на зросійщеному наголосі. І тут має рацію І.Огієнко, коли він твердив, що «сучасна церковнослов'янська мова – це не мова старослов'янська, не мова Кирила і Методія, а тільки мова ново-церковно-слов'янська, а коли вона з російською вимовою, то це староросійська мова" (Іларіон, митрополит. Ідеологія Української Церкви. – Холм, 1944. – С. 29).

На основі аналізу «священних книг» християнства, кодексу канонів, вивчення історії становлення і розвитку мови обрядово-культуової сфери різних релігій, традицій релігійного життя приходимо до висновку, що якихось вагомих аргументів (окрім суб'єктивних міркувань), які б заперечували можливість використання національних мов у богослужбовій практиці історичних щодо України церков немає. Навпаки, є ряд факторів, що зумовлюють необхідність їх вжитку. Розглянемо їх окремо.

1. Біблійні установки. В біблійній книзі Буття відзначається, що був час, коли на всій Землі були «одна мова та слова одні» (11:1). Після зруйнування Богом Вавілонської вежі і змішування мов, пишеться тут, люди розселилися «у їхніх краях, кожний за мовою своєю, за своїми родами, у народах своїх» (10 : 5). Кожний народ одержав можливість «ходити стежками своїми» (Дії 14:16). Оцінюючи ці біблійні міркування щодо критеріїв виокремлення народів, богослови звернули увагу на те, що класифікація ця проведена з чотирьох основних точок зору: географічної («у їхніх краях»), лінгвістичної («за мовою своєю»), соціальної («за своїми родами»), етнічної («у народах своїх») (Толкова Библия. В 3-х т. – М., 1904. – Т.1. – С.71). Наголошуючи на надприродності процесу появи мов і народів,

теоретики богословської етнології на основі аналізу Біблії зауважують, що в плани божественного світобудівництва не входило вивершувати один етнос над іншим. Продовжуючи цю думку, певно що зробимо висновок про рівність мов, невірність якоїсь з них.

Своєрідним лінгвістичним твором Біблії є Перше послання апостола Павла до коринтян. Автор його не заперечує рівноправності мов: «Як багато, наприклад, різних мов є на світі – і жодна з них не без значення! І коли я не знатиму значення слів, то я буду чужинцем промовцю, а промовець чужинцем мені» (14: 10-11). Саме цей біблійний твір наголошує на необхідності кожному народові в своїй богослужбовій практиці користуватися своєю рідною мовою. Апостол Павло текстово наголошує на тому, що слово, сказане чужою мовою, адресоване Богу, але воно йому не потрібне до тих пір, доки це слово не буде почуте людьми їх рідною мовою: «Я ж хочу, щоб мовами говорили всі, а ліпше – щоб пророкували: більший бо той, хто пророкує, аніж той, хто говорить мовами» (14:5). Автор Послання чітко обґрунтовує необхідність вживання рідної мови. Завдяки їй: 1) промовець дає духовні дари для збудування церкви, а не лише самого себе; 2) розум слухача одержує пожиток пізнання, науку, відкриття, а не лише різнозвучний ряд, говорений на вітер; 3) говорячи «амінь», слухач цим висловлює своє розуміння прослуханого, засвідчує те, що розум його має плоди почутого. Своєрідним лейтмотивом розмірковувань апостола Павла є його слова: «В Церкві волю п'ять слів зрозумілих сказати, щоб і інших навчити, аніж десять тисяч слів чужою мовою» (14:19). Якщо ми звернемося до Дій апостолів, то зауважимо, що Бог не дав різним народам дару розуміння єврейської мови Ісуса Христа, а навпаки – через Святого Духа Він зійшов на апостолів і в такий спосіб справдилася обітниця, що вони «говоритимуть новими мовами» (Мк 16:15-17). Дар говоріння різними мовами викликав у різноплемяних прочан питання: як це ми чуємо кожний свою мову, в якій народилися (Дії 2:4-11). Але цей епізод ще раз засвідчує право кожного народу чути Слово Боже своєю рідною мовою. Адже тут долається різниця іудея й неіудея, поділ мов на благодатні і неблагодатні.

2. Історичні чинники. Не стану тут описувати те, як стали сакральними староеврейська, грецька та латинська мови. Це є у моїй праці. Зауважу лише, що чогось надприродного в цьому процесі не було. З одного боку, цьому сприяв тримовний надпис, який, згідно Євангелії від Луки, нібито був вміщений на хресті, на якому розіп'яли Ісуса, а з другого – характер поширення християнства і вживаність цих мов в міру набуття ним духовної сили. Названі мови не водночас стали називатися сакральними і вживатися як такі. Більше того, сакральність передуючої мови в ході історії певною мірою йшла на спад, оскільки наступна мала вже більш широкий вжиток і вагу.

3. Комунікативні чинники. В Новому Завіті зазначено, що коли йде молитва чужою мовою, то все говорить на вітер, бо залишається розум без плоду, оскільки віруючий не пізнає те, про що говорить. Відтак той, хто говорить, «будує тільки самого себе» і не будує Церкву. Тому апостол Павло закликає тих, хто пильнує про «духовні дари», дбати, щоб «збагачувалися через них на збудування Церкви».

На важливості богослужіння рідною мовою акцентував постійну увагу митрополит Іларіон (Огієнко). Першим аргументом на користь цього у нього є думка, що оскільки «християнська церква ще від свого повстання була і є наймогутнішим консервантом і твердинею рідної мови», то всі богослужіння мусять відправлятися живою мовою свого народу» (Огієнко Іван. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів, 1995. – С. 23). Другим аргументом митрополита є те, що богослужіння незрозумілою мовою не приносять вірним духовної користі, оскільки адресовані не до їхньої душі, не зорієнтовані їх «на шлях до Бога», «не будують їх для добра». Третім аргументом в концепції рідномовного богослужіння митрополита Іларіона є те, що для народу, який «в Церкві не чує своєї рідної мови», віра не постане як «скарб свій найдорожчий», а тому він не буде її шанувати і берегти, виявлятиме байдужість щодо неї, бо ж «хтот міцний у рідній мові, той міцний у рідній вірі». На думку митрополита, коли священик виголошує свою проповідь нерідною вірним мовою, то він цим чинить непрощений гріх проти дорба Церкви, бо не промовляє до душі вірних. Відтак, наголошував митрополит, той «хто свою рідну мову забуває, той у серці Бога не має».

Церква, яка допускає мовне винародовлення своїх вірних, втрачає у їх очах свій авторитет як національної святині. Це варто було б усвідомити кліру УПЦ МП, який активно обстоює церковнослов'янські і російськомовні своєї церкви.

Ті трактування за збереження церковнослов'янської мови обряду з метою забезпечення «єднання всіх слов'ян», які ми ще чуємо з боку Російської Православної Церкви, мають під собою явний політичний підтекст, оскільки зорієнтовані не стільки на забезпечення цього єднання, скільки на утримання України у сфері культурних та релігійних впливів Московського Патріархату за допомогою зросійщеної церковнослов'янської мови, а зрештою – утримання українського народу в російській духовній неволі.

Вселенський зміст християнства розкривається в окремих національних формах, сукупність яких творить таку християнську спільність, де немає вже ні елліна, ні скита, ні іудея, бо ж кожний однаково причетний благодаті. Але при цьому кожний залишається тим, ким був – елліном, скитом чи євреєм, вносячи свій особливий тон у загальну симфонію християнства. Ігнорувати роль національного чинника у житті і виправдовувати це якимись нібито релігійними міркуваннями, не можна. Святе Письмо виразно засвідчує абсолютне невмируще його значення. «Нація, як є підмет відмінних дарувань, зі спеціальним поклонянням на світі, з довільною енергією ділання в історії, з обов'язком загальнонаціональної відповідальності перед Богом за свої «таланти», – пише відомий громадсько-церковний діяч Арсен Річинський, – є соборною особистістю ноуменального порядку. Тому нація безсмертна, як і душа людська» (Річинський Арсен. Проблеми української релігійної свідомості. – Київ-Тернопіль, 2000. – С. 268).